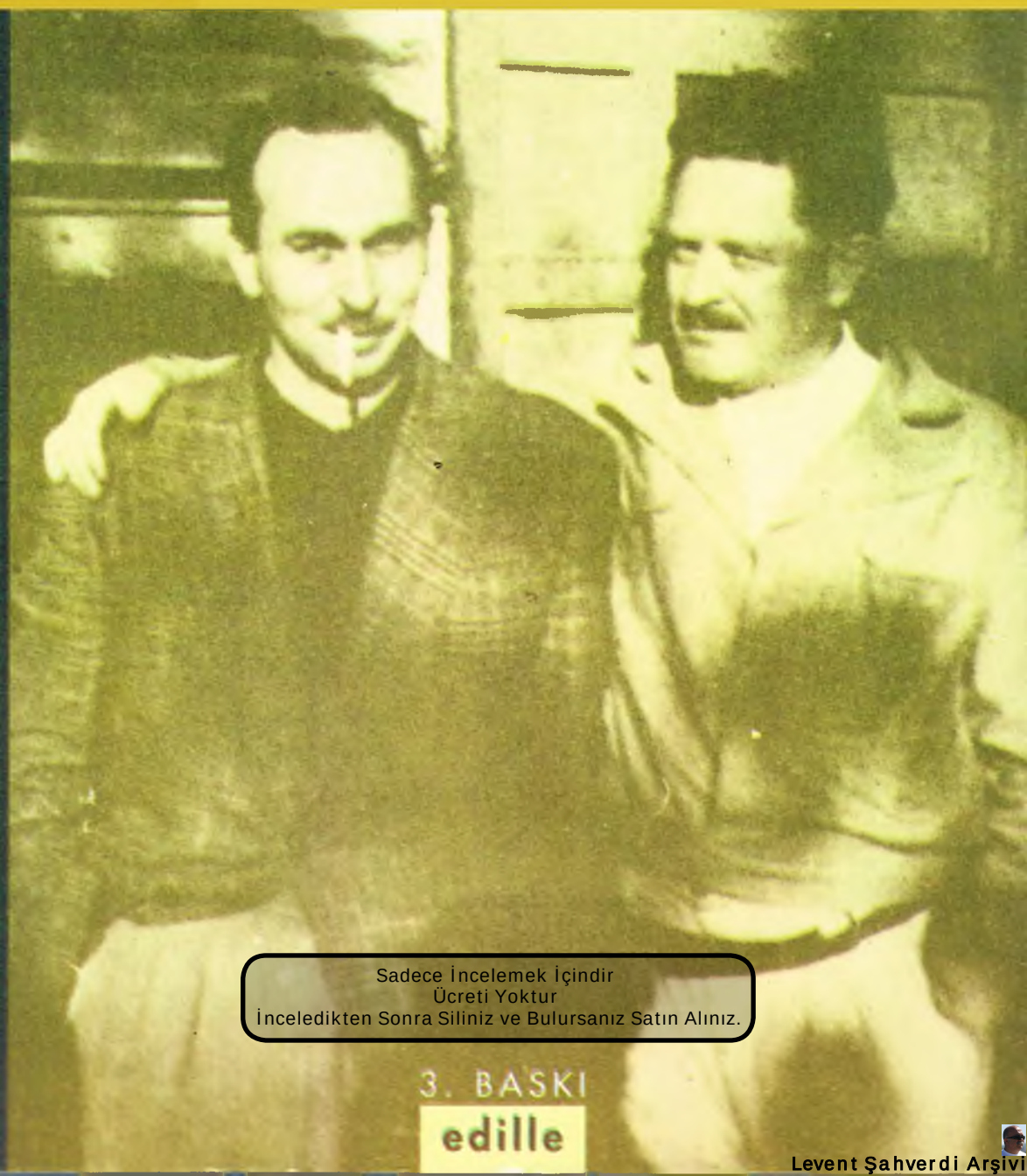
MAHMUT ÇETİN

Boğaz'daki Aşiret

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.

3. BASKI
edille

Levent Şahverdi Arşivi

Arşivi

Boğaz'daki Aşiret

MAHMUT ÇETİN

Levent Şahverdi Arşivi

BOĞAZ'DAKİ AŞİRET

MAHMUT ÇETİN

3. Baskı
İstanbul 1998

Levent Şahverdi Arşivi

Çizelgeler : İstanbul Yayıncılık
Kapak Tasarım ve Dizgi : Aytekin Karaca

edille yayınları
Halaskargazi Caddesi No:298/157
Şişli - İSTANBUL

Tel : 0.212.247 40 92
Faks : 0.212.247 35 61

Baskı Fetih Matbaası

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

Takdim 11

Birinci Bölüm

KONSTANTY'NİN ÇOCUKLARI

KONSTANTY BORZECKİ (ya da Mustafa Celaleddin Paşa) 15
Lehistan'ın Askerleri 15
İhtilalci Konstanty 16
Kurtuluş Can Güvenliği İçin Bile Olsa İslam'da 17
Kayınpeder Ömer Lütfi Paşa 18
Polenezlerimizi Tanıyalım 18
Ürkütücü Bakışlı-Sarı Bıyıklı 19
Konstanty'in Oğlu Hasan Enver Paşa 20
Babasının Tarih Tezine Oğlu Devam Eder 21
Hasan Enver Paşa'nın Evlilikleri 21
1. Leyla Hanım 21
2. Hortense Leffıne 22
Hasan Enver Paşa'nın Çin Seyahati 23

HASAN ENVER PAŞA'NIN LEYLA HANIM'DAN ÇOCUKLARI

1. SARA OKÇU 24
Sara Hanım'ın İlk Kocası Şevket Mocan 26
Bir Pembe Yalı Hikayesi 29
Sara Hanım'ın Kızı Ayşe Mocan İlk Eşinden Boşanıyor 30
Mocan'larla İlgili Başka Not 31
Sara Hanım'ın Kızı Ayşe Mocan'ın Evlilikleri 31
Ayşe'nin Yeni Kocası Dündar Baştımar'ın Amcaoğlu Zeki Baştımar 32
Baştımar Etrafındaki Şüpheler 33
Abidinim Kaşları Kare 34
Nazım Hikmet Zeki Baştımar İlişkisi 35
Yıldız Baştımar'dan Yıldız Sargın'a 35

Levent Şahverdi Arşivi

Ayşe'nin Görümcesi Yıldız, Nihat Sargın'la Evlenir 36

HASAN ENVER PAŞA'NIN LEYLA HANIM'DAN ÇOCUKLARI

2. AYŞE CELİLE HANIM 37

Ayşe Celile Hanım'ın Kocası Hikmet Bey 37

Nazım'ın Üvey Annesi Cavide 38

Üvey Anne'nin Yeğeni Turgut Sunalp 38

Nazım'ın Üvey Kardeşi Melda'nın Kocası Refik Erduran 39

Refika Erduran'ın Dayı Oğlu Münci İlhan 39

Üvey Anne'nin Damadı Refik Erduran'ın Soyağacı 41

Erduran'ın Dedesi Mustafa Refik Bey 42

Mustafa Refik Bey'in Dayısı Ahmet Mithat Efendi 42

Refik Erduran'ın Babası 42

Refik Erduran'a Yeni Görev: Reytingcilik 43

Ayşe Celile'nin Kayın Pederi Nazım Paşa 43

Ayşe Celile'nin Kızı Samiye Hanım 45

Nazım Hikmet'in İlk Evlilikleri 45

Ve Piraye Altınoğlu 46

Nazım'ın Üvey Oğlu Mehmet Fuat 46

Memet Fuat'ın Nazım Muhabbeti 47

Piraye'nin Hikayesi 47

Piraye'ye Mektuplar 48

Üvey Oğul Mehmet Fuat'ın Dedeleri 50

Nazım ile Piraye Ayrılıyor 50

Dayı Kızı Münevver 51

Asıl Oğul Memet Büyük Ressam Olur 51

Nazım-Münevver ve Polonyalı Akrabalar 52

HASAN ENVER PAŞA'NIN LEYLA HANIM'DAN ÇOCUKLARI

3. MEHMET ALİ 54

4. MUSTAFA CELALEDDİN 54

5. MÜNEVVER HANIM 55

Münevver Hanım'ın Kocası Samih Rifat 55

Levent Şahverdi Arşivi

Münevver Hanım'ın Üvey Kızı Zeynep 56
Münevver Hanım'ın Oğlu Oktay Rifat 57
Samih Rifat'ın Kardeşi Boğaz'daki Aşiret'in Sağcısı Cevat Rifat 59
Atilhan'ın Oğlu Bülent Oran Gelini Ayşe Şasa 60
Samih Rifat'ın Diğer Kardeşi Ali Rifat Çağatay 60
Münevver Hanım'ın kayınpederi Macar Ali Rifat 62

2. Bölüm

DETROİS'İN ÇOCUKLARI

Müşir Mehmet Ali Paşa ya da Karl Detrois 65
Almanya'ya Karşı Alman Delege Detrois 66
KARL DETROİS'İN ÇOCUKLARI
1. ZEKİYE HANIM 67
Zekiye Hanım'ın Kayınpederi Altunizade İsmail Zühtü Paşa 67
Zekiye Hanım'ın Kocası İsmail Fazıl Paşa 68
Cumhuriyet'in İlk Yolsuz'u İsmail Fazıl Paşa 68
Babasının Yerine Oğlu 68
Zekiye Hanım'ın Çocukları
a. Mehmet Ali 68
b. Ali Fuat Cebesoy 68
Ali Fuat Cebesoy'un Moskova Büyükelçiliği 69
Cebesoy Muhalefet'te 69
Cebesoy ve İzmir Suikastı 70
Cebesoy Yeniden Mustafa Kemal'in Masasında 70
Cebesoy İnönü'nün Yanında 71
Cebesoy; Nazım'ı Kurtarmak İçin Çalışır 71
Mustafa Kemal'in Nazım'a Bakışı 71
Nazım, Emniyet Genel Müdürüyle Görüşür 73
Nazım Önce Hayır Der 73
Şükrü Kaya; Mustafa Kemal'i Öven Bir Eser Sipariş Eder Nazım'a 74
Hem Dayı'ya Hem Polis'e 74

Levent Şahverdi Arşivi

KARL DETROİS'İN ÇOCUKLARI

2. LEYLA HANIM 75
3. ADEVİYE HANIM 75
4. HAYRİYE HANIM 76
Hayriye Hanım'ın Kocası Hüseyin Hüsnü Paşa 76
Hüseyin Hüsnü Paşa ve Mustafa Kemal 77
Daha Sonra Hüseyin Hüsnü Paşa 77
Hayriye Hanım'ın Çocukları
1. Nimet Hanım 78
Damat Rahimi Bey Suikastçı mı? 78
Rahmi Bey'i Tanıyalım 78
Nimet Hanım'ın Oğlu Alp Arslan 79
Çerkes Ethem Alp Arslan'ı Niye Kaçırdı? 79
Hasan Tahsin de İşin İçinde 80
Kuzen Bleda 80
Bledarlar'dan Şükrü 81
Hayriye Hanım'ın Çocukları 81
2. Muhsin Bey 81
Hayriye Hanım'ın Çocukları
3. Tahsin Bey 82
Hayriye Hanım'ın Gelini Aliye Hanım 82
Aliye Hanım'ın Annesi Gelenbevi Lebibe Hanım 82
Hayriye Hanım'ın Torunu Mehmet Ali Aybar 82
Mehmet Ali Aybar'ın Kronolojisi
Sabahattin Ali de Aşiret'ten 84
Filiz Ali, Aşiret'in Nimetlerine Konar 84
Aybar-Nazım Hikmet Bağlantısı 85
Aybar-Rasih Nuri İleri Bağlantısı 85
Aybar Nihat Sargın Bağlantısı 86
Aybar'ın Güler Yüzlü Sosyalizmi 87
Aybar'ın Evi Okul Gibi 87
Aybar'ın Hızlı Kızı Güllü 90

Levent Şahverdi Arşivi

Geliyorum Diyen Ölüm 90

Üçüncü Bölüm

SOTORİ'NİN ÇOCUKLARI

Hekim İsmail Paşa ya da Sakızlı Sotori 93
Köle Olup Pazarlarda Satıldı 93
Türkçe Öğrenemeyen Kınalı'daki Akrabalar 94
Hekim İsmail Paşa-Namık Kemal İlişkisi 95
Sotori'nin Eşi Nefise Hanım 95
Ve Babası Tatar Küçük Abdurrahman Ağa 96
Sotori'nin Kızları
1. Adeviye Hanım 96
Sotori'nin Kızları
2. Leyla Saz 96
Damat Giritli Sırrı Paşa 97
Sotori'nin Torunları
1. Vedat Tek 99
2. Yusuf Razi Bel 100
3. Nezihe T. Danış 101
4. Feride Hanım 101
Bir Ruh Çağırma Olayı ve Ölen Sırrı Paşa'nın İkazı 103
Feride Hanım'ın Kocası Mehmet Ali Ayni 104
4.a. Feride Ayini'nin Kızı Refika Hanım 105
Refika Hanım'ın Oğlu İsmail Hakkı Arar 105
4.b. Feride Ayni'nin Kızı Nefise Nezihe Neyzi 107
Nefise Hanım'ın Kocası Muzaffer Neyzi 108
4.b.a. Oğul Nezih Neyzi Ve Bir Rumluk Nostaljisi 109
4.b.b. Diğer Oğul Ali Neyzi 110
Sotori'nin Damadı Sırrı Paşa'nın Kardeşi Giritli Mustafa Nuri Bey 111
Giritli Mustafa Nuri Bey'in Çocukları 112
1. Celal Nuri İleri 113
2. Suphi Nuri İleri 113

Levent Şahverdi Arşivi

2.a. Suphi Nuri İleri'nin Oğlu Rasih Nuri İleri 113
Rasih Nuri İleri-Mehmet Ali Aybar İlişkisi 117
Rasih Nuri İleri-Nazım Hikmet İlişkisi 117
Rasih Nuri İleri-Abidin Dino İlişkisi 118
2.a.a. Torun Emine Leyla İleri 119
3. Sedat Nuri İleri 119
Bir Dünür Familya: Dinolar 120
Ahmet Bey 120
Abidin Paşa 122
Rasih Bey 123
Abidin Dino 124
Abidin Dino-Nazım Hikmet İlişkisi 125
Dino Ailesinden Ünlü Bir Elçi Cemil Dino 126
Ve Futbolcumuz Sabri Dino 127

4. Bölüm

SİYAVUŞ'UN ÇOCUKLARI

Siyavuş Paşa 129
Namık Kemal'in Misyonu 129
Topal Osman Paşa 132
Damad Ahmet Ratip Paşa 132
Müderris Osman Paşa ve Kardeşleri 132
Şemseddin Bey 133
Namık Kemal'in Babası Mustafa Asım Bey 133
Namık Kemal 134
Kayınpeder Mustafa Ragıp Efendi 135
Namık Kemal-Mehmet Nazım Paşa İlişkisi 135
Namık Kemal-Abidin Paşa İlişkisi 136
Namık Kemal ve Zaptiye Nazırı Kâzım Bey 136

NAMIK KEMAL'İN ÇOCUKLARI

1. FERİDE HANIM (Menemencizade Rıfat Bey'in Hanımı) 137

Levent Şahverdi Arşivi

Damat'la Kayınpeder'in Tanışması 137
Menemencizade Rıfat Bey'in Tanışması 139
Menemencizade Rıfat Bey'in Kökeni 1139
Memuriyet'ten Bakanlığa 139

FERİDE HANIM'IN ÇOCUKLARI

1. Numan Kemal Menemencioğlu 139
2. Ahmet Muvaffak Menemencioğlu 140
Dedesinin Torunu Nermin Menemencioğlu Streater 140
3. Beraat Savut 141
Dünür İçişleri Bakanı Şükrü Kaya 142
4. Safiye Nahide Büktaş 142
Bir Başka Torun Nahide 143
Bir Şaire Menemencioğlu 143
Diğer Menemencioğulları 144

NAMIK KEMAL'İN ÇOCUKLARI

2. ALİ EKREM BOLAYIR 145
Kayınpeder Mısırlı Celal Paşa 145

ALİ EKREM BOLAYIR'IN ÇOCUKLARI

1. Cezmi 145
2. Ayşe Masume 146
3. Hatice Selma 147
4. Fatma Beraat 147

BOĞAZ'DAKİ AŞİRET/FOTOĞRAFLAR

BOĞAZ'DAKİ AŞİRET/'

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

TAKDİM

"Boğaz'daki Aşiret" başlığı ister istemez "boğaz neresi?" ve "aşiret kim?" sorularını akla getiriyor. Evet Boğaz, bildiğimiz Boğaziçi. Genelde kırsal kesimle alakalı bir kavram olan aşiret kelimesi ise Boğaziçi'nde bir 'kast' oluşturan büyükçe bir ailenin tarihini anlatırken hassaten seçildi. Bir sülale tarihi diyebileceğimiz "Boğaz'daki Aşiret", yer yer Türk Solu tarihi yer yer de Batılılaşma Tarihi'nin belirli dönemlerini resmediyor. Aileler arasında evliliklerle kurulan bağların, sanata, ticarete, eğitime, bürokrasiye ve giderek bir yabancılaşma zihniyeti şeklinde hayata nasıl yansıdığı eserdeki ipuçları yardımıyla daha iyi görülecektir zannediyorum.

Boğaz'daki Aşiret, dört büyük ailenin birbirleriyle irtibatından oluşur. Eser, bu sebeple dört bölüm oldu. Aile büyüklerinin asıl isimleri seçilerek de Konstantinin Çocukları, Detrois'in Çocukları, Sotori'nin Çocukları Topal Osman Paşa-Namık Kemal kanadı bölümleri ortaya çıktı.

Konstanty, Detrois, Sotori isimleri bu ailenin köken olarak bize yabancı olduğunu gösterse de, milletimiz bu köken farklılığı üzerinde hiç durmamıştır. Polonez, Alman, Rum, Hırvat ve Macar kökenli olmak onur kırıcı görülmemiştir tarihimizde. Fakat ülke insanına karşı açık bir savaşa girişen, yabancılaşmanın öncüsü olan bir sülalenin şebekeye dönüşmesi de görmezden gelinmemelidir. Hafızanın zaafından istifadeyle, gittikçe soyutlaşan ve izlerine makul kılıflar arayan aydın yabancılaşması bugünkü zilletimizin sorumlulukların-

Levent Şahverdi Arşivi

dan biri olarak en azından tesbit edilmelidir. Tarihe toplumsal bir hafıza olarak bakarken, eserde kesinlikle kırıcı bir dil kullanmamaya gayret ettim. Boğaz'daki Aşiret'te akademik araştırma sistematiği esas alınmıştır.

Bu çalışmanın bana öğrettiği şey; bir ailenin yönetime hakim olanlar arasında bulunmasının hiç de tesadüflerle örülü olmadığını göstermesi olmuştur. Ama bu durum bizim yakın tarihimize öfke duymamızı gerektirmiyor. Boğaz'daki Aşiret geçmişi bilmeyi, bu bilgiden gelecekde istifade etmeyi düşünenler için geçerli bir kaynak olacak zannediyorum. 1950 ile başlayan demokratik süreç, mağdurların ve mazlumların ülkenin geleceğine damgasını vuracağını göstermektedir. Boğaz'daki Aşiret'in birikimimizin bize açtığı ufukla hiç bir kişiye ve kesime cephe almadan İslam hukukunun belirlediği hoşgörüyle yarınlarımızı, toplumun bütün kesimleriyle birlikte inşa etme düşüncesini gündeme getirmeye vesile olmasını diliyorum.

Mahmut Çetin

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Bölüm

KONSTANTY'NİN ÇOCUKLARI

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

KONSTANTY BORZECKİ

(Ya da Mustafa Celaleddin Paşa)

14 Mayıs 1826 tarihinde vaftiz için müracaatı yapılan Konstanty'in babası Wincenty, zengin olmamakla birlikte çok eski bir ailenin ileri gelenlerindendi.

Konstanty'a kadar bu Polkozic armasını (erkek keçinin yarısı anlamını taşır) kullanıyordu. Wawolnica kasabasında bulunan bir belgede 1334 tarihine kadar Konstanty'nin atalarının isimleri bulunmaktadır. Aile; bundan iki yüz yıl kadar sonra kendilerine ait olan Borzecin köyünden esinlenerek Borzecki soyadını aldılar.

Lehistan'ın Askerleri

Aile Lehistan Krallığı'na hem askeri alanda hem de sivil alanda önemli roller oynayan insanlar yetiştirmiştir.

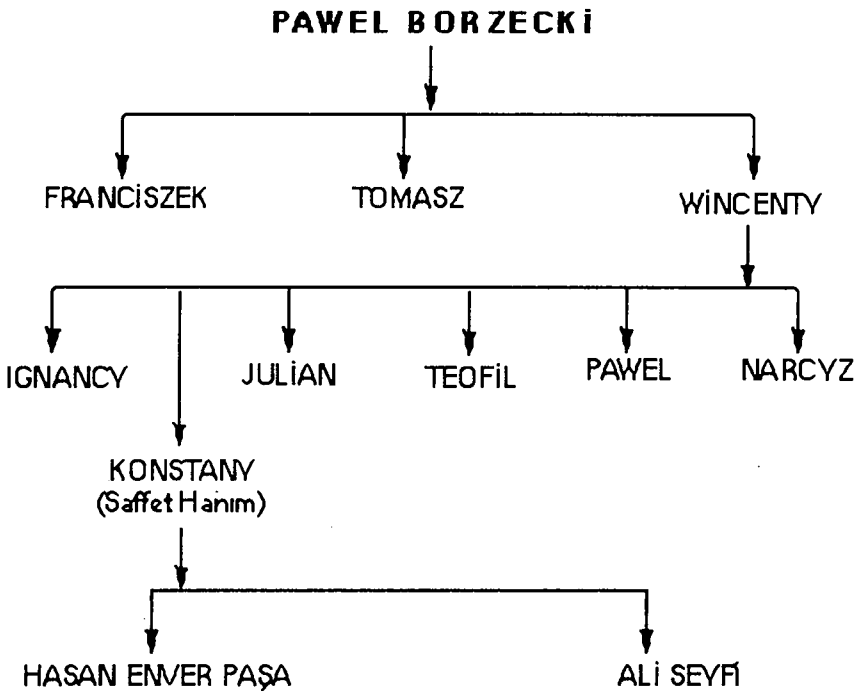
Konstanty'in dedesinin adı Pawe'dir. 1760-1792 seneleri arasında yaşadığı sanılmaktadır. 1892 yılında Lehistan Krallığı'nın en yüksek mahkemesi Lublin Mahkemesi'ne delege olmuştur.

Konstanty'nin babası Wincenty (1790-1854) Lehistan ordusunda subaydı. Ordudan ayrıldıktan sonra Jozefa Kurczewska ile evlenen Wincenty'nin 6 erkek çocuğu olmuştur.

Konstany, ailenin ikinci çocuğu idi. Anne ve babaları çocuklarının iyi tahsil yapması için çok çalıştı. Ailenin birinci çocuğu Ignacy'e,

Levent Şahverdi Arşivi

Kostanty'i vaftiz eden papazın adından dolayı bu isim verildi, Ignacy papaz oldu. Ailenin üçüncü çocuğu Julian baba mesleği askerliği seçip Rus ordusuna girdi. Teğmen iken Moskova'da öldü. Dördüncü çocuk Teofil çiftçi oldu. Beşinci kardeş hakkında bilgi yoktur. Muhtemelen genç yaşta ölmüş olabilir. Ailenin en küçüğü Narcyz, askerliğini bitirdikten sonra köye dönerek çitçiliğe başlamıştır.

Konstanty Piotrkow da lise tahsilini yaptıktan sonra 1844 yılında Varşova'da güzel Sanatlar Okulu'na gitti. Başarılı olmasına rağmen iki yıl sonra okulu terkederek Wloclawek'te bulunan katolik dini okuluna başladı. Bu okula giderken resim çalışmalarına devam etti.

İhtilâlci Konstanty

Lehistan o zaman bağımsızlığını kaybetmiş bir ülkeydi. Ülkenin bir kısmı Rusya, diğer kısmı da Avusturya ve Prusya işgali altındaydı. 1848 yılının Nisan ayında, Prusya'ya ait Wielkoposka'da bağımsızlık yanlısı bir ihtilâl teşebbüsü oldu.

Levent Şahverdi Arşivi

Konstanty de bu ihtilal teşebbüsü içinde yer aldı. Ruslar isyanı bastırınca Konstanty göz altına alındı. Bir kaç hafta hapisten sonra Prusya hükümeti ona Fransa'ya gitmek üzere pasaport verdi. Fransa'da subay olmak istediyse de bunu başaramadı.

Bu sırada Polonya'nın işgalini tanımayan Osmanlı Devleti, Polonyalı muhacirleri ülkesine kabul edeceğini açıkladı. Bunun üzerine Konstanty Borzecki, İstanbul'a geldi. 1949 yılında İstanbul'a vardığında 23 yaşındaydı.

Kurtuluş Can Güvenliği İçin Bile Olsa İslam'da

Konstanty, İstanbul'a geldiğinde dilini ve dinini ve bilmediği bir ülkede yapacağı tek işin askerlik olduğunu hemen anladı. Bunun için de müslüman olma şartı vardı. Katolik Ruhban Okulu'nda eğitim gören Konstanty Borzecki, fazla düşünmeden İslamiyet'i kabul etti.

Konstanty Borzecki'nin, Mustafa Celaleddin oluşunda Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne mültecileri geri istemesi temel bir gerekçe olmuştur. Mülteciler ancak müslüman olarak bu iade işleminden kurtulmuşlardır.

Konstany'nin oğlu Hasan Enver Paşa babası ile ilgili hatıralarında şöyle der: "Devrin şeyhülislamı Fransa'dan gelen göçmenlere Müslüman isimleri verirken Konstanty'nin parlak, azimkâr, keskin koyu mavi gözlerine ve benzinin uçukluğuna bakarak: "Bu delikanlı, büyük bir adam ve yahut dehşetli bir cani olacaktır" demiş ve ona bu yüzden Mustafa Celaleddin ismini vermiştir.

Mustafa Celaleddin ismini alan Konstanty Borzecki, askeri bir eğitim almamasına rağmen erkan-ı harp sınıfına dahil edilip yüzbaşı rütbesiyle orduya katılır.

Diyarbakır'da Müşir Mehmet Reşit Paşa'nın yanında göreve başladı. Bu süre içinde bir yandan Polonya hasretiyle resimler yaparken, diğer yandan askeri bilgisini geliştirmek için Avrupa'dan kitaplar getirtip kendi kendini eğitti. Bu bilgilerin uygulanmasıyla seviyesini isbat edince, istanbul'da, Genel Kurmay'da bir göreve tayin edildi. Özellikle onun ressamlığından kaynaklanan harita çizimleri üstlerinin takdirini topladı.

Levent Şahverdi Arşivi

Kayınpeder Ömer Lütfi Paşa

Mustafa Celaleddin Bey İstanbul'a döndüğünde Erkan-ı Harp komutanlarından biri Mirliva Ömer Lütfi Paşa idi. Paşa; Mustafa Celaleddin Bey'i maiyetine almış ve büyük kızı Saffet Hanım'la evlendirmiştir.

Ömer Lütfi Paşa'nın kızı Saffet Hanım'la evlenmesi Mustafa Celaleddin'in yükselmesinde, önemli bir tesir olmuştur.

Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki uzun savaş yıllarında Mustafa Celaleddin ve diğer Polonya göçmenleri önemli yararlılıklarda bulunurlar.

Seraskerliği geçince Hüseyin Avni Paşa'nın Ömer Lütfi Paşa'ya hasmane tutumu olmuştur. Bu sebeple, Mustafa Celaleddin Bey de bazı mahrumiyetlere uğramıştır. Girit ve Balkanlarda aldığı görevleri ifa etmiş, Yunan çeteleriyle uğraşıp evine döndüğünde emekli olduğu emrini almıştır. Bu sırada oğlu Ali Seyfi de ölür. Emekli edildiğinde mirliva (Tuğgeneral) rütbesindeydi.

Polonezlerimizi Tanıyalım

O zaman Osmanlı hizmetinde bulunan Polonyalı yüksek rütbeli subayların önemli kısmı şöyledir: Murat Paşa (Josef Bem), İskender Paşa (Antoni Ilinski), Muzaffer Paşa (Wlatyslaw), Rüstem Bey, Şahin Paşa (Felis Breanski), Mehmet Sadık Paşa (Michal Czaykowski), Mahmut Hamdi Paşa (Sygmunt Fremt), Nihat Paşa (Seweryn Bielinski), Arslan Paşa(Lutrik Bystzowski), Sefer Paşa (Wlatyslaw Koscielsiki), Mehmet Ali Paşa (Karol Defroi) ve Ömer Paşa (Michal Latos).

1871 yılında Polonyalıların büyük koruyucusu Ali Paşa ölmüş, Osmanlı Divanı'nda Rusya ile uzlaşma görüşü hakim olmuştur. Bu çerçevede Polonyalıların emekliliği de gündeme gelmiş, Mustafa Celaleddin, İstanbul'un Asya yakasına yerleşip ressamlık, yazarlık ve oğlunun terbiyesiyle uğraşmıştır. Ama Hüseyin Avni Paşa'nın Seraskerlikten inmesiyle eski mertebesine yükseltilip tekrar genelkurmay üyesi olmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

Ürkütücü Bakışlı-Sarı Bıyıklı

Mustafa Celaleddin Paşa'nın oğlu Hasan Enver Paşa damadı Samih'e babasının portresini şöyle anlatır: "Peder aynı bir aslan gibi ürkütücü bakışlı ve gayet kalın ve gür sesli idi... Gözleri çekik, ufacık ve mavi, saçları ve bıyıkları sarı, rengi beyaz ve donuk idi. Ben kendisinden yalnız ailemize mahsus olan burnunun şeklini aldım."

Yine Hasan Enver Paşa kökeni ve babasının ilgisi konusunda şunları söyler: "Polonya konusunda babam hiçbir zaman konuşmadı. Yalnız bazen babasının zengin bir çiftlik sahibi olduğunu, altı erkek kardeş olduklarını, annesinin tahsili için çocuklarını başkente mektuplaşmadığı için akrabalarının hayatta olmadıklarını tahmin ettiğini yazmıştır.(1)

Mustafa Celaleddin Paşa'nın hayatı hakkında şu bilgiler önemlidir: "Ömer Paşa'nın kızını (Saffet Hanım) alıp tam bir Türk, müslüman ailesi meydana getiriyor. Seferde bulunmadığı zamanlar Üsküdar'da Karacaahmet mezarlığına bakan mütevâzi bir evde münzevî bir Türk aile hayatı yaşıyor... Beyoğlu alemi ve Avrupa kolonileri ile münasebette bulunmamıştır".

Konstanty'nin Tezi: Türkler Avrupalı Bir Irktır

Mustafa Celaleddin Paşa "Les Turcs anciens of meternes" -Eski ve Yeni Türkler-adlı eser, Türkçe değil, Fransızca yazılmıştır. Paşa, kitabıyla Türk tarihi çalışmalarına da katılmıştır.

Eser 1869 yılında İstanbul'da, bir sene sonra da Paris'te basılmıştır. 362 sayfalık kitap Sultan Abdülaziz Han'a ithaf edilmiştir. Kitabın gayesi Türk tarihi hakkında incelemelerden sonra Osmanlı Devleti'nin ve tebasının refahını sağlamak için neler yapılabileceği konusunda görüşler ortaya koymaktır. Türklerin Avrupalı milletlerin mensup olduğu Ari soyundan geldiği tezini ilk ortaya atan odur. Bu görüş Jön Türkler arasında etkili olmamış fakat sonraları oğlu Hasan Enver Paşa, Cumhuriyet döneminde de hukuk profesörü Yusuf Ziya bu görüşü savunmuştur. Kitabında Turc terimi ile kastettiği Os-

1 Lehistan'dan Gelen Şehit Jerz S. Latka Boyut Y. İstanbul 1987 sf. 33

Levent Şahverdi Arşivi

manlılar'ın aslında Ari olduklarını, İslamiyet dolayısıyla Ariliklerini unuttuklarını Lehçe, Rusça ve Avrupa dillerinden kaynaklarla ispat etmeğe çalışmıştır. Ancak bu görüş, o zaman arayışlar içinde olan Jön Türleri hiç mi hiç etkilememiştir.[2]

Konstanty, Mustafa Kemal'i Etkiler

Prof. Şerafettin Turan; 'Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar Düşünürler Kitaplar' adlı kitapta Mustafa Kemal'in etkilendiği kitapların başında Mustafa Celaleddin ile Leon Cehun'un çalışmalarının geldiğini söyler. Bunun ne derecede bir etki olduğu ayrı bir inceleme konusu olabilir.

Mustafa Celaleddin Paşa'nın aynı zamanda Basret ve Courrier d'Orient gazetelerinde imzasız yazıları yayınlanmıştır. Ayrıca Paşa'nın Timurlenk Ordusu, Yeniçeriler ve Doğu'da Çalışan Cezvit Papazları adlı kitapları olduğu bildirilirse de bulunamamıştır.

Ölüm Cephede Gelir

Mustafa Celaleddin Paşa'nın ömrünün son senesinde aldığı görevler de şöyledir: 9 Temmuz 1875 tarihinde Hersek'te bir isyan başlar. Haçlı sürülerinin isyanı karşısındaki Osmanlı birliklerine İstanbul'dan giden takviye güçlere Mustafa Celaleddin Paşa kurmay başkanı olarak tayin edilir. Paşa daha sonra bölgede değişik cephelerde komutanlıklar yapmıştır. Arnavutluk-Karadağ cephesindeki bir çatışmada yaralanan Mustafa Celaleddin Paşa 10 Ekim 1876 tarihinde ölmüştür.

Konstanty'nin Oğlu Hasan Enver Paşa

Hasan Enver Paşa (1851-1929) Polonez Mustafa Celaleddin Paşa'nın oğlu. 1. Franz Josph zamanında (1890'ların başlarında) Avusturya-Macaristan İmparatorluğu nezdinde ateşemiliterlik yapmış, 1897 Türk-Yunan Savaşı'nı Yıldız Sarayı'ndan takip etmek üzere kurulmuş Askeri Teftiş Heyeti'nin daimi üyesi olmuş, zaferden

2 Türkiye'de Çağdaşlaşma, Niyazi Berkes Doğu-Batı Y. (b.tarih) sf. 595

Levent Şahverdi Arşivi

sonra generalliğe yükseltilmiştir. 1898'de ABD'ne yollanmış, 1901'de Boxer ayaklanmasına karışan müslümanları yatıştırmak için Çin'e gönderilen Nasihat Heyeti'ne başkanlık etmiştir.

Süvari Erkan-ı Harbi olan Hasan Enver Paşa Konya'da Redif Fırkası komutanı iken emekli olmuştur. Emekliliğinde Erenköy'de mektep açmıştır.(3)

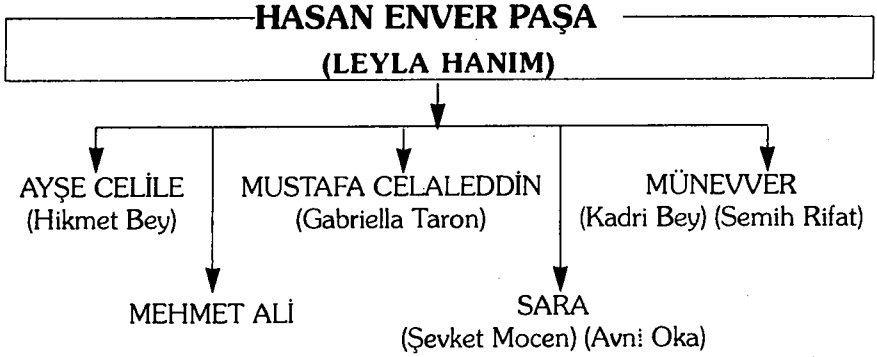
Babasının Tarih Tezine Oğul Devam Eder

Hasan Enver Paşa babası Mustafa Celaleddin Paşa'dan mülhem Tüklük araştırmalarıyla ileride şekillenecek milliyetçilik hareketlerine zemin hazırlamıştır. Bu yazılardan bir kaçı yeni harflerle de yayınlanmıştır. (4)

Hasan Enver Paşa'nın Evlilikleri

1. Leyla Hanım

Polonez Mustafa Celaleddin Paşa'nın oğlu Enver Paşa Alman asıllı Müir Mehmet Ali Paşa'nın kızlarından Leyla Hanım'la evlendi.

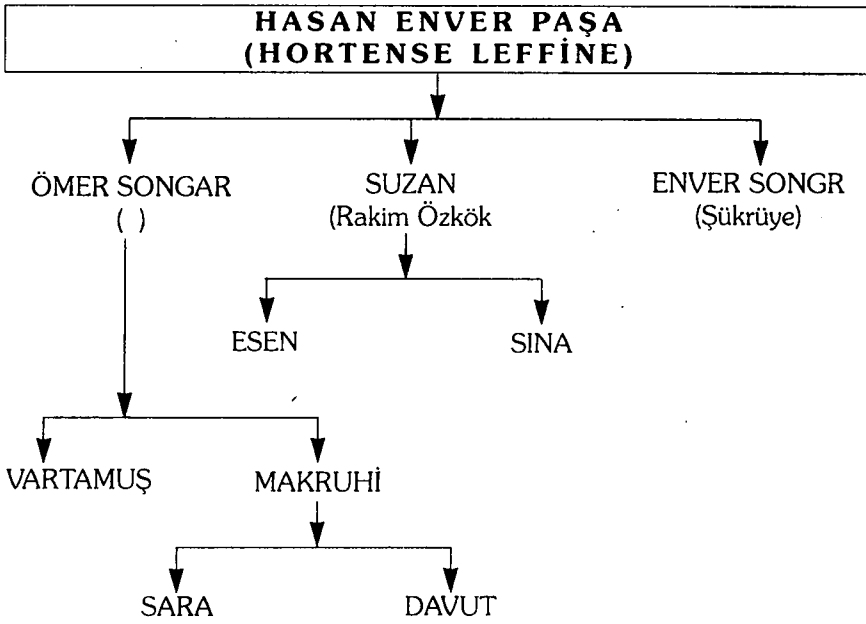

Bu evlilikten Celile, Mustafa Celalettin, Münevver, Mehmet Ali ve Sara isimli beş çocukları oldu.

---

3. Hasan Enver Paşa
Türk ve Toplum s.1 Ocak 1984, s.6
4. Hasan Enver Celaleddin Paşa'nın Edebiyat Umumiyye Mecmuası Yazıları, Tarih ve Toplum s.5 Mayıs 1984 s. 68-72

Levent Şahverdi Arşivi

2. Hortense Leffine

Hasan Enver Paşa'nın Çin Müslümanlarına yardım için gittiği seferde ise Hortense Leffine adlı bir bayanla ikinci bir evliliği olmuştur. Bu evlilikten Ömer Songar, Suzan Özkök ve Enver Songar adlı çocukları olmuştur. Yeri gelmişken belirtelim ailenin Ayhan Songar Hoca ile bir akrabalığı yoktur.

Ömer Songar; Vartamuş ve Makruhi hanımlarla iki evlilik yapmış, ikinci evliliğinden Sara ve Davut adlı iki çocuğu dünyaya gelmiştir.

Hasan Enver Paşa'nın Hortense Leffine'den olan tek kızı Suzan Rakim Özkök ile evlenmiş, Esen ve Sına adlı çocukları olmuştur.

Üçüncü çocukları Enver Songar, Şükrüye Hanım'la evlenmiş, çocukları olmamıştır. (5)

Çin Müslümanlarına gönderilen Nasihat Heyeti Başkanı Hasan Enver Paşa'ydı. Heyete tercüman olarak katılan Viçinço Kinyoli uzun yıllar İstanbul'daki Avusturya elçiliğinde çalışmış Hırvat asıllı bir adamdı.

5. Lehistan'dan Gelen Şehit Jerzy S. Latka Boyut Y. İstanbul 1987 sf. 44-45

Levent Şahverdi Arşivi

Türk heyetine tercüman olarak alınan Viçinço Kinyoli ile kızı Hortense'nin yabancı tebalı olmaları sebebiyle resmi belgelerde ismi geçmemesi uygun görülmüştü. Hele böyle bir heyete ilk defa katılan bir kadının ismini zikredilmesi hiç uygun değildi. Bunların masraflarının Hasan Enver Paşa'ya ayrılan tahsisattan karşılanması karara bağlanarak bu meseleye çözüm bulundu. Daha önce dış ülkelere giden hiçbir Osmanlı heyetinde kadın bulunmamıştı.

Çin'e giden heyete babasıyla katılan Matmazel Hortense; seyahatin ikinci gününde heyet başkanı Hasan Enver Paşa ile evlendi. 50 yaşındaki Hasan Enver Paşa 22 yaşındaki Hortense ile ikinci evliliğini yaptı. Paşa aslında o zaman evliydi. Bu evlilik için II. Abdülhamid Han'dan istenen izin Yıldız Sarayı'ndan İzmir'e şifreli bir telgrafla bildirilmiş, izmir'den Mısır'a uzanan izin belgesi üzerine İskenderiye'deki Avusturya Konsolosluğu'nda nikah kıyılmıştır. (6)

Hasan Enver Paşa'nın Çin Seyahati

1900'lere girilirken Çin'de yabancı egemenliğine karşı büyük bir ayaklanma hareketi başlamıştı. Bokser Ayaklanması kendilerine has inançları ve büyüleri olan boks benzeri döğüş sanatlarıyla mücehhez militanların öncülüğünde başlamıştı. Dini ve milli çizgiler taşıyan hareket bir yanda Japon yenilgisine diğer yandan Almanya başta olmak üzere Batılıların kendilerini Protestan ve Katolik yapmaya kalkışmasına da bir tepkiydi. Bokserler sanayileşmeyle işsiz kalan zanaatkârları da yanlarına alarak önemli bir içtimai zemin bulmuştu.

Çin'de böyle bir ayaklanma çıkınca, Osmanlı-İslam Devleti Çin'de yaşayan müslümanların kargaşaya karışmaması ve zarar görmemesi için bir heyet çıkarma kararı aldı. Heyetin başına Mustafa Celaleddin Paşa (Konkstanty Borzecki)'nin oğlu Hasan Enver Paşa gönderilir. Heyeti götüren Rus vapuru 18 Nisan 1901 Çarşamba günü İstanbul'dan ayrıldı. 23 Nisan 1901'de Süveyş'e ulaştı. Süveyş'ten sonra Almanlar'ın Saksin vapuru ile yoluna devam eden Osmanlı Nasihat Heyeti, uzun bir yolculuktan sonra Çin'e vardı.

---

6. Nasihat Heyeti Çin Yolunda, Taha Toros, Milliyet, Yakın Tarihimiz sf. 291-292

Levent Şahverdi Arşivi

Bu arada Hasan Enver Paşa heyete tercüman olarak katılan Viçinço Kinyoli'nin kızı Hortense ile yolda ikinci evliliğini yapmıştır. (7)

HASAN ENVER PAŞA'NIN ÇOCUKLARI

1. SARA OKÇU

Sara Okçu; Hasan Enver Paşa ile Leyla Hanım'ın kızı. Diğer kardeşleri Celile, Mustafa Celaleddin, Münevver ve Mehmet Ali. Sara; en küçük kardeş.

Hasan Enver Paşa ile Müşir Mehmet Ali Paşa'nın kızı Leyla Hanım; Abdülhamit Han'ın himmetiyle evlenirler. En küçük çocukları Sara'nın doğduğu gün Sara'nın teyzesinin oğlu Ali Fuat Cebesoy ile arkadaşı Selanikli Kolağası Mustafa Kemal, bir gazinoda rakı içmekteydiler. Gece geç vakit, iki arkadaş Hasan Enver Paşa'nın köşküne gelirler.

O sırada küçük Sara dünyaya gelir. Kolağası Mustafa Kemal, Abdülhamit Han'ın hatıratında bahsettiği o meşhur "tehlikeli sükutu"nu bozarak, yeni doğan çocuğu görmek ister. Çocuğu gösterirler Mustafa Kemal'e. "Aaaa, bu Sariko" der. Adı buradan Sara kalır. Sariko; Selanik'te sarışın Yahudi kızlarına Sariko dendiği için Mustafa Kemal böyle söylemiş.

Kulağına ilk ezanı Adliye Nazırı Üryanizade Cemil Molla okuyup ismini fısıldamış. "Beni ömrümce yahudi sandılar. Adam da bir tuhaf zaten... Bak 80 yaşındayım, geçen gün çöpçü dedi ki; Hanım sen gâvur musun?"

Sara Hanım geçmişe sonsuz bir muhabbetle bağlı.

"Boğaziçi'ndeki yalılar, eşyaları içinde yaşayanların terbiyesi yok bugün. O eski hanımlardan şimdi kimse yok. Bir tek bizim elimizdeki Fethi Ahmet Paşa Yalısı var, Pembe Yalı... Beyaz önlüklü Rum kızları yemek servisi yapardı Bahçıvanımız da Sakızlı bir Rumdu... Herkes giyinmeye meraklıydı. Kadınların terzisi Efiyene Efinato, erkeklerin ise Kodro idi. Beyoğlu'nda iki terzi."

7.Nasihat Heyeti Çin Yolunda, Taha Toros, Milliyet, Yakın Tarihimiz sf. 291-295

Levent Şahverdi Arşivi

Kuzguncuk 38 numaralı Fethi Ahmet Paşa Yalısı Mocanların Yalısıdır. Şevket Mocan, Sara Hanım'ın ilk kocası. Kuzguncuk'un atmosferini şöyle anlatır Sara Hanım: "Mütarekede bile Kuzguncuk halkı ne dövüştü ne bir şey yaptı. Rumu, Ermenisi, kardeş kardeş oturduk. Kuzguncuk Bağaz'da en modern, en mükemmel, küçücük bir şehirdi. Hani Amerika'da beynelmilel bir cemiyet var ya koca bayraklı, o cemiyet asıl Kuzguncuk'taydı. Çok iyi yaşadık."

Sara Hanım dört yaşında Fransızca ve Rumca öğrenir. Dadısı koyu katolik Clara Vogel'den Almanya ve "Allah Sevgisi"ni öğrenir Nakkaştepe'de Fo Mektep, Alman Mektebi ve Mütareke'de Alliance Juive okullarına gitmiştir. Takvimler 1920 yılını gösterdiğinde Şevket Mocan tarafından kaçırılır. Evlenmesi şarta bağlanır, kabul edilince izdivaç mümkün olur. Şartlar "tahsile devam, nikah ve uzun ökçeli iskarpin" giymesidir.

1933 yılında Konya Mevlana Müzesi'nde Pakistanlı bir Kadiri şeyhiyle tanıştıktan sonra her sene Pakistan'a gider. Geçmişte Mevlevi tarikatine de girmişliği vardır. O dünya görüşünü şöyle özetliyor "Ben hümanistim, insanları severim. Din, ulus ayırmam. Söylüyorum herkese bir saçım güzeldir bir de huyum. Herkesle güzel geçinirim."

Yeğeni Nazım Hikmet 11 yaşında ona bir şiir yazar:

"Benim teyzemin adı Sare
Kendisi mini mini bir fare
Girdiği kalpleri etmektedir pare pare
İnci dişli sırma saçlı güler yüzlü şen kız
Teyzemin gözleri mavi sema gibi
Genç mi ihtiyar mı muamma gibi
Güler yüzlü inci dişli sırma saçlı şen kız."

Yeğeni Nazım Hikmet'e diğer yeğeni Münevver'i boşamasından dolayı kırgın olduğunu söylese de dayanamaz ona. "Ben Nazım'ı çok severim. Diyebilirim ki, benim kadar kimse tanımaz Nazım'ı ve ekler: "Katiyen solcu değilim. Ama Nazım'ı çok severim, canım ciğerim benim."

Eşi Şevket Mocan, Nazım Hikmet'le Sara Hanım'ı görüştürmezse de, Sara Hanım muhtelif hapishanelerde ziyaretleri vakidir Na-

Levent Şahverdi Arşivi

zım Hikmet'i. Derken Nazım Hikmet'in hapisleri gündemdeyken 1936 yılında Şevket Mocan'dan ayrılıp Demir Çelik Fabrikaları Başmühendisi Avni Okçu ile evlenir. (8)

Sara Hanım'm İlk Kocası Şevket Mocan

Şevket Mocan Demokrat Parti 9. Dönem Tekirdağ Milletvekilidir. Meşhur 141. ve 142. maddelerin mimarı olan Şevket Mocan, DP'li Mükerrem Sarol'un ifadesiyle tam bir anti-komünisttir. "İsmet Paşa'ya nefrete varan bir hassasiyeti" vardır. Ona göre komünizm veba gibi tehlikelidir. Komünist yayınları çok iyi takip eden Mocan, meclisi ve hükümeti etkileyerek TCK'nun 141. ve 142. maddelerini çıkartmayı başarmıştır.

Şevket Mocan'ın 141. ve 142. maddeyi gündeme getirmesinde Eşi Sara Hanım'dan ayrılması eşinin yeğeni Nazım Hikmet'e karşıtlığı yatmaktadır. Bu özel durumu Nihat Sargın da işaret eder: "...Şevket Mocan ülkede ve kapitalist dünyada esen soğuk savaş fırtınasına eklenen çok çok özel, kişisel nedenlere sahip..." (9)

Nihat Sargın aşağıda görülecek akrabalık ilişkilerinden dolayı, 'çok çok özel, kişisel nedenler'i bilmektedir.

Şehit Başvekil Adnan Menderes'in dostları arasında yeralan Şevket Mocan'ın Deli Şevket ve Kör Şevket gibi lakapları da vardır. Arkadaş canlısı, fakir fukara sever bu adam, Trakya'da çok sevilen kişiliğiyle Tekirdağ Milletvekili olmuştur.

Şevket Mocan'ın Bir Çiftliği Var

Trakya'nın Karadeniz kıyılarında bulunan Istranca yeni adıyla Binkılıç Köyü'nde Şevket Mocan'ın bir çiftliği var. Çilingöz Koyu'nda bulunan çiftlik koyunun adıyla anılır. 7 Haziran 1944 tarihinde sahile 6 Alman subayının cesetleri vurur. Galiçya Cephesi savaşçısı Şevket Mocan bu 6 Alman'ın cesetlerine arazisinde mezar yaptırıyor. Mezar taşı üzerine "Burada 6 Alman subayı yatıyor.

8. a. Nazım'ın Teyzesi Sara, Gürol Sözen, Cumhuriyet 17 Ekim 1989.
   b. Hikâye-i Sara Hanım, Engin Ardıç, Nokta 9 Kasım 1986 sf. 73-75
9. Sorgu, Kutlu-Sargın Amaç Y. İstanbul 1988 sf. 275

Levent Şahverdi Arşivi

7/6/1944 mezarın yapılış tarihi: 25/6/1945" Galiçya'da Almanlarla çarpıştığı için Almanlara yakınlık duyardı, o yıllarda Karadeniz'den ceset çıkması çok doğald, babam da sahile vuran cesetlere mezar yapmış.

Şevket Mocan'ın Almanlara ilgisinin diğer bir sebebi de Mustafa Kemal aleyhtarlığı ve Enver Paşa yakınlığı ile bilinen babası Hüseyin Remzi Paşa'nın Münih'te öldüğünde devlet töreniyle gömülmesidir. (10)

Şevket Mocan'ın 141. ve 142. maddeden başka TBMM'de hatırlandığı diğer bir hadise ise Nazım Hikmet'in yurt dışına, Moskova'ya kaçmasıyla ilgilidir. Şevket Mocan ilk karısı Sara Hanım'ın yeğeni Nazım Hikmet'in kaçışıyla ilgili olarak TBMM Başkanlığına verdiği soru önergesinde, Nazım Hikmet'in Türk vatandaşlığından "iskat edilip edilmeyeceği"ni sorar. Önerge işleme konulur ve Bakanlar Kurulu 25 Temmuz 1951'de Nazım Hikmet'i vatandaşlıktan iskat eder. (11)

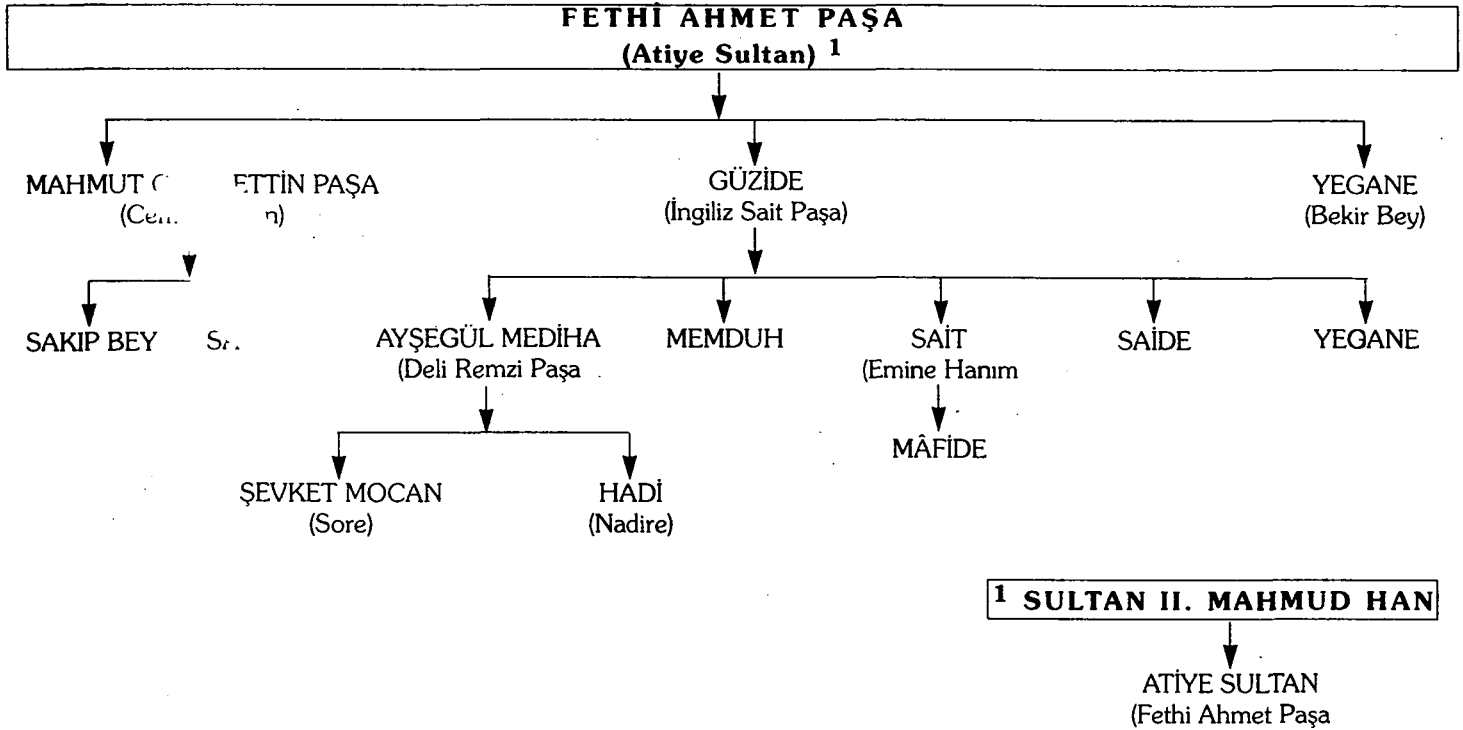
Yani Nazım Hikmet'in Türk vatandaşlığına geçirilmesi için başlatılan kampanya neticede Boğaz'daki Aşiret'in aile içi bir meselesinden kaynaklanmaktadır ki, o da Sara Hanım'la Şevket Mocan'ın boşanmasından sonra duyulan bir intikam hissinden başka bir şey değildir. 1980'lerin sonunda Nazım Hikmet'e yurttaşlık kampanyaları sırasında ANAP kurmaylarından Mustafa Taşar'ın onun yahudi kökenli olduğunu gündeme getirmesi, Nazım Hikmet'in kardeşi Samiye Yaltırım'ın Taşar'ı mahkemeye vermesiyle ilginç bir boyut kazanmıştır.

Nazım Hikmet'in kardeşi Samiye Yaltırım tarafından Ankara II. Asliye Hukuk Mahkemesi'nde açılan tazminat davası, 27 Şubat 1989'da sonuçlanmış ve hakim, Taşar'ı 750 bin lira manevi tazminat ödemeye mahkum etmiştir. Bunun üzerine Mustafa Taşar da Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'ne başvurarak kararın temyizini istemiştir. (12)

---

10. a) Trakya'da Nazi Mezarları Bulundu, Hümeyra Özalp
    b) Mocan 141. ve 142.'nin mimarıdır. Mükerrem Sarol'la kon. Nokta 6 Eylül 1987 sf.17-20
11. N. Hikmet Yurttaşlıktan Nasıl Çıkarıldı? Behzat Şahin, Cumhuriyet, 11 Şubat 1993
12. Nazım Davası Yargıtay'da, Cumhuriyet, 17 Ekim 1989

Levent Şahverdi Arşivi

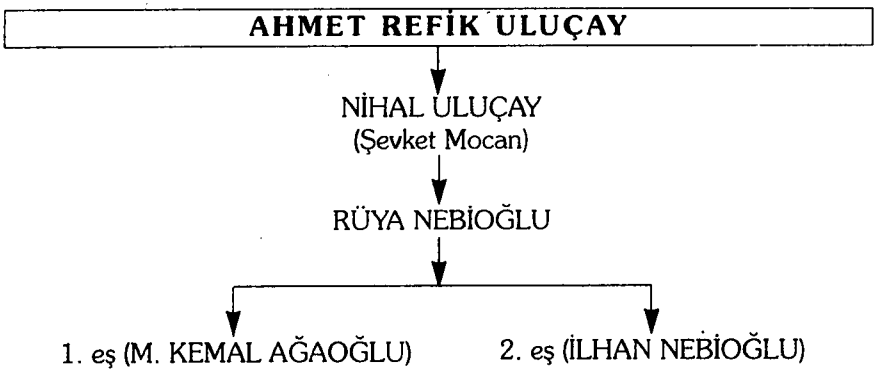

Levent Şahverdi Arşivi

Bir Pembe Yalı Hikâyesi

Pembe Yalı'yı Şevket Mocan'ın büyük dedelerinden Osmanlı'nın ilk Viyana Sefiri, Tophane Müşiri, Beykoz Şişe Cam Fabrikası'nın ve Türkiye'de müzelerin kurucusu Fethi Ahmet Paşa yaptırmıştır. Fethi Ahmet Paşa'nın torunlarından Şevket Mocan'ın milletvekili olduğu 1950'li yıllarda hareketli günler yaşayan yalı artık el değiştiriyor.

Fethi Ahmet Paşa'nın annesi bir padişah kızı. Oğlu Fethi Ahmet Paşa'yı da, Sultan Mahmut'un kızı Atiye Sultan ile evlendirmiş. O da, oğlu Mahmut Celalettin Paşa'yı Sultan Abdülmecit'in kızı Cemile Sultan'la evlendirmiştir. Bu evlilikten Sakıp ve Cemalettin Bey'ler dünyaya gelmiştir. Fethi Ahmet Paşa'nın kızı Güzide Hanım, İngiliz Sait Paşa ile diğer kızı Yegane Hanım ise Sırkatibi Mustafa Paşalar'dan Bekir Bey'le evlenmiştir.

İngiltere'de eğitim gördüğü için İngiliz Sait Paşa denilen Paşa, aslen Eğinli'dir. Güzide Hanım'la İngiliz Said Paşa'nın Ayşegül Mediha, Memduh, Sait, Saide ve Yegane adında beş çocukları olmuştur. Bunlardan Ayşegül Mediha Hanı, Deli Remzi Paşa ile evlenmiş, bu evlilikten Şevket Mocan ve kardeşi Hadi Bey dünyaya gelmiştir. Hadi Bey, Gümrük Sıddık Bey'in kızı Nadire Hanım'la evlenmiştir. (13)

13. Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi, Salah Birsel
T. İş Bankası Kültür Y. Ankara 1982 sf. 170-230-307-311-312-318

Levent Şahverdi Arşivi

1961'de 64 yaşında vefat eden, Şevket Mocan'ın iki eşi de yalının son gelinlerinden olmuşlar...

Mocan'ın birinci eşi, güzeliği dillere destan Sara Hanım... Sara Hanım 'Küçük' Enver Paşa'nın Ferik Enver Paşa kızı ve Nazım Hikmet'in annesi Celile Hanım'ın küçük kızkardeşi... Nazım Hikmet, Mehmet Ali Aybar, Münevver Andaç ve şair Oktay Rıfat'ın teyzesi, Ayşe Baştımar'ın annesi... Şimdi, Kuzguncuk'ta ailesinden kalan bir yalıda oturuyor.

Şevket Mocan'ın yalıya getirdiği ikinci gelin, ikinci eşi güzelliği ile ünlü, Nihal Hanım. O da, ilk milletvekillerinden Ahmet Refik Uluçay'ın kızı, Necmettin Sadak'ın baldızı ve Rüya Nebioğlu'nun annesi... Sedef Adası'nın sahibi Reyap Şehsuvaroğlu Mocan'ın kuzeni. Eski Cumhurbaşkanlarından Celal Bayar ve başkanlardan Adnan Menderes, yalının devamlı konuğu olan iki lider... Celal Bayar Galatasaray Lisesi'nden Refii Bayar'ın arkadaşı olan Şevket Mocan'da, oğlunun anılarını aramış yıllar boyu... Celal Bayar, birbiriyle kaynaşıp, dost olmaları için, Ayşe Mocan ile kendi çocuklarını "Umur" yatına alarak, sık sık Boğaz'da dolaşmıştır. (14)

Sara Hanım'ın Kızı Ayşe Mocan İlk Eşinden Ayrılıyor

O, ikinci evliliğini, gönlünün prensi, komşu yalının yakışıklı oğlu, sanayici ve işadamı Dündar Baştımar'la yapıyor. Dündar Baştımar, Türkiye Komünist Partisi Genel Sekreteri Zeki Baştımar'ın amca oğlu... Yıldız Sargın'ın kardeşi, Nihat Sargın'ın eniştesi...

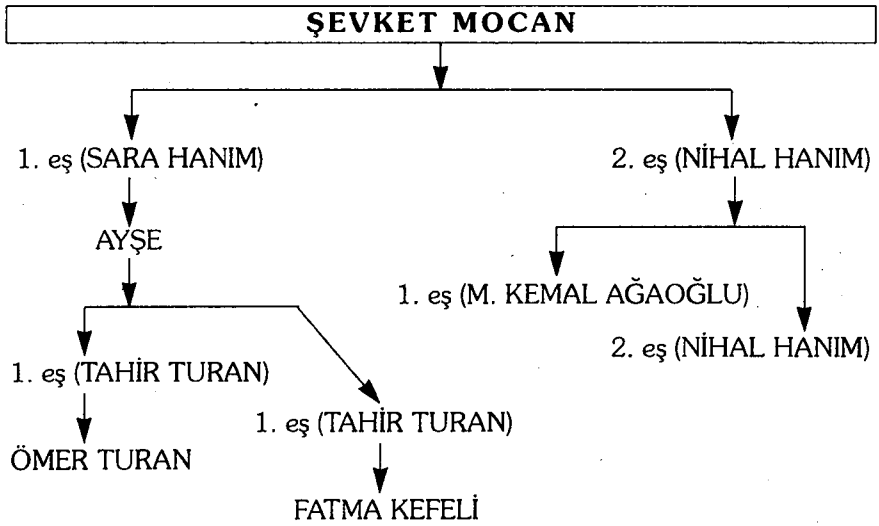
Baba Şevket Mocan, görüşleri nedeniyle, bu evliliğe karşı çıkıyor. Baştımar'ların yalıya taşınmaları nice sonraya rastlıyor... Şimdi onlar yalıda yaz kış oturuyorlar. Yalı, kalorifer ve çini sobalarla ısıtılıyor. Ama onlar da artık bakımı kolay, daha küçük, normal bir evde oturup hayatlarını da buna göre sürdürmek istiyorlar.

Öğrenimini İngiltere'de yapan küçük kardeş Rüya'nın, eski bakanlardan ünlü politikacı ve yazar Samet Ağaoğlu'nun büyük oğlu,

---

14. Eski Aşkları Hariç Pembe Yalı Satılık, Selma Tükel, Tempo, 4 Mayıs 1992 s. 35 sf. 48-50

Levent Şahverdi Arşivi

Mustafa Kemal Ağaoğlu'yla evliliği 7 yıl sürüyor. Dekaratör Rüya Mocan, ikinci kez, 17 yıl önce, kendisi gibi Londra'da öğrenim gören ve orada yaşayan bankacı İlhan Nebioğlu ile evleniyor. İlhan Nebioğlu, Türkiye'de yıllar yılı yayıncılık yapmış Osman Nebioğlu'nun tek çocuğu. Nebioğlu çifti, Londra'da oturuyor.

Derken Pembe Yalı açık artırmaya çıktı. Pembe Yalı 115 milyar liraya satıldı. Yalının yeni sahibi Ayşe Şebsinur Baştımar. Diğer kardeşi Rüya Nebioğlu da yalı için 110 milyar liralık artırma yapabilmiş. Ne diyelim mübarek olsun!...

Sara Hanım'ın Kızı Ayşe Mocan'ın Evlilikleri

Ayşe Mocan'ın kocası Dündar Baştımar, Hasan Enver Paşa'nın

15. 5/3/1993 tarihli belirsiz gazete küpürü

Levent Şahverdi Arşivi

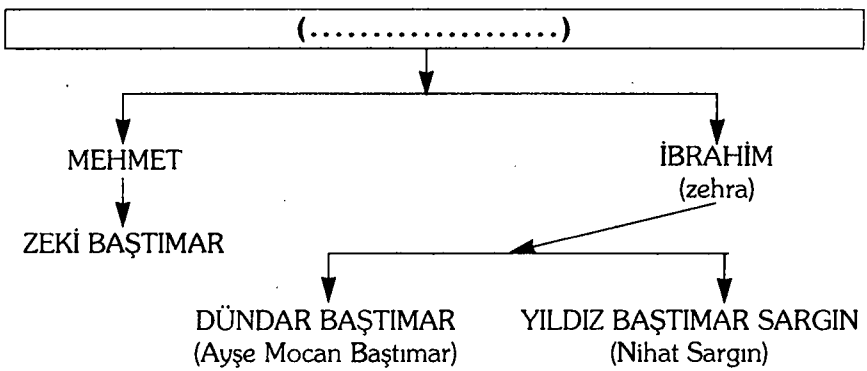
kızı Sara Hanım ile Şevket Mocan'ın büyük kızı Ayşe Şemsinur, ikinci evliliğini fabrikatör Dündar Baştımar ile yapar.

Ayşe Mocan ilk evliliği Tahir Turan ile yapmıştır. Bu evlilikten Ömer Turan doğmuştur. İkinci evliliğini yaptığı Dündar Baştımar'dan ise Fatma Kafeli isimli kızı dünyaya gelmiştir.

Dündar Baştımar; TKP Genel Sekreteri Zeki Baştımar'ın amcasının oğlu ve TİP Genel Başkan Yardımcısı Nihat Sargın'ın eşi Yıldız Sargın'ın kardeşidir.

Ayşe'nin Yeni Kocası Dündar'ın Amcaoğlu Zeki Baştımar

Zeki Baştımar 1924 yılında Sürmene'de doğdu. Babası Mehmet, annesi Huriye Hanım'dır. Başvekâlet Kütüphanesi'nde mütercim olarak çalışmıştır. 1951 ve TKP tevkifatında en büyük cezayı o yemiştir. 10 sene hapis, 8 sene 4 ay Amasya'da nezaret. Tutuklandığında TKP İcra Komitesi Üyesi görevini yürütüyordu. Parti içindeki kod adı Yakup Demir olan Zeki Baştımar bilahere yurtdışına kaçarak TKP Genel Sekreteri olmuştur. Ölümünün Sovyet yönetimi eliyle infaz edildiği şeklinde spekülasyonlar var ise de kesinleşmemiştir.

Zeki Baştımar'ın amcası İbrahim'in oğlu Dündar Baştımar da TKP'yle alakalı İleri Gençler Birliği Davası'ndan dolayı iki yıla hüküm giymiştir. Kumaş ticaretiyle uğraşan 1336 Sürmene doğumlu Dündar Baştımar, sonraki yıllarda ikinci evliliğini Ayşe Mocan'la yapacaktır

Levent Şahverdi Arşivi

Dündar Baştımar'ın kardeşi Zeki Baştımar'ın amca kızı Yıldız Baştımar da TİP Genel Sekreteri Dr. Nihat Sargın'la evlenmiştir.

15 Ekim 1953 I. Ordu Garnizon mahkemelerinde başlayan TKP Davası, 7 Ekim 1954'de sona erer. Mahkeme kararı şöyledir: "15 Aralık 1946'da kapatılan Türkiye Emekçi Köylü ve Sosyalist Partisi'nden sonra faaliyete geçen bazı komünistler, hücreler ve komiteler teşkili suretiyle çalışmışlar. 1949 Mayıs'ında Zeki Baştımar, Kemal Ergin'i İstanbul'a göndererek, buradaki mevzii faaliyet canlı hale sokulmuştur... Memlekette, Marksist ve Leninist gayelerle kurulan ve gizli olarak idare edilen, Türkiye Komünist Partisi kurulduğuna mahkemece vicdani kanaat hasıl olmuştur. Zümre tahakkümü kurmak ve kendi görüşleri olan amele diktatörlüğünü temin için cebri usuller tercih edilmiştir. Bu partinin meşru yollarla iktidara gelmesi mümkün olmayacağına göre, cebir ve şiddet, hadisede hususi kasıt unsurdur."

183 sanıktan 131'inin mahkum olduğu TKP Davası'ndan sonra üyelerin büyük çoğunluğu hareketten ayrılmıştır. Bu tevkifattan sonra TKP içinde kan davaları başlar, liderlik kavgasının iyice kızıştığı, herkesin birbirinin kuyusunu kazdığı yörüngenin tamamen Sovyetler'den esen rüzgârla belirlendiği bir dönemdi bu. Türkiye'yle bağların kopması, zaten zayıf olan Parti'yi iyice güçsüz düşürmüştü." (16)

Komünistlerin ihtilafı karşılıklı suçlamalara dönüşünce belirginleşen iki grup arasında suçlar şöyle itiraf edildi. Zeki Baştımar'ın 280 sayfalık polis ifadesine karşı, Mihri Belli'nin yakalanan mektupları gündeme getirildi.

Baştımar Etrafındaki Şüpheler

Patriyot Hayati, Türk Solu Tarihi'nde önemli bir isim. Onun Zeki Baştımar'la ilgili tesbitleri, Boğaz'daki Aşiret fertlerini hemen bir çoğunun durumunu da çağrıştırdığından dolayı dinlemeğe değer nitelikte: "En son Merkez Komite toplantısında yeni MK seçiliyor. Zeki önce tevkifatta var ve Başbakanlık'ta çalışıyor. Birileri tarafından

16. 67 Yıllık Bir Efsane, Ali Boratav-Gülay Göktürk, Nokta, 18 Ekim 1987 y. 5 s.41 sf.12-21s

Levent Şahverdi Arşivi

korunarak nasılsa beraat ediyor. Bu arada bu toplantıda Zeki'nin bu durumu tartışma konusu oluyor ve bu tetkikle Tornacı Emin (Sekun) görevlendiriliyor. Emin Sekun Merkez Komite'ye verdiği raporda Zeki Baştımar'ın Türkiye'ye döndüğü esnada Milli Emniyet'e (MİT'in eski adı) haber vereceğini taahhüt ettiğini bildiriyor." (17) İsbatı ancak emarelere kalmış bu iddia aslında, sadece TKP içindeki küçük bir polemikten ibaret değildir. Türk siyasi tarihi hep bu tür ilişkilerle ya da iddialarla doludur.

Abidinim Kaşları Kare

1950 yılına gelindiğinde sol hareket içinde Dr. Şefik Hüsnü'nün başını çektiği ekiple Esat adil Müstecaplıoğlu'nun başını çektiği ekibin çatışması su yüzüne çıkmıştır.

Esat Adil, özellikle Dr. Şefik Hüsnü'yü kastederek "Fakat herşeyi sabote etmek, her olumlu hareketi baltalamak ve her eylemi kıskanmaktan başka ellerinden bir şey gelmeyen 'Mührü Süleymancılar' derhal faaliyete koyularak sosyalist maskesi altında sergiledikleri kalpanzanca hareketleri kanun dışına çıkarıp, asıl samimi sosyalist hareket üzerine de polisin kötü sanını çekmeyi ve hareketi apaçık satmayı başardılar..." (18)

İki grup arasında mücadelenin kızıştığı 1946-1950 arasında Dr. Şefik Hüsnü girince Esat Adil takımına karşı mücadeleyi Boğazda'ki Aşiret'ten iki isim Zeki Baştımar ve Abidin Dino yürütür. Şefik Hüsnücü ekibin elinden Nuhun Gemisi dergisiyle Esat Adil'in elindeki Gerçek gazetesi arasında yürütülen polemikte, Esat Adil Boğaz'daki Aşiret'in şahdamarına basar. "İngiliz sermayedarlığının ajanlarından bir Paşazade"(19) Böyle bir başlıkla Abidin Dino'yu hedef alır. Tabii bu durum aşiretin diğer üyesi Baştımar'ı da yaralar.

7 Nisan 1959'da TKP Genel Sekreteri Şefik Hüsnü ölünce, Türkiye'den Zeki Baştımar'la birlikte bir grup komünist yurtdışına çıkıp TKP'yi yurtdışında örgütlemeye çalıştı. 1958'de Doğu Alman-

17. Eski Tüfek Sosyalistler, Atilla Akar, İletişim Y. İstanbul 1989 sf. 40
18. Yıl 1946, Rasih Nuri İleri, Görüş, Ekim 1988 s. 23 sf. 39
19. Yıl 1946, Rasih Nuri İleri, Görüş, Ekim 1988 s. 23 sf. 38

Levent Şahverdi Arşivi

ya'dan yayın yapan Bizim Radyo'yu kurdu. [20] Yurtdışı faaliyetleri ülke içine tesir edemeyince Zeki Baştımar'ın TKP Genel Sekreterlik dönemi sönük geçti.

Ama yine de Boğaz'daki Aşiret'in mensuplarından Rasih Nuri İleri ve Nihat Sargın'ın Türkiye İşçi Partisi kurmayları arasında yeralması Zeki Baştımar'a dolaylı da olsa bazı faaliyet alanları açmıştır.

Nazım Hikmet Zeki Baştımar İlişkisi

Akrabalık ilişkisini hatırlayalım: Nazım Hikmet'in teyzesi Sara Mocan'ın damadı Dündar Baştımar'ın amcaoğludur Zeki Baştımar. 1943 tevkifatında yakalananların sorgusu sırasında şu bilgiler ele geçer: "Milli Eğitim Bakanlığı'nca Rusça eserlerin tercümesi işi Zeki Baştımar'a verilir. Baştımar bu eserleri Bursa'da hapiste olan Nazım Hikmet'e tercüme ettirmek hakkını elde eder. Amma bir de şartı vardır. Tercümede aykırılık olmaması için arasıra Bursa'ya gidip Nazım Hikmet'le konuşma müsaadesi istiyor ve müsaade veriliyor." [21] Bu müsaadenin alınışında özellikle Mustafa Kemal'in Harb Okulu'ndan sınıf arkadaşı olan Ali Fuat Cebesoy'un katkısı unutulmamalıdır.

Yıldız Baştımar'dan Yıldız Sargın'a

1951 TKP Tevkifatında Yıldız Baştımar da yer alır. Dündar Baştımar'ın kardeşi, TKP Genel Sekreteri Zeki Baştımar'ın amca kızı Yıldız Baştımar iddianamede 180 numaralı sanık olarak şöyle yer alır: "Babası İbrahim, Trabzon'da 1339 yılında Zehra'dan doğma, bekâr, yüksek tahsilli, ev kadını."[22]

Yıldız Baştımar sonra TKP'li Dr. Nihat Sargın'la evlenir. TİP ile TKP birleşip liderleri Haydar Kutlu ve Nihat Sargın 16 Kasım 1987'de Türkiye'ye dönüp gözaltında aldıktan sonra onları Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde ziyaret edenlerin başında Yıldız Sargın yer alır. [23]

---

20. Sosyalist Sol Konuşuyor, Rafet Ballı, Cem Y. İstanbul 2. Baskı sf. 176
21. Gizli Tutanaklarda Türkiyeli Komünistler
Nuh Gönültaş-Mustafa Çimen Zaman 24 Nisan 1996
22. Türkiye'de Komünist Hareketler, İlhan E. Darendelioğlu,
Toker Y. İstanbul 1979 5. Bsk. sf. 444
23. Tutuklu ve Personelin Duayeni Olduk, Tempo 24-30 Aralık 1989 y.2 s.32 sf.26.

Levent Şahverdi Arşivi

Yıldız Sargın; Nihat Sargın Türkiye'ye dönüp gözaltına alındıktan sonra kendisiyle yapılan bir konuşma "Sargın'ın eşi olmak nasıl bir şey bu yük size ağır geliyor mu?" sorusunu şöyle cevaplar: "Böyle sorulara cevap vermek çok zor. Onunla yaşadığıma göre bu sorumlulukları kabul etmişimdir demektir. Ben basında boy göstermek istemiyorum, arka planda bir insanım. Salt Nihat Sargın'ın eşiyim, böyle ön planda olmaktan hoşlanmıyorum." (24)

Ayşe'nin Görümcesi Yıldız, Nihat Sargın'la Evlenir

26 Haziran 1926'da İstanbul'da doğdu. İlk orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. İ. Ü. Tıp Fakültesi'ne girdi(1944). O dönemde batıcı öğrencilerin örgütlendiği İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği kurucuları arasında yeraldı. 1950'de Barışsever Cemiyetinin kurucu yönetim kurulu üyesiyken, hükümetin Kore'ye asker göndermesini protesto etmekten tutuklandı ve 3 yıl 9 ay hapse mahkum edildi. Ardından 6-7 Eylül 1955 olayları sebebiyle tutuklandı. 4 ay hapis cezası çekti. Tıp Fakültesi'ni 1957'de bitirdi ve1964'de gögüs hastalıkları uzmanı oldu. 1962'de Türkiye İşçi Partisi'ni katıldı. İlk kongrede Genel Sekreter Yardımcısı, 1966 kongresinde ise Genel Sekreter seçildi. 12 Mart'ta yargılandı, 6 ay gözaltında kaldıktan sonra beraat etti. 1975'te ikinci TİP'in kurucuları arasında yer aldı.

16 Kasım 1987'de TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu ile birlikte Türkiye'ye döndü ve tutuklandı. 1988 sonbaharında toplanan Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin ilk kongresinde Genel Başkanlığa seçildi.(25)

1987 yılında gözaltına alınan Nihat Sargın'ın iddianameye verdiği cevaptan anladığımıza göre Sargın'ın ikinci bir adı daha var. Kayıt şöyle: "İstanbul ili, Fatih ilçesi nüfusuna kayıtlı, Mustafa Fahri ve Aliye oğlu 1926 doğumlu Ahmet Nihat Sargın."(26)

24.Kutlu ve Sargın'ın Eşi Geri Dönüşü Anlattı, Hıdır Göktaş Nokta 20 Aralık 1987 y.5 s.50 sf. 24-25

25. Sosyelist Sol Konuşuyor Rafet Ballı Cem Y. İstanbul 2. Bs. sf. 174-175

26. Sorgu Kutlu-Sargın Amaç Y. İstanbul 1988 sf.233

Levent Şahverdi Arşivi

HASAN ENVER PAŞA'NIN ÇOÇUKLARI

II. AYŞE CELİLE HANIM

Nazım Hikmet'in annesi Ayşe Celile Hanım'dır. Nazım Hikmet'in deyişiyle "dünya güzeli bir kadın"dır. İstanbul'da, özellikle Kadıköy'de güzelliği ile ün salmıştır. Celile Hanım Mustafa Celaleddin Paşa'nın torunu, Hasan Enver Paşa'nın kızıdır. Celile hanım, Nazım Paşa'nın oğlu Hikmet Bey'le evlenir.

Hikmet Bey'le Celile Hanım'ın evlilikleri uzun sürmez. Nazım ve Saniye adında iki çoçukları olduktan sonra ayrılırlar. Celile Hanım resim tahsil etmek için Paris'e gider. Çocuklar, dedeleri Nazım Paşa'nın evine sığınır. Annesi Celile Hanım Yahya Kemal'in sevdalılarındandır. Nazım'ın ilk şiirlerine onun da katkısı olmuştur. Nazım bu etkinin hikayesini şöyle anlatır. "Sonra üçüncü şiirimi 16 yaşında yazdım galiba. Büyük bir Türk şairi, Türk şiirine o devir için yeni bir şiir dili anlayışı getiren Yahya Kemal, anama sevdalıydı sanırım. Evde şiirlerini okurdu anama. Bahriye mektebi'inde tarih öğretmeniydi şair. Kızkardeşimin kedisi üstüneydi yazdığım şiir. Yahya Kemal'e gösterdim. Kediyi de görmek istedi. Ve şiirimde anlattığım kediyi, gördüğü kediye o kadar benzetmedi ki, bana,

- Sen bu pis uyuz kediyi böyle övmesini biliyorsun, şair olacaksın' dedi.

Nazım Hikmet bu şiiri yazdıktan sonra kağıdını buruşturup bir tarafa atmış, neden sonra annesi evi derleyip toplarken bu kâğıt parçasını bulmuş. Okuyunca Nazım'da birşey olduğunu anlamış ve o zamanki sevgilisi büyük Türk şairi Yahya Kemal'e vermiş. Yahya Kemal de şiirin ötesini berisi, biraz düzelttikten sonra bastırmak üzere bir dergiye göndermiş ve bu şiir böylece ilk defa dünya yüzü görmüş.[27]

Celile Hanım'ın Kocası Hikmet Bey

Nazım Hikmet'in babası Hikmet Bey, İttihatçılar zamanında bir

27. Mavi Gözlü Dev, Zekeriya Sertel
Belge Y. İstanbul 1989 2. Bsk. sf. 17-18

Levent Şahverdi Arşivi

süre Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Almanya'da konsolosluk yapmıştır. Mütareke döneminde ise İstanbul'da Matbuat Müdürlüğü yapmıştır. Sonra özel bazı işler kurmaya çalışmış, başarılı olamamıştır. Bu denemelerden sonra Kadıköy'de Süreyya Paşa sinemasına müdür olmuştur. Ölünceye kadar bu görevde kalmıştır. Hikmet Bey'in ölümüne Süreyya Paşa'nın oğlu sebep olmuş, Nazım Hikmet de bu konuda bir şiir yazmıştır.[28]

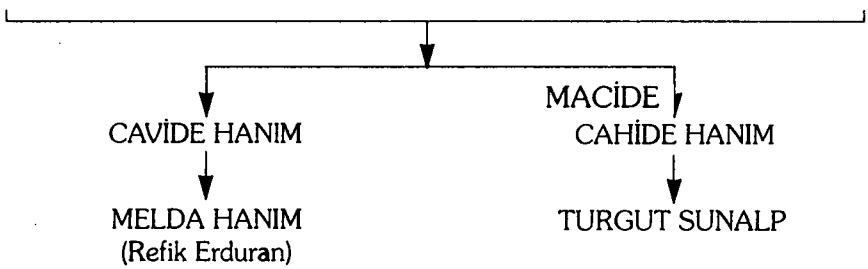
Nazım'ın Üvey Annesi Cavide

Hikmet Bey'in Celile Hanım'dan sonra bir evliliği daha olmuştur. Kendisinden oldukça genç bir hanımdır bu bayan: Cavide Hanım. Bu evlilikten doğan kızı Melda, yazar Refik Erduran'ın ilk karısıdır.[29] Nazım'ın baba bir kardeşi, Melda'nın kocası Refik Erduran; Nazım Hikmet'in yurtdışına kaçışını sağlayacaktır. Melda'nın bir de ikiz kardeşi vardır: Metin.

Refik Erduran'ın Melda'dan bir oğlu dünyaya gelir: Murat... Çift bilahare boşanır. Erduran ikinci evliliğini gazeteci Leyla Umar'la yapar. Bu evlilik de yürümez, boşanırlar. Refik Erduran üçüncü evliliğini Tülay Hanım'la yapar.

Üvey Anne'nin Yeğeni Turgut Sunalp

Nazım'ın üvey annesi Cavide Hanım'ın ablası Macide Hanım'dır. Macide Hanım'ın oğlu Türk siyasi hayatının renksiz politikacısı emek-

28. Onbir Dava Beş Evlilik
Tempo, 12-18 Ocak 1992 y.5 s.2 sf. 20-21
29. Otuz Dört Yıllık Sır, Ayşenur Arslan
Nokta 24 Kasım 1985 y.3 s.46 sf.4

Levent Şahverdi Arşivi

li general Turgut Sunalp'tir. [30] Malum Turgut Sunalp, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra kurulan, Milliyetçi Demokrasi Partisi Genel Başkanlığı'nı yapmıştı.

Nazım'ın Üvey Kardeşi Melda'nın Kocası Refik Erduran

Nazım Hikmet'in baba bir kardeşi Melda ile evli olan Refik Erduran, askerliğini yedek subay olarak Kore'de yapar. Kore'de Melda'nın teyzesinin oğlu Turgut Sunalp da binbaşı rütbesiyle Harekat Dairesi Başkanı sıfatıyla görev yapar. Mütercimlik yapan Refik Erduran da Hareket Dairesinde görevlendirilir. Tesadüf bu ya! Geceleri de Turgut Sunalp'le aynı çadırda kalırlar. Boğaz'daki Aşiret'in dümenleri hep böyle inadına açık açık döner. Havada, karada ve denizde...

Refika Erduran'ın Dayı Oğlu Amiral Münci İlhan

Refik Erduran'ın annesi Refika Erduran'ın dayısının oğlu Amiral Münci İlhan, İstanbul Kuzey deniz Saha Komutanıdır. Refik Erduran motorla Nazım Hikmet'i kaçırmaya karar verince, Boğaz'ın özelliklerini ve askeri durumu öğrenmek için annesiyle Münci İlhan'ın evine gider. Film çalışması düşündüğü bir senaryo diye plânını komutanımıza açar. Komutanımız da yeğeninin sorularını saf saf cevaplar. Erduran plânı, senaryoyu anlatır: "Kaçakçılar İstanbul'dan Burgaz'a sürat moturuyla mal taşıyorlar. Aralarında hır çıkıyor, birbirlerini kovalayıp vuruşuyorlar falan. Bana olmayacak iş gibi göründü. Boğaz çıkışında kimbilir ne tedbirler vardır? Bizim elimiz armut toplamıyor ya!"

Paşa düşündü, üzüntüyle başını salladı.

- Keşke olmayacak şey diyebilseydim! Biz deniz kuvvetleri olarak öyle şeylere karışmıyoruz. Gümrükçüler de Allahlık.

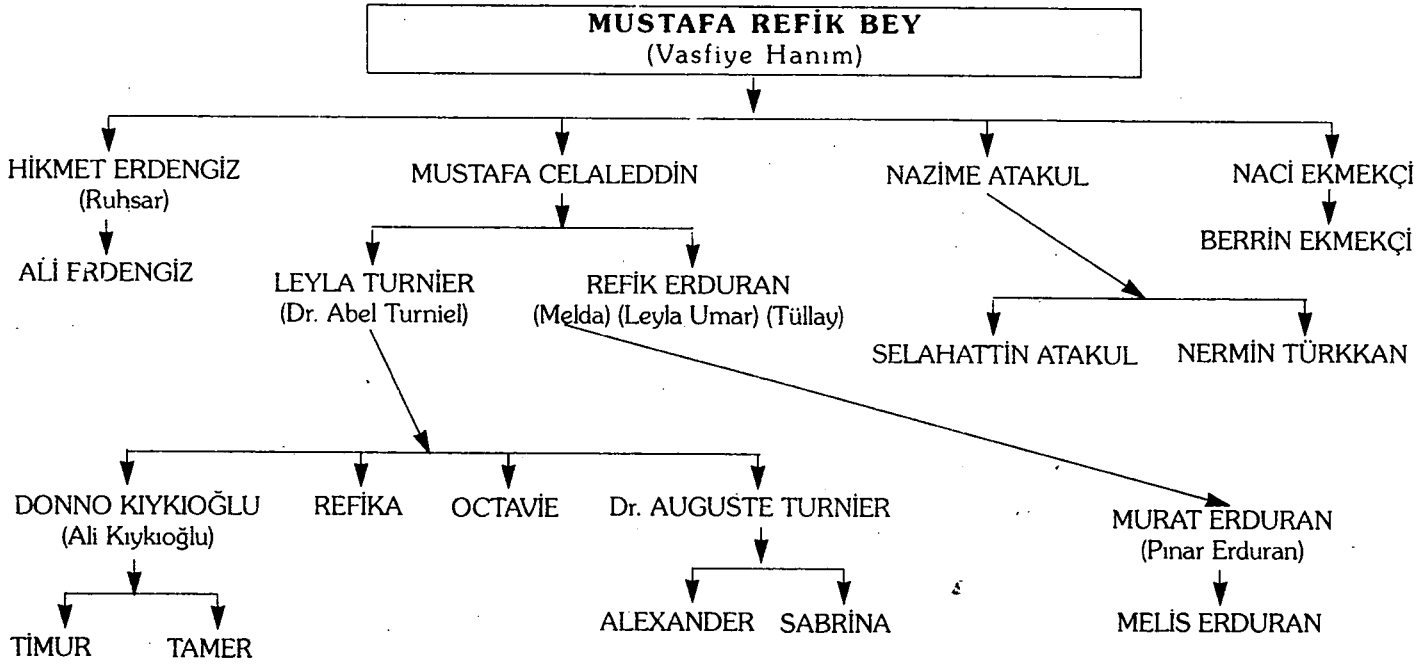
- Ama tesadüfen bir kovalamaca olsa, hücumbotlarımızdan biri herfifleri şıp diye yakalar herhalde. Otuz, otuzbeş mil hızları yok mu?

- Yok canım, neredeee!

---

30. Nazım Değil Piraye, Şebnem İyinam Bazaar Mayıs 1995 s.20 sf.73-76

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

- Ya Bulgarlar? Görseler onlar yetişirler hemen.

- Hayır, onlar da bizden parlak durumda değil."(31)

Gerekli bilgileri akrabası Münci İlhan'dan bu şekilde öğrenen Refik Erduran şu kanaate varır: "Şimdi iş 35 mil hızla uzun saatler yolalabilecek sağlam bir motor bulmaya kalıyordu."

Evet bunu da ayarlayan Erduran, Nazım Hikmet'i yurt dışına kaçırmayı başarır. Nazım'ı Romen Plekhanov şilebine bindiren Erduran, sürat motorunun üstünde şunları düşünür: Dikkat çekmemek için hız kesip Boğaz'dan aşağıya uslu uslu süzülürken hep bunu düşünüyorum. Üsküdar'ı geride bırakıp Kızkulesi'ne yaklaşırken gözüm Salacak İskelesi'nin yanındaki iki yalıya ilişiyor.

Biri büyükbabamın yaptırdığı, benim de içinde doğduğum ev. Öteki ona bitişik. Aileye damat olduktan sonra babam satın almış.

Ve zaman makinemin merceği daha uzak yıllara ayarlıyor kendini."(32)

Üvey Anne'nin Damadı Refik Erduran'ın Soy Ağacı

Refik Erduran'ın anne tarafının soy ağacını bir ölüm ilanından öğreniriz. İlan şöyle: "Vefat ilk resimli dergi yayıncımız, Darülmuallimat Müdürü Merhum Mustafa Refik Bey'in ve Merhume Vasfiye Hanım'ın kızı, Merhume Nazime Atakul ve Merhum Naci Ekmekçi'nin kardeşi, Hikmet-Ruhsar Erdengiz'in babası, Merhume Leyla Turnier ve Refik Erduran'ın annesi, Dr. Abel Turnuir ve Tülay Erduran'ın kayınvalidesi, Merhum Salahaddin Atakul ve Nermin Türkkan'ın teyzesi, Berrin Ekmekçi ve Ali Erdengiz'in halası, Murat-Pınar Erduran'ın babannesi, Ali-Donna Kıyıkıoğlu, Refika, Octavie ve Dr. Auguste Turnuier'in anneanneleri, Timur ve Tamer Kıyıkoğlu, Melis Erduran, Alexander ve Sabrina Turnuier'in büyük büyükanneleri, Merhum Avukat Hüsameddin Ahmet Erduran'ın eşi Refika Erduran 11 Aralık 1994 günü vefat etmiştir. Cenazesi 13 Aralık 1994 Salı günü Şişli Camii'nde kılınacak öğle namazını müteakip Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilcektir. Ailesi"(33)

(31-32. Gülerek-Gençlik Anıları-Refik Erduran
Cem Y. İstanbul 1992 sf. 67-68, 13

33. Vefat Refika Erduran
Hürriyet Gazetesi 13 Aralık 1994

Levent Şahverdi Arşivi

Erduran'ın Dedesi Mustafa Refik Bey

Refik Erduran'ın annesinin babası Mustafa Refik Bey'dir. Mustafa Refik Bey Mülkiye'yi bitirdikten sonra Resimli İstanbul dergisini çıkarmış, Darülmuallimat ve İzmir'deki Mekteb-i Sultani müdürlüklerinde bulunmuştur. Salacak'ta bir yalı yaptıran Refik Bey, Ekmekçizade ailesinin kızıyla evlenmiş, çocuklarını da Batı kültürüyle yetiştirmiştir. Kırk yaşındayken verem tedavisi için Viyana'ya giden Mustafa Refik Bey burada ölmüştür.

Mustafa Refik Bey burada ölmüştür.

Mustafa Refik Bey'in Dayısı Ahmed Mithat Efendi

Mustafa Refik Bey'in dayısı büyük romancı Ahmed Mithat Efendi'dir. Dayısını çok seven Mustafa Refik Bey, gençlik döneminin bir kaç yılını onun Beykoz'daki yalısında geçirmiş ve ömrü boyunca yalıdaki disiplinli hayatın etkisinde kalmıştır.

Refik Erduran'ın Babası

Refik Erduran'ın babası Avukat Hüsameddin Ahmet Erduran'dır. Devrinin ünlü avukatlarından olan Hüsameddin Bey, Denizyolları gibi bazı resmi kurumların da avukatlığını yapmıştır. Hüsameddin Bey'in Ağırceza Hakimi olan babası, Halep'te ve Sivas'ta görevler yapmış. Bu görevler sırasında iki de evlilik yapan Hakim Dede'nin iki hanımdan onikişer çocuğu olmuştur. Bunlardan biri olan Hüsameddin Ahmet, evdeki gerginlikten kurtulmak için Kuleli'ye yollanmış. Hafta sonlarında bir akraba hanımın evine evci çıkan Hüsameddin Ahmet, kendisinden 25 yaş büyük ev hanımıyla işi pişirir ve nikahlanmak zorunda kalırlar. Kuleli'yi bitiren Hüsameddin Ahmed, askeri disipline ayak uyduramayacağını anlayınca askerlikten ayrılmış, Hukuk Fakültesi'ni bitirip avukat olmuş. Tam hayatını rayına oturtmuşken, birinci hanımının arkadaşı Vasfiye Hanım'ın kızı 14 yaşındaki Refika'ya edebiyat dersleri vermeye başlamış ki, hemen aşık olmuş. Dersler sırasında işler yine karışmış ve bir kaç yıl sonra Refika Hanım'la ikinci evliliğini yapmış. İşte Refik Erduran; Hüsameddin Ahmet Bey'in bu ikinci hanımı Refika Hanım'dan dünyaya gelmiştir.

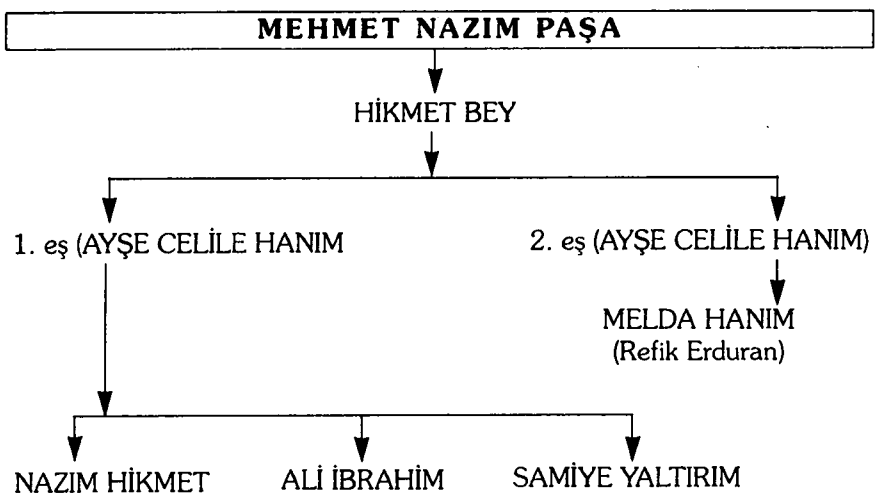
Levent Şahverdi Arşivi

Refik Erduran'a Yeni Görev: Reytingcilik

Kısa adı TÜTEV olan Türk Televizyon Vakfı, İstanbul'da kuruluyor. Vakfın amacı televizyon yayıncılığının kalitesini yükseltmek şeklinde özetleniyor. Onur Kurulu Başkanlığını Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in yapacağı Vakfın fikir babası, Boğaz'daki Aşiret'ten Refik Erduran. UNESCO çatısı altında kurulacağı söylenen TÜTEV'in televizyon kanallarının izlenme oranlarını da tesbit edeceği söyleniyor. Vakfın bir başka teşebbüsü ise, RTÜK'ün tepeden yaptığı yönlendirmeyi içerden yapmaya çalışacak olan Televizyon Konseyi kurmak.[34] Nedense Birleşmiş Milletler'in Unesco'su, Hıfzı Topuz'la, Abidin Dino'yla, Güzin Dino'yla ve Refik Erduran'la çalışır. Ve nedendir bilinmez, ülkenin gazete tirajları, televizyon reytingleri onların iki dudağı arasına hapsolmuş sahte kurumlara emanet edilir. AGB gibi, Gazeteciler Cemiyeti gibi, Basın Konseyi gibi...

Ayşe Celile'nin Kayınpederi Mehmet Nazım Paşa

Hikmet Bey'in babası Mehmet Nazım Paşa'dır. Mehmet Nazım Paşa bir çok ilde valilik yapmış bir bürokrattır.

34.Tutev Kuruluyor Özlem Öztürk
Milliyet 24 Mayıs 1996

Levent Şahverdi Arşivi

Mehmet Nazım Paşa 29 Ağustos 1840'da İstanbul'da doğdu. Babası Yağlıkçı Hüseyin Ağa'nın soyundan, Akşehir kaymakamı iken ölen Şakir Efendi'dir. Rüştiyeyi bitirdikten sonra 1863'te Deavi Nezareti'nde kâtip olarak çalışmaya başladı. Daha sonra Divan-ı Ahkam-ı Adliye İcra Cemiyeti zabıt kâtipliği ve başmümeyyiz yardımcılığında bulundu. 1878-80 yılları arasında Adana Vilayeti mektupçuluğu (genel sekreter) yaptı. 1881'den başlayarak Konya, Bitlis, Halep ve Kastamonu vilayetlerinde aynı görevi yürüttü. 1895'te Mersin mutasarrıfı oldu.1898'de Kayseri mutasarrıflığına atandı. 1903'de Diyarbakır valiliğine getirildi. 1905'de Halep, 1908'de Konya, 1909'da Sivas valisi oldu. Bu görevden 1910 yılında ayrıldıktan sonra 1912'de Selanik valiliğine tayin edildi. Selanik'in Balkan Savaşı sonunda Yunanistan'a bırakılmasıyla bu görevi son buldu. 1913'te emekliye ayrılan Mehmet Nazım Paşa hayatının son yıllarını İstanbul'da geçirdi ve 17 Aralık 1926'da oğlu Nazım Hikmet Bey'in Üsküdar'daki evinde öldü.

Mevlevî olan Mehmet Nazım Paşa'nın eserleri de şöyle; Muhataba (1887), Kerbela (1911) ve Yek-avaz (1917) adlı risaleleri ile Sultan II. Abdülhamid Han döneminde eğitim alanında meydana gelen gelişmeleri öven, eğitimin önemi üstünde duran Ahd-i Şehriyari (1887) adlı kitabı ile tasavvufa ilişkin Nizamü'l-Has fi Ehli'l-ihtisas (1910), İbn Farız Tercümesi (1914) ve Esrar-ı Tevhid Tercümesi (1915) adlı tercümeleri vardır. [35] Şiirlerini içine alan yazma Mecmua 1963'te edebiyat tarihçisi Fevziye Abdullah Tansel'in eline geçmiş, Tansel bir yazıyla bu mecmuayı tanıtmıştır.[36]

Mehmet Nazım Paşa'nın mevleviliği ve üst düzey memuriyetlerde bulunması onun kültür tarihimizde müsbet bir yer alması gerektiğini düşündürtse de Paşa, devrinin bürokratik zihniyetinin yani Jön Türk

35. Nazım Paşa'nın Anıları
Arba Y. İstanbul 1992 sf. 5-6n
(Eser, Bir Devrin Tarihi başlığıyla 21 Kanunisani-2 Mart 1932 tarihleride Cumhuriyet Gazetesi'nde tefrika edilmiştir.)

36. Bir Mevlevi Nasir ve Şairi Mehmet Nazım Paşa, Fevziye Abdullah Tansel
Ank. Ün. İlahiyat Fakültesi Dergisi (1966) s.14 sf. 155-174

37. Nazım Paşa'nın Anıları
Arba Y. İstanbul 1992 sf. 62

Levent Şahverdi Arşivi

yabancılaşmasının etkisi altındadır. O da dostları olan Jön Türkler gibi Sultan Adülaziz Han'ın 'memlekete çok büyük fenalıklar etmiş' [37] olduğuna inanmaktadır. Bürokrasideki bütün çevresi Ziya Paşa ve Namık Kemal başta olmak üzere batıcılardan oluşur. Daha fazla bilgi için Namık Kemal Mehmet Nazım Paşa İlişkisi başlıklı alt bölüme bakılabilir.

Celile Hanım'la Hikmet Bey'in evliliklerinden üç çocukları olmuştur: Nazım Hikmet, Ali İbrahim, Samiye [38] Bunlardan Ali İbrahim hakkında hiç bir bilgimiz yok.

Nazım Hikmet hakkında sık sık bilgi vereceğimizden önce kardeşi Samiye'yi anlatalım.

Ayşe Celile Hanım'm Kızı Samiye Hanım

Samiye Hanım, Seyda Yaltırım ile evlenmiş ve bu evliliğinden iki çocuğu olmuştur. Hikmet ve Ayşe Samiye Hanım gündeme ANAP Genel Sekreteri Mustafa Taşar sayesinde geldi. Taşar; Nazım Hikmet'i yahudilikle suçlayınca Samiye Yaltırım, Taşar'ı mahkemeye vererek gündeme geldi. Samiye Yaltırım suçlamayı şöyle cevaplıyor: "Yahudi olmak küçültücü ya da aşağılayıcı bir durum değildir ki. Ama biz Yahudi de değiliz. Türkiye'de Selanikli olmakla Yahudi olmakla neredeyse özdeşleştirilmiştir. Atatürk de Selanikliydi..."

Meraklısına not: Bozacı şıracı hikayesini hatırla!

Samiye Yaltırım, kardeşi adına kurulan Nazım Hikmet Vakfı'nın da başkanıdır.[39]

Nazım'ın Hikmet'in İlk Evlilikleri

Nazım, ilk kez 1922 yılında Moskova'da, daha önce İstanbul'dan tanıdığı Nüzhet Hanım'la evlendi. Bu evlilik bir yıl sürdü. Nazım'ın ikinci eşi de 1925 yılında evlendiği Lena idi. Bu evlilik çok hazin bir sonla noktalanmıştı. Nazım Türkiye'ye dönecek, Lena da daha sonra

---

38. Lehistan'dan Gelen Şehit Jerzy S. Latka
Boyut Y. İstanbul 1987 Şecere sf. 44-45
39. Nazım'ın 45 bin dizesine ne oldu? Yüksel Özber
Aktüel 5-11 Kasım 1992 s. 70 sf. 80-82

Levent Şahverdi Arşivi

ardından gelecekti. Böyle kararlaştırmışlardı. Ama Lena Nazım'a gitmek için çıktığı yolda, Batum'da apandisit krizi geçirerek öldü.

Ve Piraye Altınoğlu

Nazım, üçüncü kez, 1930'da nişanlandığı Piraye Hanım ile ilk hapisliğinin ardından 1935 yılında evlendi. Bu evliliğin 12 yılı, Nazım'ın son hapisliğinde geçti.(40)

Piraye Hanım; Vefat Örfi adlı devrin ünlü sinema sanatçısı ve yönetmeniyle evliydi. Örfi'nin uzun Paris ve Mısır seyahatleriyle soğuyan evlilik, boşanmayla sonuçlandı. Piraye Hanım'ın Vefat Örfi'den Mehmet ve Suzan adında iki çocuğu vardı. Piraye, Nazım Hikmet'le tanıştığında 30 yaşlarındaydı. Boğaz'daki Aşiret'in diğer kolu Altunizadelerden bir kadındı.(41)

Nazım'm Üvey Oğlu Memet Fuat

Piraye Hanım'ın Vefat Örfi'den olma oğlu Mehmet, sonraki yıllarda edebiyat eleştirmenliğine soyunan meşhur voleybol hocalarından biridir. Yani Memet Fuat.. (42) Memet Fuat'ın geçmişte voleybol hocalığı yapmış olması, onun eleştirmenliğinin değerini belirlemese de bir polemik sırasında bunun yazılması hoş bir espri olmuştur doğrusu. Bu espriden sonra onun bir yayınevi yöneticisi, bir dergi editörü, mütercim ve eleştirmen olarak sol kültür hayatının şekillenmesinde önemli katkılarının olduğunu belirtmeliyiz. Bu katkılarından dolayı olmalı ki, Kültür Bakanlığı 1995 yılının Kültür Sanat Büyük Ödülü'nü Memet Fuat'a verdi. 1979 yılından bu yana verilen ödülü şimdiye kadar alan sanatçılardan bazıları şöyle; Necip Fazıl Kısakürek, Yaşar Nabi Nayır, Süheyl Ünver, Sedat Hakkı Eldem, Ekrem Akurgal, Yaşar Kemal. Bakanlığın ödül gerekçesi şöyle:" Fuat, demokratikleşme sürecinde etkin rol oynadığı ve edebiyat alanında ortaya

40. Doludizgin
Nokta, 24 Kasım 1985 y.3 s. 46 sf. 18-19
41. Nazım Değil Piraye, Şebnem İyinam
Bazaar Mayıs 1995 s. 20 sf. 73-76
42. Mavi Gözlü Dev, Zekeriya Sertel
Belge Y. 2. Bs. İstanbul 1991 sf. 38

Levent Şahverdi Arşivi

koyduğu yapıtlarla, sevgi ve dostluk bağını güçlendirerek, toplumun kültür seyviyesine katkılarından dolayı bu ödüle lâyık görüldü."[43]

Memet Fuat'ın Nazım Muhabbeti

Memet Fuat bir eleştirmen ve editör olarak üvey babası Nazım Hikmet'e olan muhabbetini yerli yersiz göstermiştir. Nazım Hikmet'in eserlerini de derli toplu halde yayınlayan da Memet Fuat olmuştur. Memet Fuat, Nazım'ın bütün eserlerini 11 cilt halinde yöneticisi olduğunu Adam Yayınları arasında neşretmiştir. Fuat üvey babasının şiiri hakkında doğru tesbitlerde bulunur: "Nazım Hikmet sanat yaşamının değişik dönemlerinde değişik anlayışlarla şiir yazmış, denemekten, yeni aranışlara girmekten hiç vazgeçmemiş, hep yenilikçi kalmıştır. Türk şiir geleneğinin dışına düşmeden sürekli yenilenmiş, değişmiştir."[44]

Piraye'nin Hikayesi

Hatice Zekiye Pirayende... Yani Piraye.

23 Aralık 1906'da doğmuş Piraye. Babası Seyyid Paşa'nın oğlu Ahmet Muhtar Bey. Gazeteci olan babası, Altunizade Necip Bey'in kızı Nurhayat Hanım'la evlenmiş. Bu evlilikten Fehamet, Piraye ve Selma adında üç çocukları dünyaya gelmiş. Araya bir başka kadın girince Nurhayat Hanım eşinden ayrılmış.

Bu arada onaltı yaşına gelen Piraye, komşuları Adile Hanım'ın evinde gördüğü Vedat Örfi'ye aşık olur. Darülbedayi oyuncusu Vedat Örfi, Mehmet Ali Paşa'nın oğludur. Piraye Erenköy'deki Mehmet Ali Paşa köşküne gelin gider. 1924'te birinci çocukları Suzan, 1926'da ikinci çocukları Memet Fuat doğar. Memet doğduğunda Vedat Örfi yurtdışındadır, önce Paris'e oradan da Mısır'a geçer.

Piraye'nin annesi Nurhayat Hanım; Fahamet, Piraye ve Mehmet'le birlikte yaşamaya başlarlar. Ailenin küçük kızı Selma, Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu ile evli olan teyzesi Saime Hanım'la birlikte Altunizade köşkünde kalmaktadır.

---

43. Kültür Sanat Büyük Ödülü Memet Fuat'ın, Hürriyet 22 Aralık 1995
44. Asıl Yenilik İçerikteydi, Atilla Birkiye
Cumhuriyet 18 ocak 1990

Levent Şahverdi Arşivi

Nazım kız kradeşi Samiye vasıtasıyla Piraye'yle tanışır. Sonunda bütün engellemelere rağmen Nazım'la Piraye evlenmeye karar verirler. Mithat Paşa köşkünü tutarlar. Nazım'ın kız kardeşi Samiye ile kocası Seyda Yaltırım da onlarla birlikte kalmaktadır. Bu arada Nazım tutuklanınca ancak bir buçuk sene sonra 31 Ocak 1935'te evlenebilirler. 17 Ocak 1938'de Nazım hapise girince Piraye'nin hayatı değişir.

(Fahamet yani Piraye'nin ablası Vedat Başar'la evlenmiştir.)

Piraye Nazım'ı cezaevlerinde de yalnız bırakmaz. Nazım'ın dayısı Ali Fuat Cebesoy'un nüfuzuyla buluşmalar ayarlanırsa da Piraye bu şekilde buluşmaktan hoşlanmaz. Bu arada dayı kızı Münevver'in ziyaretleri de sıklaşmaktadır. Aralarında yakınlık başlayınca Nazım ayrılma isteğini Piraye'ye iletir. Boşanırlar. Piraye 45 yaşındadır boşandıklarında. Her türlü polemikten uzak 44 yıl daha yaşayarak 21 Mart 1995'te hayata gözlerini yumar Boğaz'ın Altunizade cephesindeki evinde.(45)

Piraye'ye Mektuplar

Piraye'ye Mektuplar bir kitap ismi... Kitap, Nazım Hikmet'in hapisten eşi Piraye Hanım'a yazdığı mektuplardan, aşk mektuplarından oluşuyor. Mektupları yayına Piraye Hanım'ın Vedat Örfi'den olma oğlu yani Nazım Hikmet'in üvey oğlu Memet Fuat hazırlamış ve yöneticisi olduğu De Yayınlarından neşretmiş.(46) Sezer Tansuğ'un eser hakkındaki yargısı şöyle. "Nazım'ı büyük şair yapan, toplumcu kişiliği yanısıra, Piraye'yi yüceltebilen yanıdır ve tekmil ideoloji sanki sadece ve sadece Piraye'nin aşkı emrine verilmiş bir düşünce ya da bilimsel bir alan seçimi gibidir... Çağdaş Türkiye'nin belli tarih süreleri arasını kapsayan bir dönemde kocanın mahpusluğu nedeniyle ayrı düşmüş, biribirini seven bir çiftin paylaştıkları, sonunda mahpustan kurtulma belirtilerine kıskançlıkların karışarak birden bire hüsranlara dönüşen yoğun bir sevdanın hikayesidir bu. Yazışmalar ve özlemlerle dolu, arada tutsak birleşmelerin de ihtimal yer almış bulunduğu, araya hırs-

45. Nazım Değil Piraye, Şebnem İyinam
Bazaar Mayıs 1995 s. 20 sf. 73-76

46. Piraye'ye Mektuplar, Nazım Hikmet'in Mektupları, Baskıya Hazırlayan Memet Fuat De Y. İstanbul 1979.

Levent Şahverdi Arşivi

lı kadınların karıştığı ender bulunur bir karşılıklı duyarlık serüvenidir."[47]

Nazım Hikmet şiiri hayatına taşımış hep şiirle yaşamış bir insan. Onun eşi Piraye Altınoğlu Hanım'a yazdığı şiirlerden biri şöyle:

Yıldızlar yandı
sizi seviyorum.
Gece uyandı
sizi seviyorum.
İki yüreğimiz iki insandı
sizi seviyorum
bizden ayrı iki insan.
Ne kadar benziyorlar size
ne kadar benziyorlar bana
ne kadar bize benzemiyorlar.
Bizden iyi
bizden çocuk
bizden cesur.
Biz yüreklerimizden çok akıllıyızdır,
hesaplı
ve fitne fücur.
Şüphe eden biziz inanan biz,
İhtimaller ve korkular bizim içindir
hasret bizim için.
Ve hatta biziz ağlayan ve gülen.
Yüreklerimize bühtan etmeyelim,
sevmekten gayrı şey bilmez yüreklerimiz.
Gözümün nuru canım sultanım
sizi seviyorum,
Piraye Hanım
sizi seviyorum.[48]

---

47. Piraye'ye Mektuplar, Sezer Tansuğ-Kitap tanıtımı- Kitaplar Ocak 1980, s. 1, sf. 74-76.
48. Piraye Hanım Öldü, Hürriyet 24 Mart 1995.

Levent Şahverdi Arşivi

Üvey Oğul Memet Fuat'ın Dedeleri

Eleştirmen Memet Fuat'ın baba tarafından dedesi, süvari zabiti Mehmet Ali Bey'dir. Mehmet Ali Bey kardeşi Fuat ile birlikte Kuleli Askeri Lisesi'ni bitirdikten hemen sonra Hünkâr Yaveri olarak saraya alınmıştır. "Babaları devlet hizmetinde, valilik, elçilik gibi görevlerde bulunmuş bir paşa."

Mehmet Ali Bey; Sadrazam Halil Rifat Paşa'ya damat olur. Kardeşi Fuat Bey ise Padişah'a damat olur. Cemile Sultan'la evlenir. Bu evliliklerden sonra ikisi de paşalığa yükselir. II. Meşrutiyetle paşalıkları elinden alınınca Fuat Paşa ordudan ayrılmış, Mehmet Ali Bey devam etmiş görevine. Mütareke yıllarında miralay (albay) göreviyle Doğu Anadolu'da Karabekir emrinde aşiret olaylarında çalışmıştır. Emeklilikten sonra Erenköy'deki köşkünde aşiret alaylarından arkadaşlar Kürt beyleri ile sohbetleri olmuştur. Mehmet Ali Bey albaylıktan generalliğe (paşalığa) yükselerek emekli olurken, kardeşi Fuat Paşa eşi Cemile Sultan'ın Osmanlı ailesine mensup olmasından dolayı sürgündedir.(49)

Memet Fuat'ın anneannesi Altunizade Necip Bey'in kızı ve gazeteci Ahmet Muhtar Bey'in eşi Memet Fuat'ın eşi İzgen de Altunizade ailesindendir. Babası ünlü eğitimci Selahattin Öksüzcü'dür. İzgen'in iki de ablası vardır. Bilkay ve Gökmen.(50)

Nazım ile Piraye Ayrılıyor

Hapisliğin sonuna doğru Nazım ile Piraye birbirinden uzaklaşmıştı. Nazım, 1948 yılının sonlarında, ziyaretine gelen dayı kızı Münevver'e aşık olmuştu. Hapishanede açlık grevi sonucu hastalanıp Cerrahpaşa Hastanesi'ne kaldırılınca da başında, Piraye ile evli olmasına rağmen Münevver bekledi. Nazım, kısa süre sonra hapisten çıkınca Piraye'den boşandı. Ancak Münevver ile evlenmeye fırsat bulamadan Moskova'ya gidince tek çocuğunun annesi ile yolları ayrıldı. Ama bu ayrılık Nazım'ı çok sarsmıştı.

---

49. Bir Anı, Mehmet Fuat, Cumhuriyet, 30.3.1994
50. Nazım Değil Piraye, Şebnem İyinam, Bazaar, Mayıs 1995, s. 25, sf. 73-76.

Levent Şahverdi Arşivi

Nazım bir kalp krizi sırasında kendisine bakan Dr. Galina ile evlendi bir süre sonra. Ama bu evlilik de uzun sürmedi. Ve kendi deyişiyle altmışına yakın sevdalandığı "saçları saman sarısı, kirpikleri mavi" Vera ile evlendi. Nazım 3 Haziran 1963 günü öldü.(51)

Dayı Kızı Münevver

Nazım Hikmet'in eşlerinden Münevver, dayısı Mustafa Celaleddin'in kızıdır. Taron ile evliliğinden dünyaya gelen Münevver'in bir de Leyla isimli kardeşi vardır. Münvver, Nazım Hikmet'ten önce Nurullah Berk adında bir ressamla evlenmişti. Ve bu evlilikten Renan adlı bir de kızı vardır.(52) Fakat küçüklükten birbirlerine düşkün olan bu iki insan, gözü kapalı karar verirler evlenmeye. Nazım Hikmet Piraye'den, Münevver Nurullah Berk'ten ayrılır, daha Nazım Hikmet hapisteyken nikah kıyarlar. 1950 yılında hapisten çıkan Nazım Hikmet'in tek çocuğu Memet, Münevver Hanım'dan dünyaya gelir.

Asıl Oğul Memet Büyür Ressam Olur

Resim eleştirmeni Kaya Özsezgin, Nazım Hikmet ile Münevver Hanım'ın oğulları Memet Nazım'ın İstanbul'da açtığı bir sergi üzerine sanatı hakkında kanaatlerini şu satırlarla belirtir: "1970'den bu yana Fransa'da yaşayan Mehmet Nazım, Batı'nın sanat ve kültür söyleminde derin izler bırakmış, ancak zamanla unutuluşun karanlığı içinde birer ateşböceği gibi yarlayıp sönerek varlıklarını duyurmuş olan kişilere, bir süredir Türk kültürünün gözlükleriyle bakıyor. Yorumda çizgi ve renklerinde, kompozisyon beğenisinde, bizim geleneksel seyirliklerimizden gelen düzen şemaları egemen olduğu gibi, bu gözlüklerin arkasındaki beyinsel yönlendirmenin de payı var. İçinde yaşadığı ortamın kültürüne bütünüyle teslim olmak istemiyor Mehmet Nazım... Batılının Doğuluya bakışı gibi, Doulunun Batılıya bakışı da Mehmet Nazım'a göre, kendi kültür penceresinin açıldığı ufukla sınırlı... Mehmet Nazım'ın, yer yer bir Karagöz, yer yer bir Siyah Kalem estetiğini anımsatan figür düzenlemeleri, bu gerçeğin, sanatçı merceğinden

51. Doludizgin, Nokta, 24 Kasım 1985 y. 3 s. 46, sf. 18-19.
52. Mavi Gözlü Dev, Zekeriye Sertel
Belge Y. 2. Bs. İstanbul 1991 sf. 40-41

Levent Şahverdi Arşivi

yansıyan izdüşümleri olarak yorumlanabilir. Biçimleme mantığı kadar ince ironi de, bu resimleri kişisellik düzeyine yükseltmekte etken oluyor."[53]

Nazım-Münevver Ve Polonyalı Akrabalar

Nazım Hikmet Moskova'ya kaçınca uzun zaman onu bekleyen Münevver, bilahare Pierre Volkof ile evlenmiştir.[54]

Nazım Hikmet eşi Münevver'e yazdığı şiirde Polonyalı dedelerini hatırlatır. Zekeriya Sertel onun Polonyalı dedeleri hakkında bilgi edinmeye çalıştığını ve Polonyalıları sevdiğini işaret ettikten sonra "Onları ne de olsa kendi kanından sayıyordu" der.[55] Nazım Hikmet'in dedelerine dile getiren şiiri şöyledir:

Sevgilim, dayı kızım, Memedimin anası
dedelerimizden biri
1848 Polonya muhaciri
belki o Varşovalı güzel kadına, senin
ikizmişsiniz gibi benzeyişin, bundandır.
belki ben bu yüzden böyle sarı bıyıklı
böyle uzun boyluyum
Yahut da bu yüzden bu leh türküsü
içimde, derinde yarı aydınlık
uyluyan bir suyu kımıldatıyor
Lehistan'dan gelmiş dedelerimizden biri
gözlerinde karanlığı yenilginin
saçları al kana boyalı.
Uykusuz geceleri Borjenskinin
benimkilere benzer olmalı.

Zekeriya Sertel; Nazım'ın Polonya bağlantısına bir anektot nakle-

53. Galeriler Kapılarını Açıyor, Kaya Özsezgin
Milliyet Sanat Dergisi, 15 Ekim 1995 s. 370 sf. 44-46
54. Lehistan'dan Gelen Şehit Jery S. Latka
Boyut Y. İstanbul 1987 Şecere sf. 44-45
55. Nazım Hikmet'in Son Yılları, Zekeriye Sertel
Milliyet Y. 2. Bas. İstanbul 1978 sf.102

Levent Şahverdi Arşivi

der: dedelerinin memleketi "Polonya sınırına yaklaştıkça Nazım'ın sevinci ve heyecanı artıyordu. Kendi memleketine geliyormuş gibi seviniyordu. Dedeleri bu memleketten gelmişti. Uzaktan dahi olsa bu dereceye kadar Polonyalı sayılırdı. Bugün hâlâ Polonya'da yaşayan Brojenski ailesi Nazım'ın arkabalarındandı.

.....

Öğleye doğru Varşova'ya vardık. Polonyalı yazarlardan bir grup Nazım'ı karşılamaya gelmişlerdi. Biz trenden iner inmez birden sarmaş dolaş oldular. Hiç tanımadıkları halde birbirlerine hasret kardeşler gibi sevişip öpüştüler. Polonyalılar Nazım'ı kendilerinden sayıyorlardı ve ona bizim şairimiz diyorlardı."(56)

Nazım Hikmet'in Polonyalı akrabaları günümüz Polonya'sında da mevcuttur. Borjenski ailesi Polonya'nın aristokrat ailelerindendir. Nazım Hikmet Polonya'ya gelince akrabaları onu görmek ister. Proleterya şairi, aristokrat bir aileye bağlantısı olmasından utansa da ziyaret gerçekleşir:

"Derken kapı açıldı, 60-65 yaşlarında takmış takıştırmış bir ihtiyar kokona girdi içeri; Nazım tanıttı:

- Yeğenim filan filan....

Oturduk. Üzerinden beş dakika geçmedi gene kapı açıldı. Bu kez 70 yaşlarında gene takmış takıştırmış bir kokana göründü:

Nazım gene tanıttı;

- Yeğenim filan...

İki üç dakika sonra bir üçüncü kokana daha. Meclis tamamlandı."(57) Tabii bu da Nazım'ın Polonyalı aristokrat yeğenlerindendir.

---

56. Nazım Hikmet'in Son Yılları, Zekeriya Sertel
Belge Y. 2. Bs. İstanbul 1991 sf. 94
57. Nazım Hikmet'in Son Yılları, Zekeriye Sertel
Belge Y. 2. Bs. İstanbul 1991 sf. 99-101

Levent Şahverdi Arşivi

HASAN ENVER PAŞA'NIN ÇOCUKLARI

III. MEHMET ALİ

Hasan Enver Paşa'nın çocuklarından Mehmet Ali, Çanakkale Savaşı'na katılmış ve 19 yaşında iken Arıburnu'nda ölmüştür.(58)

HASAN ENVER PAŞA'NIN ÇOCUKLARI

4. MUSTAFA CELALEDDİN

Dedesinin ismini taşıyan Mustafa Celaleddin, Cubriella Taron ile evlenmiştir. Bu evlilikten Leyla ve Münevver adında iki kız çocukları dünyaya gelmiştir.

Leyla; iki evlilik yapmıştır. Birinci eşi Nusret Bey, ikinci eşi Mustafa İpçiler.

Münevver ise üç defa evlenmiştir. İlk evliliğini ressam Nurullah Berk ile yapmıştır. Bu evlilikten Renan isimli kızı olmuştur. İkinci evliliğini halasının oğlu Nazım Hikmet'le yapmış ve bu evlilikten Memet doğmuştur. Üçüncü evliliğini Pierre Volkoff ile yapmıştır.(59)

Mustafa Celaleddin Bey, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Sofya'da müsteşarlık yapmıştır.(60) Eşi Gabriella Taron, Fransız'dır ve ömrü boyunca Hristiyan kimliğini muhafaza eder.(61)

---

58. Hasan Enver Paşa
Tarih ve Toplum Ocak 1994 s. 1 sf. 6
59. Lehistan'dan Gelen Şehit Jerzy S. Latka
Boyut Y. İstanbul 1987 Şecere sf. 44-45
60. Hasan Enver Paşa
Tarih ve Toplum Ocak 1984 s. 1 sf. 6
61. Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi, Salah Birsel
T. İş Bankası Y. Ankara 1982 sf. 227

Levent Şahverdi Arşivi

HASAN ENVER PAŞA'NIN ÇOCUKLARI

5. MÜNEVVER HANIM

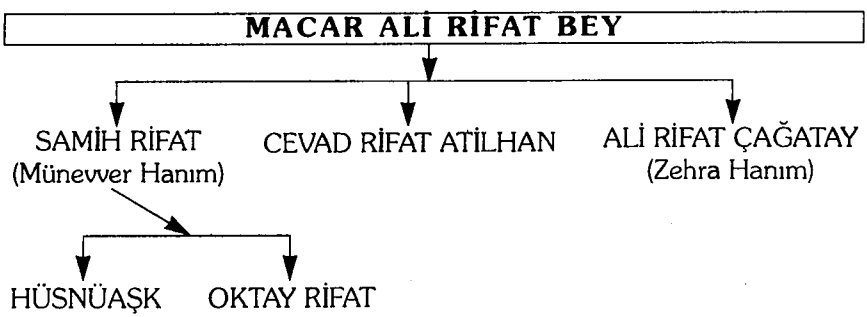
Hasan Enver Paşa ile Leyla Hanım'ın evliliklerinden doğan üçüncü çocuk Münevver ismini taşır. Münevver ilk evliliğini Kadri Bey ile yapar. Kadri Bey, Seyda Yaltırım'ın babasıdır. Seyda Yaltırım, Nazım Hikmet'in kız kardeşi Samiye Yaltırım'ın kocasıdır. Yani Celile Hanım'ın kızı Samiye ile Münevver Hanım'ın oğlu Seyda Yaltırım evlenmiştir. Samiye-Seyda Yaltırım çiftinin iki çocuğu olmuştur: Hikmet ve Ayşe...

Münevver Hanım ikinci evliliğini Samih Rifat ile yapmıştır.

Münevver Hanım'ın Kocası Samih Rifat

1874 yılında İstanbul'da doğmuştur.

Arapça ve Farsça'yı müderrislerden okudu, kendi gayretleriyle Fransızca öğrendi. Edebiyata merakı hasebiyle Mektep, Maarif ve Hazine-i Fünun mecmualarında yazıları çıkmaya başladı ve bu arada memuriyet hizmetlerini de yürütürken, Meşrutiyetin ilanı üzerine İttifak adlı bir gazete çıkardı.

Çanakkale mutasarrıflığından Karesi'ye tayin edilmiş ve 1912'de Konya Valisi olmuştur. 1913'de Trabzon Valiliğine tayinle, bu ildeki kültürel faaliyetlere etkin rolü görülmüştür.

Levent Şahverdi Arşivi

1914'de Erzurum'a tayin edilmişse de gitmediğinden açıkta kalmış ve 6 yıl ilmî araştırmalarla uğraşmıştır.

Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'ya geçerek Mehmet Emin Yurdakul'la asker ve vatanın kutsallığı üzerinde konuşmalarda bulunmuştur.

Bu sırada "Yaslı gittim şen geldim" adlı lirik şiirini yazmıştır. Hakimiyet-i Milliye'de Yunus Nadi'nin Yeni Gün'ünde bir çok yazısı yayınlanmıştır.

12 Aralık 1922 tarihli Vakit gazetesinde Veled Çelebi diyor ki:

"Daha düşmanla çarpışırken henüz İstanbul yolları kapalı iken kabul etti. Sohbet esnasında "ne işle meşgulsünüz?" buyurdular. Samih "Kitaplarımız yok, başlıca bir şeyle meşgul değiliz. Maarif emrinde çalışıyoruz' dedi. Gazi Hazretleri kitablarımızı İstanbul'dan köşklerimizden getirteceklerini vaad bulundular. Samih bir münasebetle dahi Avrupa basınında Türklüğe müteallik bazı kitaplardan da bahs etmişti. O tabii kitapların celbi için de Matbuat Müdürlüğüne... tezkereyi yazdırmışlardı."

Böylece Samih Rifat, hastalığı sürmesine rağmen, bu tür ilmi konulara eğilmiş ve bu arada da 1922'de Maarif Nezareti müsteşarlığına tayin olunmuştur. Ağustos 1923'de Çanakkale mebusu oldu...

Türkçülük ve Türk harsına hizmetleri geçtiği gibi dil çalışmalarına da katkıları olmuştur. "Bektaşi nefesleri", onun heyecan dalgalarını teşkil eder.(62)

Onun Bektaşî Nefesleri derlemesinin asıl sebebi babası Macar Ali Rifat Bey'in dönüşüm şeklinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Macar Ali Rifat bey, müslüman olduktan hemen sonra Bektaşiliğe girmiştir.

Şair, yüksek bürokrat (Dahiliye ve Maarif Müsteşarlıkları yapmıştır) Milletvekili (ikinci dönem Biga, üçüncü dönem Çanakkale) Türk Dil Kurumu'nun ilk başkanı ve Türk Tarih Kurumu üyesidir.

Münevver Hanım'ın Üvey Kızı Zeynep

Samih Rifat'ın ilk evliliğinden dünyaya gelen Zeynep Hanım, Ha-

62. Zerdüştün Türklüğünü Savunan Macar Asıllı Türkolog, Sadık Albayrak Milli Gazete 23 Eylül 1989

Levent Şahverdi Arşivi

san Menemencioğlu ile evlenmiştir. Hasan Menemencioğlu, 1941-43 yıllarında ikinci Refik Saydam ve Birinci Şükrü Saraçoğlu hükümetlerinde Adalet Bakanlığı yapmıştır.(63)

Münevver Hanım'm Oğlu Oktay Rifat

Şair Oktay Rifat, vali Samih Rifat Bey'le Münevver Hanım'ın küçük oğludur. Babası valiyken Trabzon'da doğar. Ankara Lisesi ve Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirir. 1937 yılında hukuk doktorası yapmak üzere devlet hesabına Paris'e gider. Üç yıl kalmasına rağmen, savaş yüzünden (!) hukuk doktoru olamaz. Nazım Hikmet ve Mehmet Ali Aybar'ın teyze çocuğu olan Oktay Rifat, Orhan Veli ve Melih Cevdet'le birlikte Garip şiirini temsil eder.

Oktay Rifat, Sabiha Hanım'la evlidir. Sabiha Hanım tanışmalarını şöyle anlatır: Ankara Orman Çiftliği'nde yüzme yarışına gitmiştik Nahit Hanım'la. Orada tanıştık. Ertesi gün evlenme teklif etti. Üç ay içinde de evlendik." Onun evde en sevdiği yer mutfaktır. Hep eşiyle birlikte olmak ister. İyi de yemek yaptığını öğreniyoruz oktay Rifat'ın...(64)

Oktay Rifat hakkında ölümünden sonra Yapı ve Kredi Yayınları arasında bir kitap çıkar. Kitapta oğlu Samih Rifat babasından hatıralar yazar. Ali Rifat, Samih Rifat, Oktay Rifat ve ikinci Samih Rifat... Ailede bir gelenek yaşanıyor. Devşirmenliğin, bektaşiliğin, masonluğun, pazitivizmin kısaca yabancılaşmanın geleneği. Bu arada unutmadan İkinci Samih Rifat'ın da fotoğraf sanatçısı olduğunu belirtelim.(65) Onun Türkiye'de fotoğraf sanatının gelişimiyle iligili yorumu, jakoben aydının temelsiz tekliflerinden biridir: "Devlet ve yerel yönetimler, bu sanatın yolunu açar, eğitimine, yayılmasına, tanıtılmasına yardımcı olurlar. Fotoğraf, yüzbinlerce satan dergilerde, kitaplarda değerlenir, boy atar, serpilir. Sokaklarda çocuklar, ellerinde fotoğraf

63. Hasan Enver Paşa
Tarih ve Toplum Ocak 1984 s. 1 Sf. 6
64. Yayınlanmamış Şiirim Yoktur Enver Ercan
Cönk Şubat 1989 sf. 12-13.
65. Samih Rifat: Öylesine Çoğalalım Ki....
Elite Aralık 1992 s. 3 sf. 60

Levent Şahverdi Arşivi

makinası olan insanların ardından 'hello' diye bağırmazlar. Fotoğrafla onurlu bir biçiminde yaşanabilir; insan,yaşamını rahatça fotoğrafa adayabilir..."(66)

Nazım Hikmet Oktay Rifat'ın sanatına şöyle yaklaşır: "Orhan Veli ile benim teyzezade Oktay Rifat da iyi şair olarak işe başladılar. Ve şimdi duraladılar. Şiir-haydi hagarogrof konuşalım- bir büyük ve mesuliyetli sergüzeşt...."(67)

Göründüğü gibi bütün akrabalık bağlarına rağmen Oktay Rifat, Nazım Hikmet'ten geçer not alamaz. Onun vasiyetinde şiiriyle ilgili bir madde ilginçtir: "Latin ve Yunan ozanlarından aktardığım şiirler, benim şiirlerim arasındadır." Bu maddeye oğlu Samih Rifat da istihza ile bakar. Doğru ya tercüme edilen şiir, nasıl olur da mütercimin kendi şiiri olur." Şiir yazmanın, şair olmanın belalı bir iş " olduğunu söylese de o da zaafa düşüp sahiplenir tercüme ettiği şiirleri. Oktay Rifat'ın diğer bir yönü de ressamlığıdır. Ölümünden sonra ailesi onun resimlerini bir sergiyle gündeme getirmiştir.

Akrabadan Abidin Dino, Oktay Rifat'ın ardından şu methiyeleri düzer: "Gün olmuş savaşa, sömürüye saldırmış. Nazım'ın açlık grevine katılmış, gün olmuş aşınmış tükenmiş sözcükleri diriltip onlara yeni anlamlar, tadlar vermiş, bunca sevdiği denizaltı dünyasına dalar gibi bilinmedik imgeler içre dalgıçlık etmiş. Köyde kentte kendi içinde kalıcı şiirin peşinde.

Yıllardan beri Oktay, Caddebostan'da bir evde, bir odada, bir masada, dünyayı ve insanları silbaştan algılama modelleri üretecek, sözcüklerle başka türlü varolmanın ipuçlarını keşfedecekti. Her şeyden önce kelam yoktu, ama her şey kelamdan geçer er geç, eylem bile en ' aşta.

O kavgacı, delişmen, aşk dolu dost Oktay, kendi kendini dizginleyip, durmadan sözcüklerle dünyalar kotardı geleceğe hasret.

---

66. Herşey Fotoğrafla Yaşanan Günler İçin Samih Rifat
Göster Aralık 1989 s. 109 sf. 77-78
67. Va-Nu'ya Mektuplar Nazım Hikmet
Bir Büyük Sergüzeşt
Sanat Olayı s.33 Şubat 1985 sf. 43

Levent Şahverdi Arşivi

Buna yürek mi dayanır!"

Abidin Dino'nun bu uzun methiyesine diyeceğim sadece şu: 'dost Oktay' diyor Abidin Dino, bence yanlış olan akrabalığın gizlenerek övgüler yağdırılmasıdır. Yoksa isteyen istediğini istediği şekilde elbette övebilir.[68]

Oktay Rifat ressamlığı da abartılmıştır. Onun 15 Şubat-12 Mart 1994 tarihleri arasında Yapı Kredi Kazım Taşkent Sanat Galerisi'nde açılan resim sergisi [69] bütün şişirmelere rağmen sönük geçmiştik. Yapı Kredi'nin bu Oktay Rifat muhabbetini anlamak kabil-i mümkün olmamıştır. Çünkü ölümünden sonra onun hakkındaki derleme kitabı yayınlayan da Yapı Kredi olmuştur.

Samih Rifat'ın Kardeşi Boğaz'daki Aşiret'in Sağcısı Cevat Rifat

Boğazdaki Aşiret bütün İslam düşmanlığına rağmen geçmiş sağ harekete de bir öncü vermiştir. Bu öncü Cevat Rifat Atilhan'dır. Cevat Rifat Atilhan; Macar Ali Rifat'ın oğlu yazar Samih Rifat'ın kardeşidir.

Cevat Rifat Atilhan bir general eskisi olarak Hitler ve Mussolini faşizminden etkilenmiş ve bu etkiyi yahudi düşmanlığına dönüştürerek sağın ana temalarından birinin şekillenmesini sağlamıştır.

Atilhan soyadı da onun Macar kökenliliğini telmih eder. Batı Hun İmparatoru Atilla'nın Macaristan'da bilinir ve sevilir olmasına izafeten bu soyad seçilmiştir.

Beşir Ayvazoğlu Atilhan'ı ve çizgisini şöyle anlatır: "1960'lardan sonra sağın ayırıcı vasıflarından biri de antikomünistliği kadar antisemit oluşudur. Milliyetçi ve muhafazakarların ilgilerini en çok çeken kitaplar arasında Cevat Rifat Atilhan imzasını taşıyanların çok ayrı bir yeri bulunmaktadır. Emekli bir general olan Cevat Rifat Atilhan'ın kitaplarını okuyarak her taşın altında yahudi aramaya başlayan, ayağı taşa takılsa suçu yahudilere yükeyen ve kendini yahudilik-masonluk

68. Oktay Rifat'ın Üç Dizesi Abidin Dino
Oktay Rifat (ilave) Hürriyet Gösteri Temmuz 1988 s. 92 sf. 5
69. Oktay Rifat Resim Sergisi -reklam-
Cumhuriyet, 15 Şubat 1994

Levent Şahverdi Arşivi

araştırmalarına vakfeden milliyetçi-muhafazakar tipler ortalıkta gezinir. Son ikiyüz yılda başımıza gelenlerin, başrolünü daime yahudilerin ve masonların oynadığı komplolarla açıklamak çok kolay ve rahatlatıcıdır.(70)

Atilhan'ın Oğlu Bülent Oran Gelini Ayşe Şasa

Cevat Rifat'ın oğlu Atilla Atilhan bir dönem Aykurt Neşriyat adı altında babasının kitapları yanında diğer sağ yayınlar da neşretmiştir. Bu kitaplardan biri de sağcı ermenilerden Leon Dabağyan'ın İstanbul'un fethini anlatan kitabı, Fatih ve Fetih Olayı'dır.(71) Atilhan'ın diğer çocuğu Türk Sinemasının meşhur senaristi Bülent Oran'dır.(72) Oran, sinemamızda en fazla senaryo yazan sanatçı olarak da tarihe kaydedilmelidir. Ticari taleplerle yazılan yüzlerce senaryodan sonra Oran'ın Minyeli Abdullah filmiyle başlayan milli duyarlıklı senaryolara da imza atması ayrıca sevindiricidir. Bülent Oran'ın eşi de sinemamızın başarılı menaristlerinden Ayşe Şasa Hanimefendi'dir. Kendisi sinemamızı İslam Sanatı çevresinde değerlendirerek, 'derviş sinemacılar'ın sinemamızı kurtaracağını söylemiştir ki, bize ve kuşağımıza inşaallah diyerek bu dileği gerçekleştirmek düşüyor. Bu arada yeri gelmişken Ayşe Şasa'nın da doğudaki aşiretlerden Bedirhanlarıntorunu olduğunu belirtelim.(73)

Samih Rifat'ın Diğer Kardeşi Ali Rifat Çağatay

Macar Ali Rifat Bey'in üçüncü oğlu da Ali Rifat Çağatay'dır. 1867 yılında İstanbul'da doğan Çağatay, Türk Musikisi Ocağı'nın kurucusudur. 52 bestesi olan udi Ali Rifat Çağatay, Avrupa'da bir süre yaşadıktan sonra yurda dönerek Batı tekniğini, Türk müziğine uyarlamıştır. Ud virtüozü olarak ün yapan sanatçı, ayrıca Batı enstrüman-

---

70. Türkiye'de Sağcı Olmak Beşir Ayvazoğlu
Türkiye Günlüğü Güz 1991 s. 16 sf. 38
71. Fatih ve Fetih Olayı Leon Dabğyan
72. Samih Rifat ve Kardeşleri Beşir Ayvazoğlu
Zaman 3 Mayıs 1996
73. Atıf Yılmaz'ın Kürtlüğü Hasan Pulur
Milliyet 16 Temmuz 1995

Levent Şahverdi Arşivi

ları eşliğinde Türk müziği konserleri de verdi. Rauf Yekta, Ahmet Irsoy ve Dr. Suphi Ezgi ile birlikte çalışan Çağatay, bir çok klasik eserin notasını da yayınladı.(74) Ali Rifat Çağatay'ın müzik tarihimizdeki yeri bunlarla sınırlı değildir. İstiklal Marşımız'ın seçilen ilk bestesi Çağatay'a aittir. 1924-1930 arasında İstiklal Marşı onun bestesiyle okunur. Bilahare itiraz üzerine Osman Zeki Üngör'ün bestesi kabul edilmiştir. Olay şöyle gelişir: Cumhuriyet kurulur yapılan ilk işlerden biri İstiklal Marşı'na beste yarışması açılması olur. Maarif Vekaleti'nde bu amaçla kurulan komisyon aralarında Ali Rifat Çağatay ve Osman Zeki Üngör'ün bestelerinin de bulunduğu 4 besteyi seçerek, bunlardan birinin İstiklal Marşı olarak kabulünü kararlaştırdı. Komisyon, önce Ali Rifat Çağatay'ın bestesini seçti. Ancak komisyonda Ali Rifat Bey'in kardeşi Samih Rifat Bey'in de üye olarak bulunması, şaibelere yol açtı. Tepkilerin artması üzerine toplanan bir başka komisyon bu sefer Osman Zeki Üngör'ün bestesini kabul etti.(75) Şimdi kullandığımız beste, işte bu bestedir.

Ali Rifat Çağatay'ın bestelerinden bazıları şunlardır: Zülfün görenlerin hep bahtı siyah olurmuş (nihavuend beste)/Verdim ateşdillere suzidil-i avareden (suzidil beste)/ Gördüm yine bir afet-inadide edayı (nihavent ağırsemai)/ Sarahaten acaba söylesem darılmaz mı (nihavent fantazi) /Meyledip bir gülzera (nişaburek şarkı)/Meclis-i vaslında giryan oldğum mazur tut (yegah şarkı)

4 Mart 1935'de ölen Çağatay, Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir. Ali Rifat Çağatay, Mısırlı Abdülhalim Paşa'nın kızı Zeynep Hanım'ın üçüncü kocasıdır.(76) Abdülhalim Paşa da meşhurlardandır kendisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın dördüncü oğludur.(77)

"Mısırlı Abdülhalim Paşa (1830 Kahire, 1834 İstanbul) Kavalalı

74. Ali Rifat Çağatay Abdullah Özkan
Yeni Yüzyıl 4 Mart 1995
75. İstiklal Marşı 75 Yaşında Ertan Ünal
Sabah 15 Mart 1996
76. Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi Salah Birsel
T.İş Bankası Kültür Y. Ankara 1982 sf. 339
77. İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar M. Orhan Bayrak
T. Anıtlar De. İst. Şub. Y. İstanbul 1979 sf. 89

Levent Şahverdi Arşivi

Mehmet Ali Paşa'nın dördüncü oğlu, Sadrazam Sait Halim Paşa ile Nafia Nazırı Abbas Halim Paşa'nın babasıdır. Vezirlik yapmıştır."

Münevver Hanım'ın Kayınpederi Macar Ali Rifat Bey

Macar Ali Rifat Bey 1848 yılında Macaristan'da ihtilale kalkışan komitacılardan biridir. Osmanlı İmparatorluğu'na sığındıktan sonra yükselmek için, ihtida ettiğini açıklamışsa da kısa zamanda sapık tarikatlardan biri olan Bektaşilerin içine girmiştir. Çamlıca Bektaşi tarikatına giren Ali Rifat Bey, Türkiye'nin ilk operası Bülbül'ü de bestelemiştir." Orta Avrupa'da, 1848'de bir takım devrimci hareketler oluyor. Bazı Macarlar, Polonyalılar, Almanlar Osmanlı'ya sığınıyorlar. Bunların hemen hemen hepsi Bektaşi tekkeleri kuruyorlar. Bektaşilik Batılı bir nitelik kazanıyor. Tekkelerde müzikli ayinler yapılıyor. Bunlar Batı müziği ile oluyor. Bülbül operasını yazan Ali Rifat Bey aslında Macar'dır. Şair Oktay Rifat'ın babası Samih Rifat Bey, Milli Kurtuluş Savaşı'nda söylenen 'Gönüllü Gelibolu' türküsünü besteliyor bir Bektaşi havası."[78]

Abidin Nesimi, Ali Rifat Bey'le bektaşilik içinde sosyalist bir yönün ortaya çıktığını söyler ki bu da düşünce tarihimiz açısından ilginç bir bağlantıdır.[79]

---

78. Bir Solcuda Bektaşilik Mehmet Kemal Cumhuriyet 12 Ağustos 1991
79. Markscı Solun Birliği Abidin Nesimi Promete Y. İstanbul 1990 sf. 39

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci Bölüm

DETROİS'İN ÇOCUKLARI

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

KARL DETROİS

Bağlaç; Detrois ile Konstanty kolları arasındaki bağlantı şöyledir: Konstanty Borzencki'nin (Mustafa Celaleddin Paşa) oğlu Hasan Enver Paşa; Karl Detrois'in (Müşir Mehmet Ali Paşa) kızı Leyla Hanım'la evlenerek Boğaz'daki Aşiret'in ana kollarından ikisi arasında akrabalık kurulmuştur.

Müşir Mehmet Ali Paşa ya da Karl Detrois

Müşir Mehmet Ali Paşa'nın asıl adı Karl Detrois'tir. Karl Detrois 1834 yılında Alman-Hırvat melezi olarak Magdeburg şehrinde dünyaya gelmiştir. Prusyalı ve Macar olduğuna dair rivayetler varsa da Alman olma ihtimali daha fazladır. Fakat bu almanlık, "hügönot asıllı" bir Almanlıktır. Yani protestanlığı kabul ettiği için Almanya'ya göç etmek zorunda kalmış fransızların soyundandır.

Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı ülkesine göçü konusunda üç rivayet vardır. Birincisi Mehmet Emin Ali Paşa tarafından bir seyahatinde tanınarak; Prusya ordusunda subayken Osmanlı hizmetine davet edildiği ve İstanbul'a gelerek Mekatib-i Askeriye Nezareti'nde görev aldığı görüşüdür. İkinci rivayet Ali Paşa tarafından Berlin'de tanındığı ve beğenilerek çocuk yaşta iken İstanbul'a getirildiği, bizzat Ali Paşa tarafından yetiştirildiği ve 1845 yılında müslüman olduğudur. Üçüncü rivayet ise ziyaret için İstanbul'a gelen bir okul gemisinden kendini denize attığı ve Kız Kulesi bekçisi tarafından kurtarılmış olduğu yolundadır.

Göç gerekçeleri çeşitli olmasına rağmen, onun 12 yaşında iltica ettiğini biliyoruz. Karl Detrois'in sığınma isteği karşısında türlü mesele-

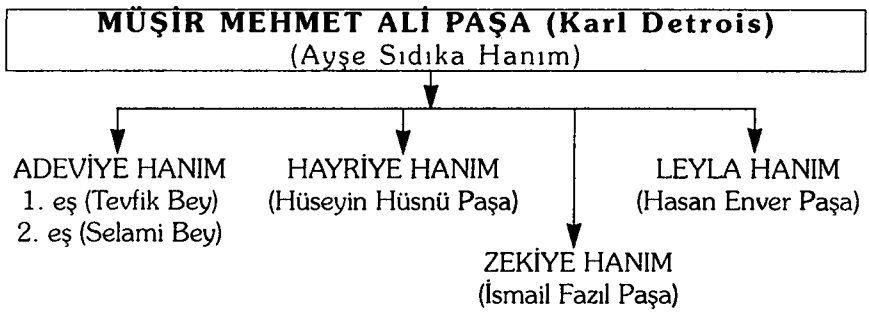
Levent Şahverdi Arşivi

ler çıkmışsa da Sadrazam Ali Paşa ilgilenip onu Mekteb-i Harbiye'de okutmuştur. Müslüman olan gence Mehmet Ali ismi verilmiştir.(80)

Karl Detrois; Mehmet Ali olduktan sonra Hafız Paşa'nın kızı, Sadeddin Paşa'nın kardeşi Ayşe Sıdıka ile evlenir.(81) Ayşe Sıdıka; Salah Birsel'in lisanıyla "İnsana oruç bozduran çakır-pençe bir kadındır."

Almanya'ya Karşı Delege Alman Detrois

Karl Detrois yani Mehmet Ali Paşa Kırım, Bosna ve Karadağ savaşlarına katılır, 1877 Moskof Savaşında Sultan Abdülhamit tarafından serdarlığa yükseltilir. Berlin Kongresi sırasında almancasından yararlanmak için Karatodori ve Sadullah Paşa'nın yanına delege olarak gönderilir. Alman Başbakanı Bismarck, onun Almanlığını bilmektedir. Karatodori Paşa'nın hesaba katarak şöyle der: "Türkler Kongreye bir uçuk gavur yolladı."

Mehmet Ali Paşa her ne kadar durumu çaktırmamaya çalışsa da malum ilam olmuştur. Yine bir yemekte Bismarck, Paşa'ya sorar: "Sanırım siz Karl Detrois'siniz?" Paşa'nın cevabı şöyledir: "Öyle bir söylenti var ama gerçekle bir ilgisi yok. Benim bildiğim Karl Detrois çoktan öldü. Öyle birine hiç bir yerde rastlayamazsınız."

Berlin Kongresi dönüşünde II. Abdülhamid Han, Mehmet Ali Pa-

---

80. Mehmet Ali Paşa
Tarih ve Toplum s. 1 Ocak 1984 sf. 8
81. Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi Salah Birsel
T. İş Bankası Y. Ankara 1982 sf. 243

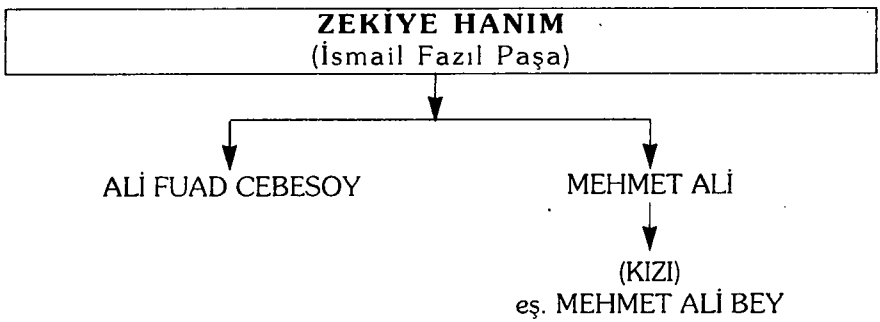
Levent Şahverdi Arşivi

şa'yı bu defa da Arnavutluk kargaşası üstüne gönderir. Arnavut beyleri, Berlin kararlarından hoşlanmadıkları için ayaklanmışlardır? İsyan üstüne giden Mehmet Ali Paşa yani Karl Detrois bir baskında öldürülür. Sultan Mehmet Ali Paşa'nın çocukları Hayriye, Leyla Kadriye, Zekiye ve Adeviye'ye kollar, gözetir.(82)

KARL DETROİS'İN ÇOCUKLARI

1. ZEKİYE HANIM

Müşir Mehmet Ali Paşa'nın (Karl Detrois) Ayşe Sıdıka Hanım'dan olma üçüncü kızı Zekiye Hanım'dır. Zekiye Hanım, İsmail Fazıl Paşa ile evlenmiştir ki, İsmail Fazıl Paşa, Altunizade İsmail Zühtü Paşa'nın oğludur.

Zekiye Hanım'ın Kayınpederi Altunizade İsmail Zühtü Paşa

İsmail Zühtü Paşa 1805 yılında İstanbul'da doğdu. Vezir, ayan üyesi (1877), Dolmabahçe Sarayı bina emini, mimar ağasıdır. Sadrazamlık teklifini kabul etmemiştir. 1890 yılında İstanbul'da öldü, mezarı Kısıklı'da Altunizade Camisi bahçesindedir.(83)

Zekiye Hanım'ın Kocası İsmail Fazıl Paşa

Zekiye Hanım'ın kocası İsmail Fazıl Paşa'dır. İsmail Fazıl Paşa, Sivas Kongresi'nden sonra Mustafa Kemal'in yanında yer alır. Ali Fuat Cebesoy'un babası olan Paşa, ilk hükümette Bayındırlık Bakanı olur.

---

82. Sergüzeşt-Nono Bey ve Elmas Boğaziçi Salah Birsel
T. İş Bankası Kültür Y. Ankara 2982 Sf. 241-242

Levent Şahverdi Arşivi

Cumhuriyet'in ilk Yolsuz'u İsmail Fazıl Paşa!

Bayındırlık Bakanlığı İtalya'dan yedek parça alacaktır. Karahisar Mebusi Şükrü Efendi, bu alımlarda yolsuzluk kokusu alır. Konuyu meclise getirir. Mecliste uzun müzakereler olur. Sonuçta meclis, "adam kayırma suçundan" Ali Fuat Cebesoy'un babası, İsmail Zühtü Paşa'nın oğlu İsmail Fazıl Paşa'yı al aşağı eder. Mustafa Kemal, "Baba gibi sevdiği" bu paşayı kurtaramaz. Böylece rejim, ilk yolsuzluğunu da kuruluşunda gerçekleştirmiştir.

Babasının Yerine Oğlu

İsmail Fazıl Paşa, Bayındırlık Bakanlığı'ndan düşürülmüştür ama gel zaman git zaman tek parti diktası; ailenin Bayındırlık Bakanlığı özlemini İnönü döneminde Ali Fuat Cebesoy'a bu görevi vererek gidermiştir. Cebesoy; 1939-43 yılları arasında bu görevde bulunmuştur.(84).

Zekiye Hanım'ın Çocukları

a. Mehmet Ali

Zekiye Hanım'la İsmail Fazıl Paşa'nın çocuklarından biri Mehmet Ali'dir ki ona Raprap Ali Bey de denir. Raprap Ali Bey, Küçük Zabit Mektebinde Von Rabe'nin tercümanlığını yapmıştır.(85) Hürriyet ve İtilaf Fırkası ileri gelenlerinden Mehmet Ali Bey'in de kayınpederidir.(86)

b. Ali Fuat Cebesoy

Cebesoy, 1892'de İstanbul'da doğdu. Harp Okulu'nu Mustafa Kemal'in sınıf arkadaşı olarak bitirdi. Beyrut'ta göreve başladı. 1908'de Roma askeri ateşesidir. 1911'de, Libya'da İtalyanlara karşı savaşır. Balkan Savaşında ise, Karadağ, Yanya ve Pisani çarpışmala-

83. İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar M. Orhan Bayrak
84. Yollarda Kalan Mehmet Kemal
Cumhuriyet 29 Mart 1993
85. Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi Salah Birsel
T.İş Bankası Y. Ankara 1982 sf. 275
86. A.g.e. Sf. 240

Levent Şahverdi Arşivi

rında bulunur. Birinci Dünya Savaşı'nda, tümgeneraldir ve Cemal Paşa ordusunda "Kanal Harekatı"na katılmıştır. Daha sonra savaşın, Kafkas, Suriye ve Filistin cephelerinde görev almış ve Kudüs savunması ile ün yapmıştır. Amasya toplantısı ertesinde İstanbul hükümeti Mustafa Kemal'in görevlerinden alındığını açıklayınca, onun komutasındaki birlik ve bölgedeki mülki amirliklere, kendi emirlerine uymalarını bildirir." Sivas Kogresi"nde, Kuva-yı Milliye Umum Komutanı olarak görevlendirilir. 1920'de TBMM Ankara'da toplanırken, o da Batı cephesinin ilk düzenlemelerini yapmıştır. Lefke-Geyve ayaklanmalarını bastırmış, fakat Çerkez Ethem olayındaki tutumu yüzünden Moskova elçiliğine gönderilmiştir.

Ali Fuat Cebesoy'un Moskova Büyükelçisi

21 Kasım 1920'de TBMM Hükümeti'nin Moskova Büyükelçiliği görevine Ali Fuat paşa tayin edildi. Paşa, 19 Şubat 1921 tarihinde bu göreve başladı. Yaklaşık 14 ay bu görevde kalan Ali Fuat Paşa, Moskova Büyükelçiliği'nde görevli bazı kişilerin karıştığı bir casusluk olayı sonucu 10 Mayıs 1922 tarihinde Moskova'dan ayrıldı. (87)

Cebesoy Muhalefet'te

Ali Fuat Paşa, Ankara'ya döner ve Meclis'e katılıp, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı olur. Siyasi tarihimizdeki yol ayrımlarından biri olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucusu oluşu ile hayatın zor dönemi başlar.(88)

17 Kasım 1924 günü Ali Fuat Cebesoy, İçişleri Bakanı Recep Peker'e giderek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın tüzük ve programını verir. Böylece cumhuriyet döneminin ilk muhalefet partisi kurulur. Partinin lideri Kazım Karabekir Paşa, Genel Sekreter de Ali Fuat Cebesoy'dur. Parti'nin kuruluşu iktidarı etkiler. Bir hafta içinde Mustafa Kemal'in partisinden 32 milletvekili istifa eder ve bunların 28'i yeni kurulan partiye üye olurlar.(89) Şeyh Sait Ayaklanması üzerine 1925'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılır.

---

87. Ali Fuat Paşa Moskova Büyükelçiliği'nden Niçin Ayrıldı Bülent Gökay Tarih ve Toplum Haziran 1992 s. 102 sf. 6-8
88. Yakın Tarihimiz (Milliyet Y.) sf. 98
89. Yakın Tarihimiz (Milliyet Y.) sf.259

Levent Şahverdi Arşivi

Cebesoy ve İzmir Suikastı

1926 yılında ise, Cebesoy'u, İzmir suikastı davasında, sanık olarak görürüz. Beraat etse de 1938'e kadar Mustafa Kemal'le arası açıktır?(90) İzmir Suikastı'ndan sonra gözaltına alınır. Bu sırada şu kaygıları taşımaktadır: "Zavallı anneciğim kimbilir beni nasıl merak ediyordu!... İzmir'e götürüldüğümü öğrenince nasıl üzülecek, nasıl harap olacaktı. Dört gün önce Büyükdere'den Kuzguncuk'a geldiğim zaman, annemin beni karşısına alarak söylediği o metin sözleri hatırlamak, beni biraz teselli ediyordu. Boğaza doğru yol alırken annemin sözleri kulaklarımda uğulduyordu: "Harbiye'nin ilk sınıflarından beri kendisini tanıdığım arkadaşın Mustafa Kemal'den sana hiç bir fenalık gelmiyecektir rahat ol." Cebesoy ekler "Tarihin beni, bir gün Mustafa Kemal'i öldürmek girişiminde bulunmakla suçlandıracağını düşünemezdim."(91)

Cebesoy, Yeniden Mustafa Kemal'in Masasında

Mustafa Kemal, suikast olayından hemen hemen bir yıl sonra, Bayındırlık Bakanı Behiç Bey'in aracılığıyla Ali Fuat Paşa'yı Çankaya'ya davet etmiş ve "Paşam bu işler neden oldu" demiş. Ali Fuat Paşa da açık yüreklilikle şöyle konuşmuş: "İstiklal Mahkemesi suçustü yakalandı iddiasıyla yirmi kadar insanı tutukladığı zaman TBMM Başkanı Kâzım Özalp Paşa meclisi hemen olağanüstü toplantıya çağırmalıydı. Eğer böyle bir çağrı olur ve Meclis kararıyla soruşturma yapılsaydı. İstiklal Mahkemesinin keyfi hareketleri önlenmiş olurdu. Böylece İstiklal Mahkemesi de daha dikkatli hareket ederdi. Bu olayda Meclis Başkanı kabahatlidir. Bu tür sert eleştiri gerçekten Atatürk'ün sofrasında olmamalıydı ama ben çok doluydum. Bu durumu farkeden Atatürk beni salonun bir köşesine çekti. Bana tüm hak ve gerçekleri bildiğini ve haksızlığa uğradığımı söyledi. Bana bu tür sefil bir girişimin içinde olmadığımı da aklından geçirmediğini belirtti. Çok duygulanmıştım. "Üzülmeyin" dedim "Olan oldu ve geçti."

90. Yakın Tarihimiz (Milliyet Y.) sf.98
91. Yakın Tarihimiz (Milliyet Y.) sf.454

Levent Şahverdi Arşivi

Cebesoy, İnönü'nün Yanında

Ali Fuat Cebesoy, İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde yeniden Meclis'e girer. 1939-43 arası Bayındırlık Bakanı, 1947-50'de ise TBMM başkanıdır. Bu devran uzun sürmez. DP iktidarından sonra köşesine çekilir. Çeşitli hatıra kitapları yazar, 1968'de İstanbul'da ölmüştür.

Cebesoy; Nazım'ı Kurtarmak İçin Çalışır

Nazım Hikmet hapistedir. Kurtuluşu için annesi Ayşe Celile Hanım'ın teyzesi Zekiye Hanım'ın oğlu Ali Fuat Cebesoy çaba sarf etmektedir. Bu çabanın özeti şöyledir; Buna göre Nazım Hikmet affedilecek ve Ankara'ya gelip CHP'nin yayın organı Hakimiyet-i Milliye yani Ulus gazetesinde yazar olacaktır. Zaten o sırada isimsiz olarak Akşam'da yazmaktadır. Nazım Hikmet'i kurtarma çabasına sıcak bakan İsmet İnönü bir günlük gazetede Yahya Kemal'in divan tarzı gazelini göstererek: "Bunları okudukça Nazım'ın hapiste olmasına canım yanıyor" demiştir.

Mustafa Kemal'in Nazım'a Bakışı

Falih Rıfkı, Mustafa Kemal'in Nazım Hikmet'e bakışını şöyle anlatır: "Bir toplantımızda Nazım Hikmet'in kendi sesi ile plâğa okuduğu Salkım Söğüt'ü dinlerken Atatürk'ün tatlı dalışını hatırlıyorum."(92) Bu konuyla ilgili olarak Çetin Altan Akşam gazetesinin 28 Aralık 1966 tarihli sayısında "Şâle Köşkünde Bir Gece" başlığı altında, General Ali Fuat Cebesoy'la (Nazım'ın dayısı) yaptığı bir konuşmayı yayınlamıştır.

Konuşmada Mustafa Kemal'in Nazım Hikmet'e hoşgörü ile bakışı anlatılır.(93)

---

92. Atatürk'ün Tatlı Dalışını Hatırlarım F. Rıfkı Atay
Nokta, 26 Temmuz 1987 y. 5 s. 29 sf. 24-25
93. Atatürk'ün Fikri
Sanat Olayı s. 44 Ocak 1986 sf. 33

Levent Şahverdi Arşivi

Bu sırada Nazım da affı için Mustafa Kemal'e bir mektup yazar. Bu mektupla Nazım Hikmet bütün tükürdüklerini yalamıştır.

"Cumhurreisi Atatürk'ün Yüksek Katına,

Türk Ordusunu "İsyana teşvik" ettiğim iddiasıyla on beş yıl ağır hapis cezası giydim.

Şimdi de Türk Donanmasını isyana teşvik etmekle töhmetlendiriliyorum.

Türk inkılabına ve senin adına and içerim ki suçsuzum.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Kör değil ve senin yaptığın her ileri dev hamleni anlayabilen bir kafam, yurdumu seven bir yüreğim var.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Yurdumun ve inkılapçı senin karşında alnım açıktır.

Yüksek askeri makamlar, devlet ve adalet, küçük, bürokrat gizli rejim düşmanlarınca aldatılıyorlar.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Deli, serseri, mürteci, satılmış, inkılap ve yurt haini değilim ki bunu bir an olsun düşünebileyim.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Senin eserin ve sana aziz olan Türk dilinin anmış bir şairiyim. Sırtıma yüklenen ve yükletilecek hapis yıllarını taşıyabilecek kadar sabırlı olabilirdim. Büyük işlerin arasında seni bir Türk şairinin felaketi ile alakalandırmak istemedim.

Bağışla beni. Seni bir an kendimle meşgul ettimse, alnıma vurulmak istenen bu "inkılap askerini isyana teşvik" damgasının ancak senin ellerinle silinebileceğine inandığımdandır.

Başvurabileceğim en inkılapçı baş sensin.

Kemalizmden ve senden adalet istiyorum.

Türk inkılabına ve senin başına and içerim ki suçsuzum."

Nazım Hikmet Ran

Levent Şahverdi Arşivi

(Nazım Hikmet'in Mustafa Kemal'e yazdığı bu mektup, akrabası Ali Fuat Cebesoy tarafından Dolmabahçe Sarayı'nda yatan Atatürk'e verilmek istenir, ancak hastalık nedeniyle verilemez. Mektup, Haluk Şehsüvaroğlu tarafından saklanmak üzere Muhtar Ernata'ya verilir. Muhtar Ernata da mektubu Doğan Avcıoğlu'na verir. Avcıoğlu da bu mektubu Yön dergisinde yayınlar. (Yön, 3 Şubat 1967)

Nazım, Emniyet Genel Müdürüyle Görüşüyor

Nazım Hikmet, 1938 yılında Harp Okulu davası nedeniyle, tutuklanmadan Ankara'da Emniyet Genel Müdürü Şükrü Sökmensüer ile görüşür. Şevket Süreyya bu görüşmeyi Avcıoğlu'na şöyle anlatır: "Cüretli bir karar içindeyim. Nazım'ı Ankara'nın en ürkeceği insanları ile tanıştıracak ve onu Ankara'nın en çekineceği yerlerde dolaştıracaktım. Kısacası onu Ankara'ya ısındıracaktım. Hem de ondan hiçbir fedakârlık istemeyerek. Davası, halkın davası değil miydi? O halde dünyada, bize ondan daha yakın, Türk halkından daha sevilmeye, işlenmeye lâyık hangi halk var?" Şevket Süreyya, Emniyet Genel Müdürü Şükrü Sökmensüer ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ile Nazım yemekte bir araya getirilecektir.

Nazım Önce Hayır Der

Sol eğilimli hikaye yazarı Sadri Ertem de Matbuat Umum Müdürlüğü'nde çalışmaktadır. Şevket Süreyya, Sadri Ertem'i arar; konuyu anlatır. Sökmensüer ve Kaya ile görüşülür. Şevket Süreyya konuyu Nazım'a açar. Nazım önce "olmaz" der. Fakat sonra "peki" diyerek kabul eder.

Sökmensüer anlatır: Güneş doğmuştu. Bu Sadri Etem benden evvel çıktı. O da vekâlette çalışıyor. Sadri Ertem koşuyor Şükrü Kaya'ya haber veriyor. Diyor ki, Emniyet Umum Müdürü, Nazım Hikmet'le dün gece mülâkat yaptı ve ne konuştuksa anlatıyor. Bir de baktım Şükrü Kaya bir telefonla beni çağırıyor. Kalktım; şimdi Atatürk'ün müzesi olan ilk BM Meclisi'nin bulunduğu bina var ya oradaydı Halk Partisi. Genel Sekreter idi aynı zamanda Şükrü Kaya. Oraya gittim. Odasına girince, ayağa kalktı, gayet hiddetli olarak "Birader" dedi. "Türkiye Cumhuriyeti Emniyet Umum Müdürü komünistlerle. Bu nasıl haldir?" dedi, falan bağırmaya başladı. "Ben" dedim, Emniyet Umum Müdürüyüm. Hem faşistlerin elini tutarım, hem komünist-

Levent Şahverdi Arşivi

lerin, hem de Atatürkçülerin elini tutarım ki -en çok onların elini tutarım-. Memleketteki havayı, memleketteki cereyanları takip etmekle mükellefim. Bilmeliyim komünistler ne yapıyor, faşistler ne yapıyor ve Atatürkçüler hangi istikamettedir."

Şükrü Kaya; M. Kemal'i Öven Bir Eser Sipariş Eder Nazım'a

Şükrü Kaya geldi bana sarıldı. Elimi tuttu. "Seni tebrik ederim" dedi. "Ben haber aldım çok sevindim" dedi. "Çok isabetli bir hareket yapmışsın. Şimdi senden benim ricam bu Nazım Hikmet'le beni de konuşturmandır" dedi. "Onu" Dedim "Sadri Ertem'e söyleyeyim. Sadri Ertem bu vazifeyi yapsın". Sonra Şükrü Kaya da Nazım Hikmet'le konuştu.

Benim Nazım Hikmet'le olan temasımda, Nazım Hikmet'in zamanla sizin davanızı müdafaa edeceğim şeklindeki bana cevabı, ben İstanbul vali vekili iken 1937 galiba. Geldi bir eser getirdi. Kabul ettim vilayet makamında ona bir kahve içirttim, sigara verdim. Dedi ki: "Beyefendi". İşte sizin devletçiliğinizi müdafaa eden bir şey yazdım". Bir nevi tiyatro eseri yazdım". Hakikaten verdi bana baktım, bizim devletçiliğimizi metheden bir eser. Tamamen okumadım. "Teşekkür ederim" dedim. "Ben sana güveniyorum. Binaenaleyh sen bu şekildeki eserlerine devam et" dedim.

S. Neydi eserin adı?

C. Bir Tiyatro eseri idi. Bilmem sonra basıldı mı? Oynandı mı? Bilmiyorum. Birinci bu. Bu Nazım Hikmet'le temasım. Yani Nazım Hikmet'i bir nevi Atatürkçülüğe doğru yanaştırmıştım. Nazım, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ile de görüşür. Kaya ve Nazım dost olurlar. Nazım önce Ankara'ya gelecek, sonra da Anadolu'yu gezip şiirler yazacaktı. Nazım, tam o günlerde tutuklanır. Emir yüksek yerden gelmiştir: Mareşal Çakmak'tan! (Korcan Kerim-Harbiye Kazanı. E. Yay. İst. 1990, S. 175) (94)

Hem Dayı'ya Hem Polis'e

Nazım Hikmet, bütün devrimci ayaklarına rağmen dayısı Cebesoy'la Mustafa Kemal'e ulaşıp kendini affetirmeye çalışırken, diğer yandan da

94. Nazım Hikmet Cadı Kazanında
Cumhuriyet 28 Mayıs 1990

Levent Şahverdi Arşivi

polisle pazarlığa girişmiştir. Tabii bütün bunlar diğer komünist öncülerin gözünden kaçmaz. Dr. Şefik Hüsnü o zaman Nazım Hikmet'i polis ajanı olmakla suçlamış ve Komintern'e rapor etmiş. Enternasyonal'in yayın organlarından Runtschau'da şu görüşleri yer almıştır:"... Türk burjuvazisi, çeşitli küçük burjuva dönek gruplarını, özellikle Nazım Hikmet'in Trockist muhalefet grubunu, Komünist Partisi'ne karşı kullanmasını biliyor. Bu grup sadece Komünist Partisi'ne karşı karalama kampanyasına hizmet etmekle kalmamaktadır. Bu grubun üyelerinin defalarca polis ajanı olarak kullanıldıkları da saptanmıştır."(95)

KARL DETROİS'İN ÇOCUKLARI

2. LEYLA HANIM

Karl Detrois yani Müşir Mehmet Ali Paşa'nın kızlarından Leyla Hanım, Mustafa Celalettin Paşa'nın (Konstany Bonzeneki) oğlu Hasan Enver Paşa ile evlenmiştir. Bu evlilikle ilgili malumat Konstanty'nin çocukları bölümündedir. Nazım Hikmet'in annesi Ayşe Celile Hanım'ın hikâyesi de ilgili bölümdedir.

KARL DETROİS'İN ÇOCUKLARI

3. ADEVİYE HANIM

Müşir Mehmet Ali Paşa (Karl Detrois) ile Ayşe Sıdıka Hanımın dördüncü ve sonuncu çocukları Adeviye Hanım'dır. Onun mekanı, boğaz'ın Anadolu yakasındadır. Salah Birsel, Adeviye Hanım'ın köşkünü şöyle tarif eder: Babanakkaş Sokağı'ndan aşağıya Beylerbeyi Caddesine inerken, sağda üç köşk görünür ki bunlardan sonucusu Adeviye Hanım'a aittir. (96) Adeviye Hanım, önce Tevfik Bey'le evlenmiştir. (97) Adeviye Hanım ikinci evliliğini de Selami Bey'le yapmıştır.(98)

---

95. Nazım'ın Hakkı Nazım'a, Attila İlhan
Milliyet 26 Ekim 1986
(Dr. Şefik Hüsnü, b. Ferdi kod adıyla Rundcshau dergisinin 28. sayısında (1933) Nazım Hikmet'i beşinci kol faaliyetiyle suçlar ki bunun bazı belirtileri yukarıda görülmüştür.)
96. Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi, Salah Birsel, sf. 243
97. Oğlum Samih Bey'e
Tarih ve Toplum s. 1 Ocak 1984 sf. 11
98. Sergüzeşt-Nono Bey ve Elmas Boğaziçi, Salah Birsel, sf. 290

Levent Şahverdi Arşivi

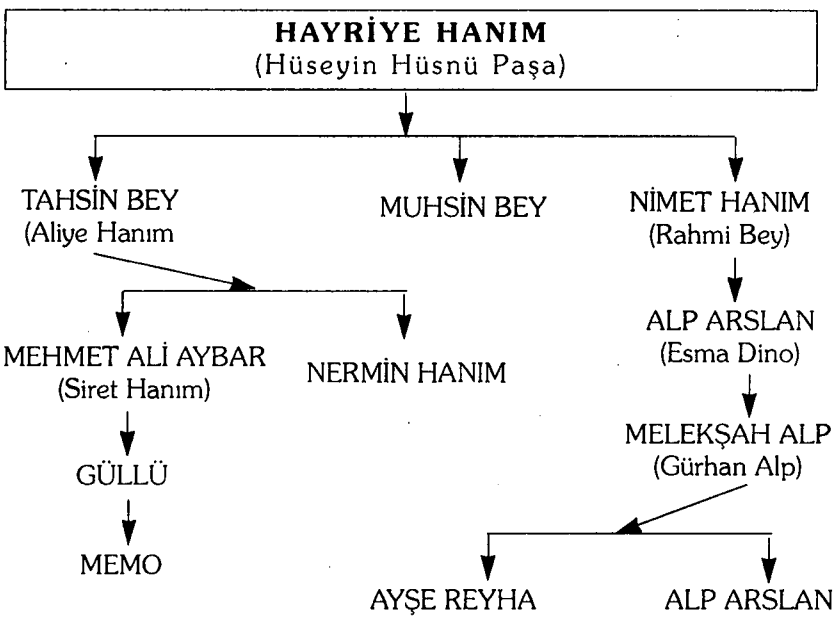
KARL DETROİS'İN ÇOCUKLARI

4. HAYRİYE HANIM

Mehmet Ali Paşa (Karl Detrois) Ayşe Sıdıka Hanım evliliğinin diğer bir çocuğu da Hayriye Hanım'dır. Hayriye Hanım, Hüseyin HüsnüPaşa ile evlenmiştir. Bu evlilikten Mehmet Ali Aybar'ın babası Tahsin Bey, amcası Muhsin Bey ile İzmir Valisi Rahmi Bey'in eşi Nimet Hanım dünyaya gelmiştir.

Hayriye Hanım'ın Kocası Hüseyin Hüsnü Paşa

Müşir Mehmet Ali Paşa (Karl Detrois) ile Ayşe Sıdıka Hanım'ın ilk çocuğu Hayriye Hanım'dır. Hayriye Hanım, Hüseyin Hüsnü Paşa ile evlenmiştir. Çerkes kökenli olan Hüseyin Hüsnü Paşa, Salaman kolar diye bilinen bir aileye mensuptur.

31 Mart ayaklanması patlak verdiği sırada Selanik ve Manastır başta olmak üzere Makedonya'daki Üçüncü Ordu merkezinde bir telaş doğar. Çoğunluğu Bektaşi ve Melami olan İttihatçı subaylar, İstanbul'daki ayaklanmanın yayılması ihtimalinden paniğe kapılırlar. Bazı

Levent Şahverdi Arşivi

yüksek rütbeli subayların İttihatçı subaylardan müdahale fikrine uzak durması üzerine o zamanınm genç subaylarından Bektaşi Kâzım Karabekir "mecbur kalırlarsa" emir-komuta zincirini aşacaklarını söyler. Selanik'teki 3. Ordunun komutanı Mahmut Şevket Paşa 31 Mart'a karşı kesin tavır alınca komutada problem çıkmaz.

Hüseyin Hüsnü Paşa ve Mustafa Kemal

İstanbul'a yürümeğe karar alan Hareket Ordusu şâkilerinin başında Mahmut Şevket Paşa vardır. Üçüncü ordu birliklerinden kurulan Mürettep Fırka'nın komutanlığına Hüseyin Hüsnü Paşa geçer. Bu fırkanın Kolağası da Mustafa Kemal'dir. Hüseyin Hüsnü Paşa ile Mustafa Kemal'in Hareket Ordusu'ndaki görevleri sırasında çektirdikleri bir fotoğraf, Boğazdaki Aşiret'in sonraki yıllarda Tek Parti şefine bağlantısının da resmidir aslında. Hüseyin Hüsnü Paşa; Mehmet Ali Aybar'ın dedesi, Tahsin Beğ'in ise babasıdır. Paşa; Sultan II. Abdülhamid Han'a düşman olduğundan dolayı önce Karaman'a sürülmüşse de, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Selanik'e 3. Ordu'ya tayin edilmiştir.

Selanik'ten trenle Yeşilköy'e gelen Hareket Ordusu, buraya karargâh kurunca, İstanbul'a gidecek kuvvetlerin başına II. Abdülhamid'e yakınlığı ile bilinen Mahmut Şevket Paşa'nın Hüseyin Hüsnü Paşa'nın yerine geçmesi uygun görülür. Mustafa Kemal'in yerine de Kurmay Başkanlığa Enver Beğ ile İsmail Hakkı Bey tayin edilir.

Daha Sonra Hüseyin Hüsnü Paşa

Bir süre Trablusgarp'ta görev yapan Hüseyin Hüsnü Paşa kısa süre sonra Ayan Meclisi üyeliğine getirilir. Birinci Dünya Savaşı'nda Devleti parçalayan İttihat ve Terakki kurmayları yurtdışına kaçınca, parti kongresi olağanüstü toplanır ve partiin feshine karar verilir. Hüseyin Hüsnü Paşa bundan sonra bazı İttihatçı milletvekili ve senatörlerle Teceddüt Fırkası'nı kurdu ve genelbaşkanlığına seçildi. Ancak kısa sonra tutuklanarak Bekirağa Bölüğü'ne kapatıldı. Hüseyin Hüsnü Paşa yargılamadan sonra beraat etti ve Anadolu'ya geçti, Mustafa Kemal ekibine katıldı. Ordu Yunan'ı yenince, Hüseyin Hüsnü Paşa da İstanbul'a döndü. 1926 yılında da Kuzguncuk'ta öldü.

Orhan Bayrak; Hüseyin Hüsnü Paşa hakkında şu bilgileri verir:

Levent Şahverdi Arşivi

Harbiye Nazırı, Tümgeneral, 1920 yılında öldü. Mezarı, Karacaahmet Mezarlığı'ndadır.

Hayriye Hanım'ın Çocukları

1. Nimet Hanım

Hayriye Hanım'la Hüseyin Hüsnü Paşa'nın kızı Nimet Hanım, İttihatçı İzmir Valisi Rahmi Bey'le evlenir. Bu evlilikten Alp Arslan Bey doğar.

Damat Rahmi Bey Suikastcı mı?

Akrabadan Ali Fuat Cebesoy'un Mustafa Kemal'e İzmir Suikastı teşebbüsünden dolayı İstiklal Mahkemesi'ne çıkarılmasında ve uzun süre zan altında bırakılmasında aynı olayın sanıkları arasında yer alan akrabadan Rahmi Bey'in bulunması önemli bir faktördür. Delil bulunmasa da Rahmi Bey bu davada kürek cezasına mahkum edilecektir.

Rahmi Bey'i Tanıyalım

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kurucu üyelerinden ve İttihat ve Terakki'nin önde gelenlerinden Rahmi Bey, 25 Haziran 1873 yılında Selanik'te doğdu. Rumelinin önde gelen ailelerinden Evranosoğulları'na mensuptur. Soyadı kanunu çıkınca Arslan soyadını almıştır. İlk ve orta tahsilini Selanik'te bitirdikten sonra 1893 yılında Mekteb-i Hukuk-u Şahane'ye kaydını yaptıran Rahmi Bey, okulun bitimine yakın İttihatcılıktan dolayı tutuklanır. Bir süre tutuklu kaldıktan sonra Avrupa'ya kaçar.

Avrupa'da bulunduğu süre içerisinde Abdullah Cevdet ile birlikte "Reşadiye Komitesi" adı altında Abdülhamit Han'ı devirip yerine Reşat Efendi'yi geçirmeyi hedef alan bir gizli komite kurdu. 1899 yılında Ahmet Celaleddin Paşa ile Jön Türkler arasında yapılan anlaşma sonunda ülkeye döndü. 1906 yılında Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kurulmasına katıldı. II. Meşrutiyet döneminde 1908-1912 yılları arasında Selanik Milletvekilliği yaptı. 1913 yılı sonunda tayin edildiği İzmir Valiliği görevini 24 Ekim 1918 tarihine kadar yürüttü. Görevden alındıktan kısa bir süre sonra Malta'ya sürülen Rahmi Bey, Malta dö-

Levent Şahverdi Arşivi

nüşünde ittihatçıları yeniden toparlamaya gayretleri içerisinde yer aldı, Mustafa Kemal hareketinden uzak durdu. Mustafa Kemal'i öldürme teşebbüsleri sırasında İttihatcılarla, birlikte göz altına alınan Rahmi Bey, İzmir Suikastı davasında tehlikelerinden uzaklaşarak ticarete başlamış"tır.(99)

25 Haziran 1873 tarihinde doğan Rahmi Bey'in son yılları hastalıkla geçmiş ve 7 Temmuz 1947 yılında İstanbul'da ölmüştür.w

Nimet Hanım'ın Oğlu Alp Arslan

Alp Arslan'ın ölüm ilanı şöyle: "Merhum İzmir Valisi Rahmi Beyefendi ve merhume Nimet Hanımefendi'nin oğulları, merhum Nebil Dino ve merhume Peren Dino'nun damatları, Renate Dino Muro'nun eniştesi, merhum Muhsin Aybar, merhume Hatice Bleda ve Sare Okçu'nun yeğenleri, Mehmet Ali Aybar, Nermin Aybar, Ayşe Baştımar ve merhum Turgut Bleda'nın kuzeni, Ayşe Reyhan ve Alparslan'ın büyük babaları, Faruk Kardıçalı ve Gürhan Alp'in kayınpederi Melekşah Alp'in babası ve Esma Aslan'ın eşi Alp Arslan Beyefendi vefat etmiştir. Cenazesi 28 Mayıs 1988" (100)

BAĞLAÇ

Alp Arslan Bey; Dino'ların damadı

Çerkes Ethem Alp Arslan'ı Niye Kaçırdı.

Alp Arslan'ın ölüm ilanından yine onunla ilgili yakın tarihimizde bir başka olaya geçiyoruz. Milli Mücadele öncesidir, Alp Arslan'ın babası Rahmi Bey İzmir Valisi, Çerkes Ethem de bildiğimiz eşkıyadan bir eşkiyadır. Çerkes Ethem, Rahmi Bey'in oğlu 8 yaşındaki Alp Arslan'ı kaçırır. Takvimler 12 Şubat 1919 tarihini göstermektedir. Bornova'daki Miss Floere Okulu'ndan evine dönerken olay gerçekleşir. Alp Arslan'ın kaçırıldığını haber alan dedesi Hüseyin Hüsnü Paşa ve

99. Müverrih-i Mader-zadın Fülannamesi, Ali Birinci
Polemik, Kasım 1992 s. 6 sf. 9-11

100. Vefat Alp Arslan (ölüm ilanı)
Hürriyet 27 Mayıs 1988

Levent Şahverdi Arşivi

(Çerkes) Sapancalı Bahri Bey 17 Şubat 1919'da İzmir'e gelerek Ethem'e çağrıda bulundular.

Hasan Tahsin de İşin İçinde

Ethem; Hukuk-u Beşer gazetesinde yayınlanan cevbanıda, zararların tazminini ister. Hukuk-u Beşer, Hasan Tahsin'in gazetesidir. Hasan Tahsin, Çerkes Ethem'i haklı görmektedir. Hasan Tahsin, Alp Arslan'ın kaçırılmasını Almancı olan İttihatçıların baş adamı Rahmi'nin nüfuzunun kırılması şeklinde yorumlanmaktadır.

Çerkes Ethem'in Alp Arslan'ı kaçırmasının asıl sebebi, Ethem'in 1. Dünya Savaşı sırasında Rahmi Bey'le arasında geçen bir olaydır. Savaş sırasında Ethem'in Cumaovası yakınlarında Van Hemstra adlı bir Hollandalı'ya ait çiftliği basma girişiminin, olayı haber alan Rahmi Bey tarafından önlenmesi ve bu olaydan kısa bir süre sonra içinde Rahmi Bey'in da bulunduğu Bandırma trenini bombalama girişiminin Sapancalı Baki Bey tarafından etkisiz kılınması, Ethem'in Rahmi Bey'e kin duymasına sebep olmuştur.(101)

Kuzen Bleda

Bir ölüm ilanı da Alp Arslan'ın ölüm ilanından kuzen olarak bildirilen Turgut Bleda'nın eşi Leyla Bleda ile ilgili. İlan şöyle "VEFAT merhum Mazhar Paşa ve merhum Hıfzı Paşa'nın torunu, merhum Nüzhet Oşan ve merhume Şadiye Oşan'ın kızı, merhum Mithat Şükrü Bleda ve merhume Hatice Bleda'nın gelinleri, Erim, Okar, Derman, Ergeneman ailelerinin kardeş ve teyzeleri, Evrenosoğlu Ailesi'nin kuzeni, merhum Turgut Bleda'nın eşi LEYLA BLEDA 26 Mart 1993 günü vefat etmiştir. Cenazesi 28 Mart Pazar günü Teşvikiye Camii'nde kılınacak öğle namazını mütakip Feriköy Ali Kabristanı'nda toprağa verilecektir. AİLESİ"(102)

101.Yeni Begelerle İzmir Valisi Rahmi Bey'in Oğlunun Kaçırılması
Ahmet Mehmetefendioğlu
Tarih ve Toplum Nisan 1991 s. 88 sf. 32-36

102. Vefat Leyla Bleda (ölüm ilanı)
Hürriyet 28 Mart 1993

Levent Şahverdi Arşivi

Bledalar'dan Şükrü

Mithat Şükrü Bleda Selanik yabancılaşmış tarihimizin odaklarından bir yer. O yerin ne demeye geldiğini sonraki nesiller derinden yaşayacaktır. İttihat ve Terakki yabancılaşmanın siyasi (ve askeri) çetesi, Selanik İttihat ve Terakki Şubesi ayrıca önemli. Çünkü İstanbul'a buradan yürünmüş ve merkez ele geçirilmiştir. Selanik İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 10 kişiden oluşan merkez komitesinde bir Bleda'ya rastlarız. Mithat Şükrü Bleda, Cemiyetin dört numaralı üyesi ve veznedarıdır. Bleda [103]

Büyükelçi Tansu Bleda vs. vs.

Hayriye Hanım'ın Çocukları

2. Muhsin Bey

Hayriye Hanım'la Hüseyin Hüsnü Paşa'nın çocuklarından biri de Muhsin Bey'dir. Muhsin Bey'in bir adı da Nono Bey'dir. Fransa'da Nancy Ziraat Okulunu birincilikle bitiren Muhsin Bey mezun olup ablası Nimet Hanım'la eniştesi İzmir Valisi Rahmi Bey'in çiftliğine uzman olarak gelmişse de kısa zamanda çift çubuk işlerinin adamı olmadığı ortaya çıkar.

Bütün gün vaktini İzmir'in Kordon Boyu'nda, Şehir Kulübünde geçirmeye başlar Muhsin Bey. İzmir'deyken ressam İhap Hulusi onun bir resmini yapar ki, bu resim Kulüp rakısı şişesinin üstündeki iki resimden biridir. Şişenin üstündeki diğer resim ise, Sait Çelebi'ye aittir. Muhsin Bey'in en önemli özelliği çalışmaya yanaşmamasıdır. Annesinden ve ablasından para koparark yaşar. Müzikle yakından ilgilenen Muhsin Bey'in diğer bir zevki de, marangozlukla uğraşmasıdır.

Muhsin Bey akrabadan Hayriye adlı bir bayanla evlenir.[104]

---

103. Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi, Salah Birsel T. İş Bankası Kültür Y. Ankara 1982 sf. 212

104. Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi Salah Birsel T. İş Bankası Kültür Y. Ankara 1982 sf. 300-301

Levent Şahverdi Arşivi

Hayriye Hanım'm Çocukları

3. Tahsin Bey

Hüseyin Hüsnü Paşa'nın oğlu Mehmet Ali Aybar'ın babası olan Tahsin Beğ de askerdir. Resim yapan, ud, bağlama ve keman çalan Tahsin Beğ, Sultan Reşat ve veliaht Yusuf İzzettin Efendi'nin yaverliklerinde bulunur. Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesinde Savaş sonrası İstanbul'da görev yapar. Konya'dan Ali Fuat Paşa'dan (Cebesoy) (105) gelen şifreleri Mustafa Kemal'e götürür. Mustafa Kemal İstanbul'dan ayrılınca Tahsin Beğ Konya'ya gider. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yarbay olur. Son görevi Bursa'da Harp Divanı Başkanlığı'dır. Kendi isteği ile emekliye ayrıldıktan sonra İzmir'de bir şirkette muhasebeci olduysa da ayrılıp İstanbul'a gelir, Kuzguncuk'ta yaşar. Tahsin Beğ 31 Aralık 1952'de ölür. Aliye Hanımla evli olan Tahsin Beğ'in Mehmet Ali Aybar'dan başka Nermin adlı bir de kızı vardır.

Hayriye Hanım'ın Gelini Aliye Hanım

Mehmet Ali Aybar, annesi Aliye Hanım'ı 1961 yılında kaybeder. Aliye Hanım'ın babası Dr. Hüsamettin Paşa'dır.(106)

Aliye Hanım'ın Annesi Gelenbevi Lebibe Hanım

Aliye Hanım'ın annesi Lebibe Hanım; ünlü matematikçi Gelenbevi İsmail Efendi'nin torunu Aziz Efendi'nin kızıdır. 1951 yılında vefat eder. Gelenbevi İsmail Efendi hakkında teferruatlı bilgi için dip notta bildirilen kitaba bakılabilir.(107)

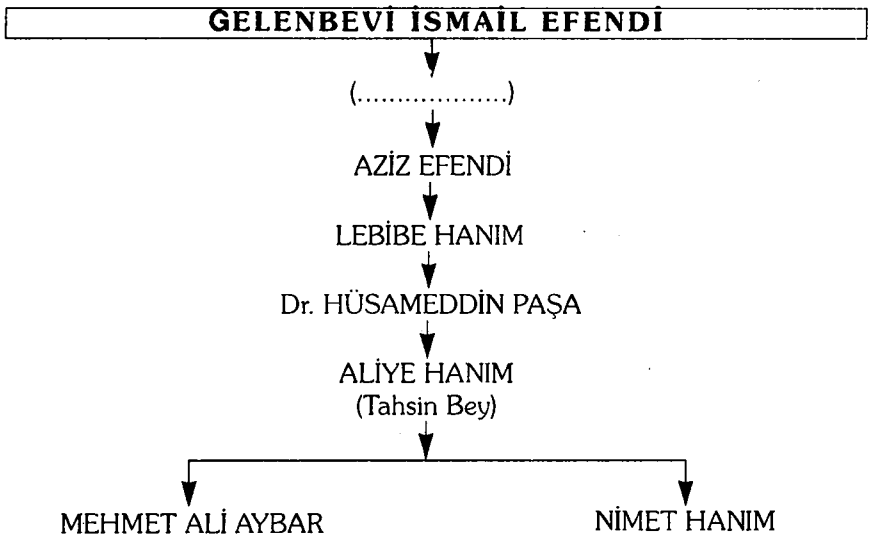
Hayriye Hanım'ın Torunu Mehmet Ali Aybar

Mehmet Ali Aybar'ın Kronolojisi

Galatasaray Lisesi'nde ve İst. Hukuk Fakültesi'nde okudu. •Hukuk

105. Tahsin Bey'le Ali Fuat Paşa kardeş çocuklarıdır.
106. Bağımsızlık ve Sosyalizm, Aybar'la söyleşi, Uğur Mumcu Tekin Y. İstanbul 1993 6 Bsk. sf. 34
107. Gelenbevi İsmail Efendi, Abdülkuddüs Bingöl Kültür Bakanlığı Y. Ankara 1988

Levent Şahverdi Arşivi

Fakültesi'nde Anayasa Hukuku asistanlığı (1936) ve Devletler Hukuku doçentliği (1942) yaptı. •Vatan gazetesinde tek parti rejimini hedef alan "Kâğıt üzerinde Demokrasi"dizisini yayınladı (1945). •Doçentlik görevine son verildi (1945) Haftalık Hür gazetesini çıkardı (1947) •Sıkıyönetim Komutanlığı gazetesini yasakladı (1947) İzmir'de Zincirli Hürriyet'i yayınladı (5 Nis. 1947) Zincirli Hürriyet Amerikan yardımına karşı çıktı. • CHP'nin yönlendirdiği gençler gösteri yaptılar. Matbaadan Zincirli Hürriyet'i alıp yırttılar, yaktılar (19 Ns. 1947) •Hiçbir matbaa Zincirli Hürriyet'i basmadı. Sıkıyönetim Kalkınca Zincirli Hürriyet'i İstanbul'da çıkardı(1948) •İst. 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde hükümetin manevi kişiliğine yazıyla hakaretten 1 yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı (28 May. 1949) •Paşakapısı Cezaevi'nde yatarken Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde Cumhurbaşkanlığına yazılı hakaretten 3 yıl ağır hapis cezasına hüküm giydi. •Genel afla cezaevinden çıktı.(1950) •İst.'da avukatlığa başladı. (1952) •TİP Genel Başkanlığına getirildi (Şubat 1962) •İst.'dan milletvekili seçildi. (1965) •Russell Mahkemesi'ne yargıç olarak katıldı (Kasım 1966) •TİP içinde görüş ayrılıkları belirdi. Beş imzalı bir önerge ile sosyalizmden sapmakla suçlandı. (Ekim 1963) •TİP 3. Kongresi ve 45 gün sonra toplanan olağanüstü kongrede aklandı. İst. üste genel başkan seçildi. (Kas.-Ar. 1968) •TİP Genel Başkanlığından, daha sonra partiden istifa etti. (1970-71) •TİP'ten ayrılan

Levent Şahverdi Arşivi

arkadaşlarıyla sonradan Sosyalist Devrim Partisi adını alan Sosyalist Parti'yi kurdu. (1975) •Partinin genel başkanlığına getirildi. (1975-79)

Sabahattin Ali de Aşiret'ten

Solun tarihi, bu ailenin, Boğaz'daki Aşiret'in tarihi gibidir.

Boğaz'daki Aşiret tarihinde aile içi dayanışmanın örneklerine şahit oluruz. Akrabadan Sabahattin Ali'nin bağlantısını Aybar şöyle anlatır: Zincirli Hürriyet'in 5.2.1947 tarihli sayısında Sabahattin Ali'nin "Asıl büyük tehlike bugünkü iktidarın devamıdır" başlıklı bir yazısını yayınlandım? Bu yazı nedeniyle hükümete hakaretten hakkımda dava açıldı ve bir yıl hapis cezasına mahkum edildim... Yapılan baskılar, dile getirmek amacıyla İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'a bir açık mektup yollamak istedim. Sonunda Ankara'da bir matbaada, bir ay sonra bastırabildim. Mektupta geçen "Halk Partisi Başkanı bütün irtica kuvvetlerini seferber etmiştir" cümlesi nedeniyle de Cumhurbaşkanına hakaretten üç yıl hapis cezasına mahkum oldum. Bir yıl bile yatmadan genel afla cezaevinden çıktım.

Kızı Filiz Ali; Sabahattin Ali'nin Mehmet Ali Aybar'la akrabalığından bahseder.[108] Bu akrabalığın derecesi hakkında her hangi bir bilgimiz yok.

Filiz Ali, Aşiret'in Nimetlerine Konar

Filiz Ali; Bedrettin Dalan döneminde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yaptırılan İstanbul Konser Salonu'nun Genel Sanat Yönetmenliğine getirildi.

Filiz Ali'nin biyografisi de şöyle: Ankara Devlet Konservatuarı Piyano Bölümü'nü bitirdikten sonra ABD'nin Boston kentinde New England Konservatuvarı'nda 1 yıllık Fllbright kursuyla master programı içinde piyano öğrenimi gördü. Daha sonra New York'taki Mannes Müzik Koleji'nde iki yıl okuyan Filiz Ali, yurda döndükten sonra Ankara Devlet Konservatuarı'nda ders vermeğe, radyo müzik programları hazırlamaya başladı. Bu arada konser ve resitaller de veren

108. Filiz Ali Neden Yoktu
Tempo 1-7 Mart 1992 y.5 s. 9 sf. 62

Levent Şahverdi Arşivi

Filiz Ali, Faruk Güvenç'in çıkardığı Opus Dergisi'ne müzik çevirileri yaptı. 1965'te İstanbul Şehir Operası'na kompezitör olarak giren Filiz Ali, burada 5 yıl görev yaptıktan sonra, 1972'de açılan İstanbul Devlet Konservatuarı'na öğretim üyesi olarak katıldı. Radyo programlarını İstanbul'da da sürdüren Filiz Ali, Yeni Dünyadan Halk Şarkıları, Dünya Folkloru, Günümüzde Caz, Piyano Edebiyatından vb. gibi programlara imzasını attı. Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müzikoloji Bölümü'nde profesör olan Filiz Ali, 1980'den bu yana müzik yazıları yazıyor. Filiz Ali; Politika, Yeni Ortam, Cumhuriyet gazetelerinde, Milliyet Sanat ve Gösteri dergilerinde yazılar yazdı.(109)

Aybar-Nazım Hikmet Bağlantısı

Nazım Hikmet'le Aybar kardeş torunlarıdır. Nazım'ın anneannesi ile Aybar'ın babaannesi kardeştir. Aybar, Nazım'la bağlantısını şöyle anlatır: "Hükümete hakaretten üç yıl hapis cezasına çarptırıldıktan sonra Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nde yatarken, Bursa Cezaevi'nde bulunan Nazım Hikmet'in Paşakapısı'na getirildiği haberi geldi... Nazım'ın cezaevine geldiğini haber alır almaz Cezaevi Müdürü'nün odasına fırladım. O da müdürün odasından çıkıyordu, orada karşılaştık, sarıldık. O sırada bana "Ne iyi ettin de sosyalist oldun" dedi. Nazım daha sonra açlık grevine başladı ve hastaneye kaldırıldı. 1950 seçimlerini kazanan DP iktidarının af çıkarması ile o da ben de cezaevinden çıktık."

Aybar-Rasih Nuri İleri Bağlantısı

Boğaz'daki Aşiret sadece akrabalık bağlarıyla birbirini yönlendirmez. Solun diğer isimleri de onlarla birlikte, onların sayesinde kozasını örmüştür. İşte akrabadan Rasih Nuri İleri de bir kartvizitle Yaşar Kemal'i Aybar'a gönderir. Aybar bunu şöyle anlatır: "Kayseri Orduevi'nin bahçesinde güneşleniyordum. Posta "Bir er seni görmek istiyor" dedi. Ve az sonra uzun boylu, esmer, zayıf, buruşuk giysileri ile acemi bir er dikildi karşıma. Ne istiyorsun soruma yanıt yerine koy-

(109) Boğaz'a Karşı Vivaldi
Cumhuriyet 7 Mart 1989

Levent Şahverdi Arşivi

nundan bir kart çıkartıp uzattı. Kart, Rasih Nuri'dendi. Ve karşımdaki delikanlının adı Yaşar Kemal'di. Ertesi gün Niğde'ye sevk edilecekmiş, Kayseri'de kalmak istemiş. Neden Kayseri? Yörükler üzerinde bir inceleme yapıyormuş. Pertev Boratav'la çalışıyormuş."

Rasih Nuri ile Aybar'ın ilgisi bu kadarla sınırlı değildir. İleri Tip'in kuruluşundan hemen sonra Aybar'a karşı iki muhalefet hareketlerinden birini başlattı. Bu ceviz kabuğu muhalefetinin hikayesi, Rasih Nuri İleri'nin Türkiye İşçi Partisi'nde Oportünist Merkeziyetçilik (1966-1968) [110] adlı kitapta teferruatıyla anlatılır. Krizin temeli, Aybar'ın eski TKP'lilerin TİP'in kapatılmasına yol açacak davranışlarına engel olmak kaygısı yatıyor gibi görünse de bence CHP'nin prototip valisi Nevzat Tandoğan'ın meşhur itirafı gereğince Aybar da kendi muhalefetini kendisi yetiştirmektedir, hem de kendi akrabasından birileriyle. Aybar'a Rasih Nuri gibi Nihat Sargın da muhaliftir ki o da akrabadan yani Boğaz'daki Aşiret'tendir. Rasih Nuri'nin aşiretle ilgisi için Sotori'nin Çocukları dosyasında Giritliler bölümüne bakılabilir.

Aybar-Nihat Sargın Bağlantısı

TİP'te Aybar'a karşı muhalefet gelişir. Muhaliflerden Nihat Sargın da ailedendir. Rasih Nuri örneğini hatırlarsak aile kendi iktidarına muhalefetini yetiştirmeğe devam etmektedir. Nihat Sargın'ın aileyle, Boğaz'daki Aşiret'le bağlantısı için Konstanty'in Çocukları dosyasında Sara Hanım'la ilgili bölüme bakılabilir.

Aybar bir muhalefet toplantısını anlatır: "16 Ekim 1968 Merkez Yürütme Kurulu haftalık olağan toplantisını yapıyor. Gündem; iç ve dış olaylar üzerine görüşme... Nihat Sargın "Bir önerge var" dedi. Ne önergesi? Biz hazırladık. Behice Boran, Sadun Aren, Minetullah Haydaroğlu, Şaban Erik ile birlikte. "Okunsun" dendi ve Nihat okumaya başladı. Gerçi adım yoktu. Ama önergenin beni hedef aldığı ortada idi. Belli idi ki kişisel yönetim suçlaması asıl suçlamaya, yani sosyalizmin yorumu sorununa bir giriş netiliğinde idi. İşçi kesiminden üyeler bir önerge vererek önergenin oylanamayacağını, gündeme geçilmesini istediler.

110. Türkiye İşçi Partisi'nde Oportünist Merkeziyetçilik (1966-1968) Rasih Nuri İleri Yalçın Y. 1. Bs. İstanbul 1987

Levent Şahverdi Arşivi

Hemen Genel Yönetim Kurulu'nu toplantıya çağırdım, 26 Ekim 1968 günü Ankara'da toplandı. Dört gün sosyalizm üzerine bol bol konuşuldu.' Sayın Aren benim sosyalist olmadığımı söyledi. Behice dostum ise, daha insaflı çıktı ve 'Aybar romantik bir sosyalisttir" dedi.

Aybar'ın Güler Yüzlü Sosyalizmi

Uğur Mumcu; Mehmet Ali Aybar'la yaptığı uzun ropörtajı Cumhuriyet Gazetesinde yayınladıktan sonra Bağımsızlık ve Sosyalizm adı altında Tekin Yayınları tarafından kitap olarak da neşredildi. (111) Kitap, Aybar'ın fikirlerinin derli toplu ele alındığı bir kaynak niteliğinde. Aybar hakkında diğer bir önemli çalışma ise Taha Akyol imzasını taşıyor.

Akyol, 1970'lerin sonunda MHP'nin yayın organı niteliğindeki Hergün Gazetesinde Leninsiz Komünizm adlı çalışmasını tefrika etti. Bu çalışma da bilahare kitap olarak neşredildi.(112) Aybar'ın Leninsiz Sosyalizmi, Sosyalist Devrim Partisi içintemel oldu. 12 Eylül sonrası sosyalist parti kurma çalışmaları sırasında Zemin dergisi Aybarcı çizgide politikalar ortaya koymaya çalıştı. Zemin, 3-4 sayıdan sonra kapandı. Aybar'ın fikirleri hakkında karşılaştırmalı bir inceleme yazısı da Türkiye Günlüğü dergisinde yayınlandı.(113)

Aybar'ın Evi Okul Gibi

Aybar'ın evi yer yer bir okul görevi ifa eder. Müzehher Va-nu o günleri şöyle anlatır: "Mesela Ruhi Su'yu görüyorum karşımda. Nazım'ın onu ilk kez dinleyip heyecanlanışı canlanıyor gözlerimin önünde. Abidinlere (Dino) gitmiştik. Sabahattin (Eyüboğlu) ve Magdi de vardı. Başkaları da. Kalabalığız. Ruhi hem çaldı, hem söyledi. Nazım ağladı. Vala, 'Ben de ilk kez Konya'da radyodan duyduğum zaman bu sesi, ürpermiştim" demişti bana.

---

111. Bağımsızlık ve Sosyalizm, Aybar ile Söyleşi, Uğur Mumcu
Tekin Y. İstanbul 1993 6. Bsk.

112. Leninsiz Komünizm, Taha Akyol
Hasret Y. Ankara Belirsiz Tarih (1979 olabilir)

113. Zor Zamanda İlkeli Düşünmek ya da Nurettin Topçu ve Mehmet Ali Aybar S. Seyfi Öğün
Türkiye Günlüğü s. 22 Bahar 1993

Levent Şahverdi Arşivi

Sonraları daha çok Mehmet Ali'nin (Aybar) Kuzguncuk'taki evinde toplandığımız zaman dinlerdik Ruhi'yi...(114)

Aybar'ın Kuzguncuk'taki evi bir okul görevi yerine getirmiştir. Küçük Bebek'teki eviyse, artık onun yalnızlaştığı dönemdeki bir sığınak gibidir.(115)

"Geçen ay içinde yaşadığımız sıcak günlerde Mehmet Ali Aybar'ın Küçük Bebek'teki evinde martı grupçuklarının çığlıklarının hücumlarını seyrederek bir balkon sohbetini koyulaştırıyoruz."

M. Ali Aybar'ın Çekoslavakya'nın Sovyetler tarafından işgaline karşı durması, Türk solu için bir seviyedir. Ama yine de Aybar'ın Leninsiz Komünizm'i bir türlü rayına oturmamıştır. Öyleki Aybar'ın sosyalist parti kurma düşüncesi ara sıra nükseder ama işçi sınıfı nedense hiç yüz vermez. Aybar'ın parti kurma çabalarından sonuncusu 14 Eylül 1986 tarihinde görülmüştü. İşçileri davet ettiği salona kimse gelmeyince, Aybar işçi sınıfına fena bozulmuştu. Sitemkâr konuşan Aybar, dozajı ayarlayamayıp işçilere nankör demişti.

Aybar parti kuramasa da 12 Eylül'le kapatılan partisi anayasadaki değişiklikler çerçevesinde yeniden açılıyordu. Fakat açılış sırasında ilginç bir şey oldu partide. Bürokrasiye karşı olduğu bilinen Aybarcı parti üç genel başkanlı bir parti olacaktı. SDP yürümedi, giderek esamesi okunmazlara karıştı.

Türkiye'deki maddeciliğin, sosyalizmin durumu hakkında hareketin öncülerinden Aybar'ın şu düşüncesi dikkate değer bir tesbittir: "Düşünceli... Türkiye'de tüm sosyalistler bir araya gelsek kaç yazarız. Hasımlarımız bizden güçlü. Emekçi kardeşlerimiz de politik bilinçten uzak. Hâlâ kendilerini sömürenlere oy verip iktidar yapıyorlar sömürücüleri. Demek ki, sosyalist olması gereken kardeşlerimiz de bizden yana değil, bize karşı"(116)

---

114. Vanu'ların Dostları Sadun Tanju
Hürriyet 7 Temmuz 1994
115. M. Ali Aybar: Akılla Duygu Karıştırılıyor
Sanat Olayı Kasım 1984 s. 30 sf. 16
116.M. Ali Aybar'ın Anıları, Koray Düzgören
Milliyet 9 Ocak 1988

Levent Şahverdi Arşivi

Aybar'ın Eşi Siret Hanım

Mehmet Ali Aybar eşi Siret Hanım'la tanışmasını ve evliliğini anlatıyor: "Eşim Siret'le kız kolejinde öğrenci olduğu yıllarda tanıştık. 1947'de evlendik. Arkadaştık, dost olduk. Üniversitedeki görevime son verilmişti. Ayrı ev açacak halim yoktu. Siret bize, babamın evine gelin geldi. Ninem, annem, babam ve biz ikimiz iyice kaynaştık. Benimkiler Siret'i çok sevdiler. O da onları çok sevdi. Derken davalar ve kesinleşen mahkumiyetler, Kuzguncuk'taki evden Üsküdar'da Paşakapısı Cezaevi'ne taşındım. Siret her ziyaret günü oradaydı. Genel af çıkmasaydı, daha çok yatacaktım. Bir kızımız oldu, adını Güllü koyduk. babam, ninem ölmüştü. Bir annem kalmıştı. Bir kaç yıl sonra o da gitti. Artık üç kişiydik. Birbirine sımsıkı bağlı üç kişi... Ve yıllar birbirini kovaladı; dost yıllar, düşman yıllar... Ve bu Mart'ın 19'u perşembe geceyarısı püf diye gitti Siret..."(117)

Mehmet Ali Aybar; eşi Siret Hanım'ı 1987 Martında kaybetti. Gazeteler Aybar'ın eşine kaftanlı tabut başlığını kullandı. Gerçekten de yeşil kaftanın üzerinde ayet-i kerimeler gözden kaçmıyordu. Aybar'ın kızı Güllü Behli annesinin tabutuna sarılarak ağlıyordu. Cenazede dikkat çeken bir diğer nokta da siyasi şube ekiplerinin töreni baştan sona videoya kaydetmesiydi. Cenaze töreninde TİP ve SDP kurucu ve yöneticileri, DİSK'e bağlı sendikacılar, bazı öğretim üyeleri, yazarlar ve sanatçılar hazır bulundular. Siret Aybar'ın cenazesi daha sonra Bebek Aşiyan Mezarlığı'nda toprağa verildi.(118)

Aybar'ın Hızlı Kızı Güllü

Mehmet Ali Aybar ve Siret Hanım'ın bir çocukları vardır: Güllü.. Önceleri şarkıcı İlham İrem'le birliktelik yaşayan Güllü evlendi ve oğlu Mehmet'in Aybar'ın Deyişiyle "Memo"nun annesi oldu.

Boşanan Güllü; bir ara Film-San Vakfı Başkanı Ümit Utku'nun oğlu Menderes Utku ile birliktelik yaşadı.(119)

---

117. Aybar'ın Eşine Kaftanlı Tabut
Milliyet 22 Mart 1987
118. Aybar'ın Eşi Toprağa Verildi
Cumhuriyet 22 Mart 1987
119. a. Aybar'ın Hızlı Kızı, Tempo 1-7 Eylül 1991 y. 4 s. 36
b. Hürriyet Magazin 22-28 Eylül 1981 s. 25

Levent Şahverdi Arşivi

Geliyorum Diyen Ölüm

Mehmet Ali Aybar 1987 Aralık ayında bir kalp krizi geçirir. Tabii derhal hastaneye kaldırılır. Kaldırıldığı hastane ilginçtir: Amerikan Hastanesi!

12 Temmuz 1995 Mehmet Ali Aybar öldü. İki gün sonra da toprağa verildi. Cenaze namazı Bebek Camii'nde kılındı ve Aşiyan Mezarlığına defnedildi. Cenaze törenine malum zevat katıldı.

Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncü Bölüm

SOTORİ'NİN ÇOCUKLARI

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

SAKIZ'LI SOTORİ

Hekim İsmail Paşa ya da Sakızlı Sotori

1807 yılında Sakız adasında doğan Hekim İsmail Paşa, Sakızlı Rumlardan Rodokanaki'nin oğludur. Annesi de gene ünlü Rum ailelerden, Metaxas'ların kızı Bayan Kiveli'dir. Hekim İsmail Paşa'nın asıl adı, Sotiri veya Sotori'dir. Baba ismi Rodokanaki aynı zamanda aile ismi olarak da belirtilmektedir.

Köle Olup Pazarlarda Satıldı

12 yaşında İzmirli cerrah Hacı İsmail Ağa tarafından satın alınarak İzmir'e getirilip, pratik cerrahi öğretilir. Osman Ergin, Cerrah İshak Efendi'nin mânevî oğlu olduğunu bildirmektedir. İshak Efendi ile birlikte Yunan ve Rusya ile yapılan muharebelere katılan Hekim İsmail, askerde Üçüncü Piyade Alayı'na cerrah olarak tayin edilince, cerrahlık fenninde bilgisinin yetersiz olduğunu görerek Tıbbiye'ye gitmeye karar verir. Topkapı Sarayı'ndaki cerrahhane'den 1840 yılında mezun olur. Burada eğitilen Paşa, Sultan Mahmut'un veliahtı Şehzade Abdülmecit'i sünnet etmiştir. Bundan sonra kendi imkanlarıyla Paris'e giderek 5 yıl tıp tahsili yapmıştır. Ayrıca İtalya'da Pizza Tıp Akademisi'nden de şehadetname alarak İstanbul'a gelmiştir.

Tıbbiya Mektebi'nin ilk nazırlarından olan Hekim İsmail Paşa tıp Eğitimi Türkçeleştikten sonra yayına başlayan Ceride-i Tıbbiye dergisinin kurucuları ve yayın kurulu üyeleri arasında yer almıştır. Memleketimizdeki çiçek aşısının yozlaştığına kani olmuş ve çiçekli ineklerden çiçek aşısını yenilediyse de ilk aşılananlarda görülen şiddetli reaksiyonlar üzerine Viyana'dan yeni çiçek aşısı getirtmiştir. Paşa'nın 1846 yılında basılan Kolera adlı bir kitabı vardır.

Levent Şahverdi Arşivi

1841 yılında kurulan Maarif-i Umumiye Meclisi'ne aza olmuş modern eğitimin başlamasına katkılarda bulunmuştur. 1845 yılında Mekteb-i Tıbbıye nazırı olunca bizde tıb mektebi kurulduğunu Avrupa'ya duyurmak için bir müslüman, bir Katolik, bir gregoryan ve bir Ortodoks hekimi Viyana'ya göndererek iki yıl öğrenim görmelerini sağlamış, böylece okula öğretim kadrosu sağlanarak mekteb, fakülte adını almaya hak kazanmıştır. Viyana'ya gönderilen Müslüman-Türk öğrenci Arif Efendi'dir ki, ileride Tıbbıye Nazırı olacaktır.(120)

Türkçe Öğrenemeyen Kınalı'daki Akrabalar

Rum kökenli olan Hekim İsmail Paşa gayet iyi Rumca bilmesine rağmen, Girit Adası Valiliği'nde halka Rumca konuşmamış, Türkçe konuşmuştur. Fakat Paşa'nın İstanbul'a getirip, Kınalı Ada'ya yerleştirdiği akrabalarının çok uzun zaman Türkçe öğrenemediklerini ve hatta Paşa'nın kızı Leyla Saz'ın bildirdiğine göre, bu akraba ailelerden bazı hanımlar, ömürleri boyunca İstanbul'u görmeden küçük bir kolon hayatı yaşamışlardır.(121)

Sakızlı Hekim İsmail Paşa en önemli yönü; idari görevlerde bulunmasına rağmen tıp ilmindeki çalışmalarını hiç aksâtmamış olmasındadır. Hatta Prof. Dr. Süheyl Ünver'in bildirdiğine göre Hekim İsmail Paşa, Paris Tıp Akademisi üyesi olmuş ve oraya tebliğler sunmuştur.(122) Paşa'nın belki de tek olumsuz yanı, Jön Türk'lere olan hoşgörüsüdür ki, bu yüzden İstanbul Zaptiye Müdürü olduğu zaman görevden alınmıştır.

Hekim İsmail Paşa'nın önemli memuriyetleri şöyledir: 1848 Meclisi Maarif Umumiye Nazırlığı ve Nafia Nazırlığı, 1849 Ticaret Nazırlığı, 1851 Encümen-i Daniş Azalığı, 1852 Mekteb-i Tıbbiye Nezareti, 1853 ve 1857 İzmir Valiliği, 1857 Ticaret Nazırlığı, 1860 Meclis-i Serain Azalığı, 1861 Girit Valiliği, 1867 Zaptiye Müşirliği, 1868 İzmir Valiliği, 1871 Selanik Valiliği, 1872 Zaptiye Müşirliği ve

120. Hekim İsmail Paşa
H. Hüsrev Hatemi-Aykut Kazancıgil
Tarih ve Toplum Ekim 1988 s. 58, sf. 16-18.

121. Hüseyin Paşa Çıkmazı No: 4 Ali Neyzî Karacan Y. İstanbul 1983 sf. 165.

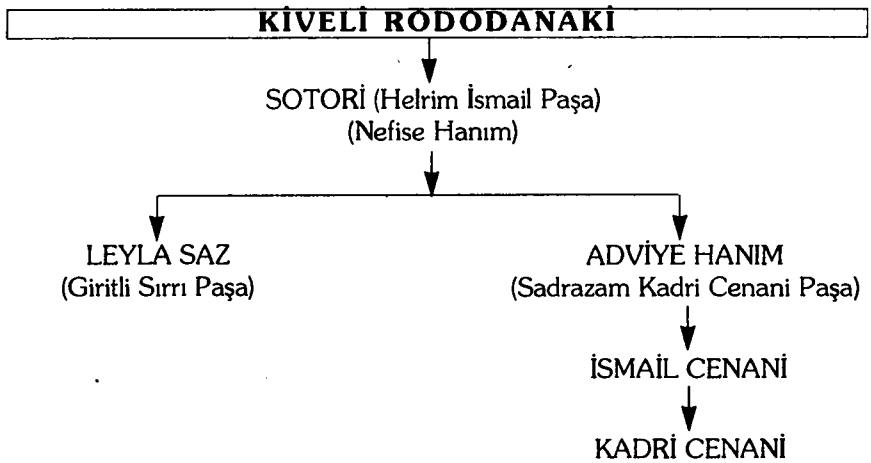
122. Türkiye'de Çağdaşlaşma Niyazi Berkes, Doğu-Batı Y. (b. tarih) sf. 586

Levent Şahverdi Arşivi

Nafia Nazırlığı, 1873 İstanbul Şehremini olmuş, göreve tayini için teşekküre gittiği Babıali'de felç geçirmiş ve 1879'da ölmüştür.

Hekim İsmail Paşa-Namık Kemal İlişkisi

Hekim İsmail Paşa'nın Mustafa Reşit ve Fuat Paşa ile yakın dostlukları vardır. Hekim İsmail Paşa'nın Namık Kemal'le de münasebetleri iyidir. Boğaz'daki Aşiret bu iki kolu arasında akrabalık bağı yanında siyasi bağlantının varlığını da görürüz. Hekim İsmail Paşa; Zaptiye Müşiri (polis müdürü) olduğu zaman Jön Türklerin faaliyetlerine ve yayınlarına fazla tepki göstermediği için görevinden alınmıştır. Namık Kemal'le ilişkileri de Jön Türklere olan bu hoşgörü sırasında kurulmuştur. Boğaz'daki Aşiret'in diğer iki kanadından Nazım Hikmet'le İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın yıllar sonra kurduğu ilişkinin bir benzeri yıllar öncesinden karşımıza çıkar.

Sotori'nin Eşi Nefise Hanım ve Babası Tatar Küçük Abdurrahman Ağa

Hekim İsmail Paşa'nın eşi Nefise Hanım, Kırım hanları hanedanına mensuptur. Nefise Hanım'ın babası Tatar Küçük Abdurrahman Ağa diye anılır. Ağa; gayet iyi Arnavutça, Rumca ve Arapça bilir. Tepedelenli Ali Paşa'nın idam fermanını o okumuştur.

---

123. Kırımlı Abdurrahman Ağa Dr. Nezih H. Neyzi
Emel Kasım-Aralık 1994 s. 205, sf. 21-22.

Levent Şahverdi Arşivi

Küçük Abdurrahman Ağa'nın kızı Nefise ile Kibele Rododonaki'nin oğlu Hekim İsmail Paşa evlenir. Bu evlilikten Leyla Saz ve Adeviye Hanım dünyaya gelir.

Leyla Saz da Giritli Sırrı Paşa ile evlenmiştir.

Tatar Abdurrahman Ağa'nın ve Leyla Saz'ın torunu Dr. Nezih H. Neyzi, büyükdedesi hakkında bir yazı kaleme alır. Yazıda Abdurrahman Ağa'nın soyunun Kırım hanlarına dayandığı söylenmektedir.(123)

Sotori'nin Kızları

1. Adeviye Hanım

Hekim İsmail Paşa ile Nefise Hanım'ın kızlarından Adeviye Hanım, Sadrazam Kadri Cenani Paşa ile evlenir. Antepli Kadri Cenani Paşa'nın oğlu İsmail Cenani, Sultan Mehmet Reşat'ın Teşrifatçıbaşısıdır. Onun tek oğlu Kadri Cenani ise Shell Şirketinin ileri gelen yöneticilerinden biriyken emekli olmuştur.(124)

Sotori'nin Kızları

2. Leyla Saz

Sotori'nin yani Hekim İsmail Paşa'nın kızı Leyla Hanım, 1850'de doğmuş, 6 yaşında 1. Abdülmecit'in kızı Münire Sultan'a nedime olmuştur. Bu görevinden 1861'de ayrılarak Saray-ı Hümayun'a girmiştir. Leyla Hanımı 1860'da babası ile Girit'e giderken, gemide Atina Üniversitesi hocalarından Elizabet Kantaksaki'ye rastlar. O zaman 10 yaşında olan Leyla Hanım'a ücretsiz olarak yabancı dil öğretir. Babası İzmir Valiliği'ne tayin edilince İzmir'e gelen Leyla Hanım, burada Giritli Sırrı Efendi ile evlenir. Sırrı Efendi bilahare paşa olacaktır.

Musiki ilgisinden dolayı ilerde "Saz" soyadını alan Leyla Hanım, musiki eğitimini hocaları Nikogos ve Medeni Aziz Efendi'lerden almış 200 kadar şarkı bestelemiştir. Arapça, Farsça, Fransızca ve Rumca bilen Leyla Hanım, Batı musikisine vakıf bulunmakta ve piyano çalmakta ise de Türk musikisini daha çok sevmiştir. Bostancı'daki köşkünün yanmasıyla çoğu kaybolan bestelerinden günümüze 44 şarkı,

124. Kızıltoprak Hatıraları Nezih Neyzî İletişim Y. İstanbul 1993 sf. 114-15.

Levent Şahverdi Arşivi

1 türkü, 5 marş ve "Zevk-i Sevda Duymadın", "Haberin Yok mu?", "Mani Oluyor Halimi Takrire Hicabım", "Nerdesin?", "Dilberim", "Ey Sabah-ı Hüsn-ü Anın", "Duymasın Kimse" gibi günümüzde de sevilerek icra olunan çeşitli makamlardaki şarkıları ile "Yaslı Gittim Şen Geldim" marşının notaları intikal edebilmiştir.

Şiirler de yazan Leyla Hanım, bunları 1928'de yayınladığı "Solmuş Çiçekler" kitabında toplamıştır. Çocukluk yıllarının geçtiği Sarayı Humayun ile kocası Sırrı Paşa'nın görev yaptığı yerlerdeki gözlem ve intibalarını içeren hatıralarını Vakit ve İleri gazetelerinde 1920-1922 yıllarında yayınlamıştır. Besteleri Şamlı İskender tarafından küçük bir külliyat halinde bastırılıp yayınlanmıştır. Anılarını ise Sadi Borak, sadeleştirerek, 1974'de 336 sayfalık "Haremin İçyüzü" adlı bir kitap olarak yayınlamıştır. Leyla Hanım'ın oğullarından Yusuf Razi Bel, annesinin anılarından bir kısmını Fransızca'ya tercüme etmiş ve bunlar Paris'de kitap olarak yayınlanmıştır. Bu kitap, Almanca'ya çevrilerek Viyana'da bir dergide tefrika edilmiştir. Fransızcasından Çekceye yapılan çevirisi de Prag'da kitap olarak basılmıştır.

Leyla Hanım, evinde sanâtkarları toplayarak sanat söyleşileri tertipleyen, sevilen ve sayılan, nazik, sanâtkarları ve özellikle müzisyenleri teşvik eden renkli bir kişiliğe sahiptir. Bu kişiliği ile eşi Sırrı Paşa'ya yardımcı ve destek olmuş, eşinin geniş kültüründen de yararlanmıştır. Sırrı Paşa'nın 1895'de ölümüyle İstanbul'a yerleşen Leyla Hanım, 'rakı'lı dost meclisleri tertiplemeyi sürdürmüş, damadı Mehmet Ali Ayni'nin Kızıltoprak'taki evinde 6 Aralık 1936 tarihinde ölmüş ve Edirnekapı Şehitliğine defnolunmuştur.(125)

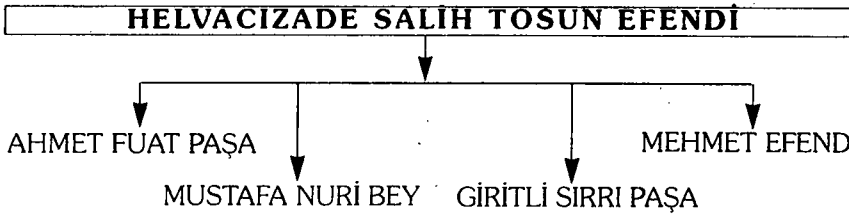
Giritli Sırrı Paşa ile Leyla Saz'ın evliliklerinden dört çocukları var. Yusuf Razi Bel, Vedat Tek, Feride Ayni, Nezihe T. Daniş.

Damat Giritli Sırrı Paşa

Hekim İsmail Paşa'nın damadı Giritli Sırrı Paşa; Giritli Mustafa Nuri Bey'in kardeşi, Helvacızade Salih Tosun Efendi'nin oğludur. Girit'in Kandiye şehrinde 1844 yılında doğmuştur. Kandiye alimlerinden Cevri Efendi'den ders görmüş medrese eğitiminden sonra Evkaf

125. Hame-i Sırrı Paşa Sabutay H. Karahasanoğlu, Tarih ve Toplum Ekim 1991, s. 94 sf. 64.

Levent Şahverdi Arşivi

ve Kandiye Mahkeme-i Şeriyesi ve Divan katipliklerinde bulunmuştur.

1867'de Yanya Vilayeti Mektupçu Muavinliğine getirilen Sırrı Paşa, buradan Aydın Vilayeti Mektupçu Muavinliğine tayin edilmiş ve bu sırada Hekim İsmail Paşa'nın küçük kızı Leyla Hanım'la evlenmiştir. Bilahare mutasarrıflık ve valilik görevlerinde bulunmuş 1895 yılında İstanbul'da kalp rahatsızlığından ölmüştür.

Sırrı Paşa; Boğaz'daki Aşiret'in belki de bir kaç müminininden biridir. Ehl-i sünnet itikadında bir alim olan Sırrı Paşa'nın özellikle akait ve kelam konularında eserleri vardır. Giritli Sırrı Paşa'nın 'Nakdü'l Kelam, fi akaid'il İslam' adlı eseri İlm-i Kelamın Özü adıyla günümüzde de yayınlanmıştır.(126) Yazılarında Sırrı Giridi imzasını kullanan Paşa, hat sanatında mahir olup rik'a yazısı kendisine mahsus bir tarzda ve güzelliktedir. Ayrıca şiirleri de vardır.(127)

Orhan Bayrak; Giritli Sırrı Paşa'nın künyesini şöyle düşer "Giritli Sırrı Paşa (1844 Kandiya-1895 İstanbul) Vezir, vali, hattat, yazar, şair Hekimbaşı İsmail Paşa'nın damadı şaire Leyla Saz'ın eşi Prof. Razi Bel ile Mimar Vedat Tek'in babasıdır. Mezarı, Divanyolu'ndaki II. Mahmut Türbesi bahçesinde 1. adadadır."(128)

126. İlm-i Kelamın Özü Sırrı Giridi
Sadeleştiren Kâzım Albayrak
Tahkim Y. İstanbul 1987

127. Asar-ı Hame-i Sırrı Subutay Hikmet Karahasanoğlu
Tarih ve Toplum Ekim 1991 s. 94, sf. 61-64.

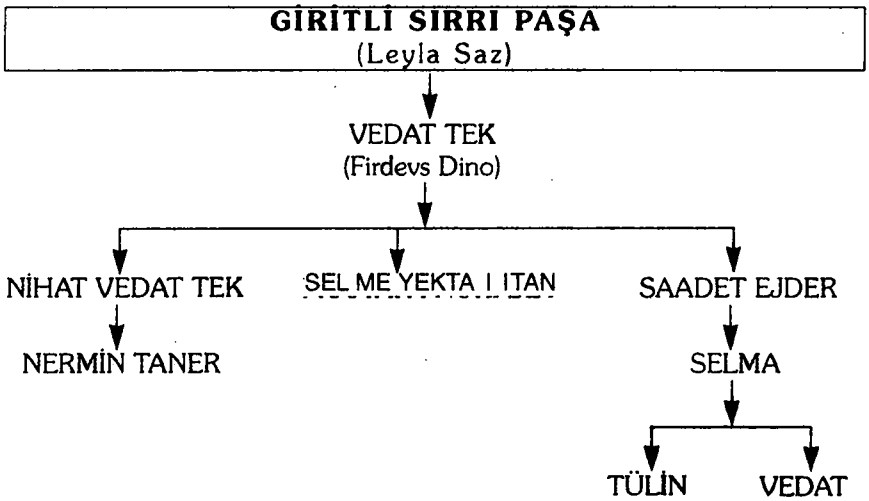
128. İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar M. Orhan Bayrak
T. Anıtlar Der. İst. Şub. Y. İstanbul 1979 sf. 112.

Levent Şahverdi Arşivi

Sotori'nin Torunları

1. Vedat Tek

Giritli Sırrı Paşa ile besteci Leyla Saz'ın oğlu olan Vedat Tek, 1873 yılında İstanbul'da doğdu. Yusuf Razi Bel'in kardeşi olan Vedat Tek, Sultan V. Mehmet Reşat'ın başmimarıydı. 1942 yılında ölen Vedat Tek'in mezarı Edirnekapı Şehitliği'nde 6. adadadır.(129)

Ve bir ölüm ilanı... Vedat Tek'in kızı Fatma Saadet Tek'le ilgili ilan şöyle: "Vefat/Merhum Sadrazam Giritli Sırrı Paşa ve şair besteci Leyla Hanımefendinin torunu, Sultan Reşat'ın Ser Mimarı Vedat Tek ve merhum Firdevs Tek'in kızı Yüksek Mimar Mühendis Nihad Vedat Tek'i ve Selime Işıtan'ın ablası merhum Taner'in sevgili halaları Bill'in Saadet'in, Vedat Sarı, Tülin ve Olcay Başarır'ın sevgili yayakları, Selma Sarın, biricik annesi eski Taşlık, Şark Kahvesi sahibesi, Büyükada Nizam Mahallesinin sevgili yayakası iyiliksever Fatma Saadet Tek, 18 Ağustos 1989'da ölmüştür."(130)

---

129. İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar M. Orhan Bayrak
T. Anıtlar Der. İst. Şub. Y. İstanbul 1979 sf. 230.

130. Vefat Fatma Saadet Tek
Hürriyet 20 Ağustos 1989.

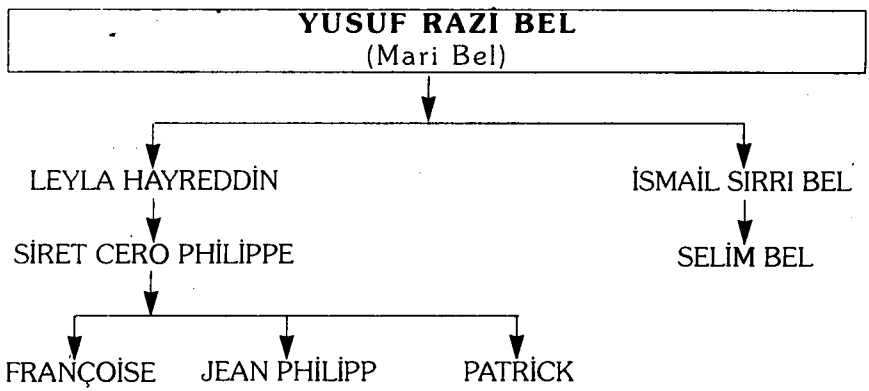
Levent Şahverdi Arşivi

Bağlaç: Firdevs Dino; Vedat Tek'le evlenerek Boğaz'daki Aşiret'in Giritli kanadıyla Dino kanadı arasında akrabalık tesis ediyor.

Sotori'nin Torunları

2. Yusuf Razi Bel

Babası Giritli Sırrı Paşa onu mühendislik tahsili için Paris'e göndermiştir. Tahsili sırasında lalası da yanındadır. "Taharet ibriğini ve takunyalarını lalası taşırmış."

Paris'te hızlı bir değişime uğrayan Yusuf Razi, lalasını İstanbul'a göndermiş ve akabinde bir Fransız bayanla evlenmiş. Marie Belle kısa boylu bir kişi olan Yusuf Razi'den uzun ve iri bir kadınmış. Sırrı Paşa Beşiktaş'taki konakta "Tuu, bunu mu buldun?" diye söylenmişse de Marie Belle, İsmet adını alarak kelime-i şehadet getirmiş. Fakat başucunda hep haç asılı durmuştur.

Yusuf Razi, İstanbul işgali sırasında bir ara şehreminin, yani belediye başkanı tayin edilmiştir. Babıali ve eski İstanbul tarafı Fransız işgal bölgesi olduğu için Yusuf Razi eşinin Fransız olması hasebiyle tercih edilmiş. Bir ara Posta ve Nafia vekaletlerinde de bulunmuştur.

Yusuf Razi, Türk Otomobil ve Turizm Kurumu kurucuları arasındadır. Manastır, Kosova ve Selanik vilayetlerinde Bayındırlık Müfettişliği yapmıştır. Galatasaray'ın ilk mezunlarından olan Yusuf Razi, pilav günlerinin vazgeçilmez simalarındandır. Anadili gibi Fransızca konu-

Levent Şahverdi Arşivi

şan Yusuf Razi, Fransız Illustration mecmuasının Türkiye muhabirliğini yaptığı dönemde gönderdiği yazı ve fotoğraflarla ilgi toplamıştır.

Yusuf Razi ile Fransız eşi Marie Belle'in evliliğinden Leyla Hayrettin ve İsmail Sırrı Bel adlı iki çocukları olmuştur. Soyadı kanunundan sonra Marie'nin soyadını alan Yusuf Razi, Özer Çiller'e örneklik edenlerin herhalde ilklerindendir.

Leyla Hayrettin'in Siret Cero Philippe (1917) adlı bir çocuğu, ondan da Francoise (1940), Jean Philippe (1942) ve Patrick (1943) adlı torunları vardır. Yusuf Razi'nin oğlu İsmail Sırrı Bel'in de bir oğlu vardır: Selim Bel.

Sotori'nin Torunları

3. Nezihe T. Daniş

Giritli Sırrı Paşa ile Leyla Saz'ın evladlarından Nezihe T. Daniş, babası Bağdat Valisi iken Mehmet Ali Ayni ile evlenmemek için acele bir evlilik yapmış, evliliği yürümeyince de boşanmıştır. Ailenin serveti dağılınca çalışmak zorunda kalan Nezihe Hanım, uzun yıllar konservatuvarda piyano hocalığı yapmıştır. Nezihe Hanım'ın evliliğinden bir kızı olmuştur: Celile Hanım [131] Nezih Neyzi'nin yayınladığı aile şeceresinden bir başka çocuk ismine rastlıyoruz: Mahmut Beler. Soyadı Mahmut Baler'i çağrıştırsa da, bu Baler değil Beler'dir.[132]

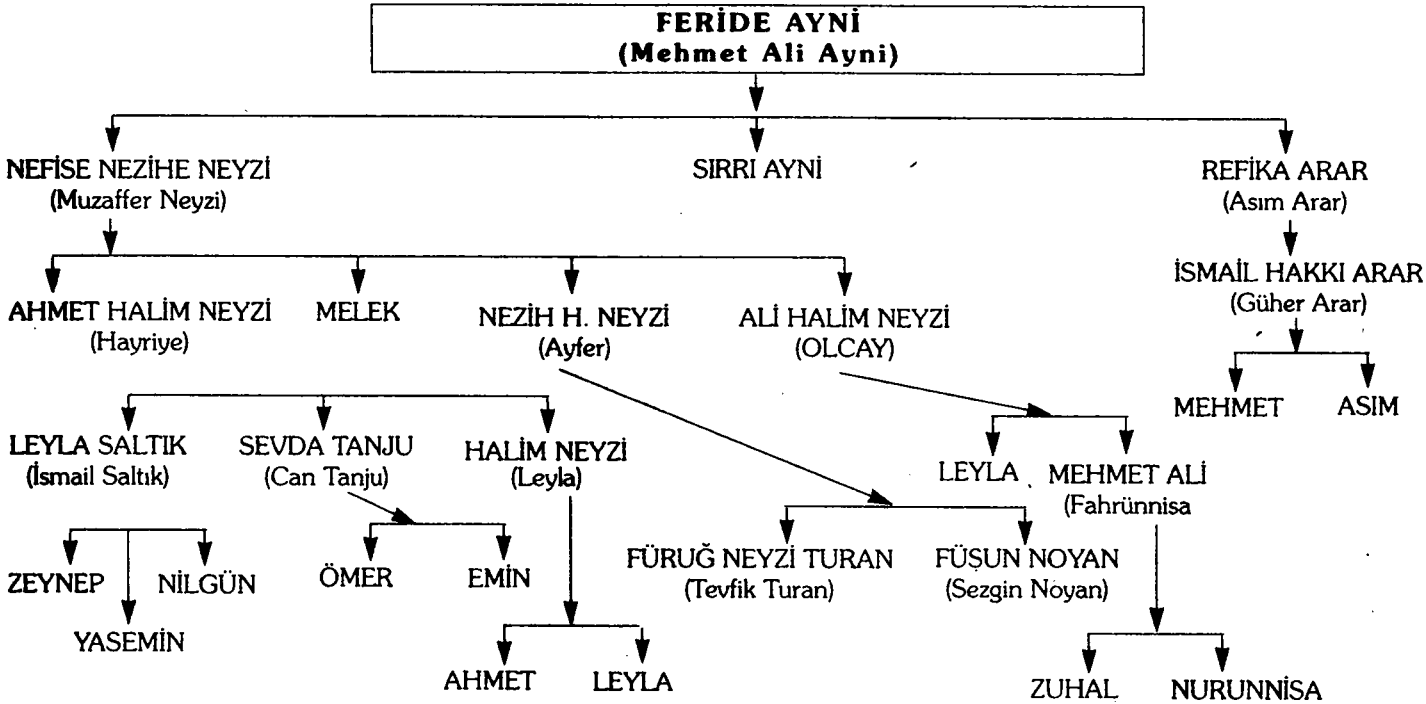
Sotori'nin Torunları

4. Feride Hanım

Giritli Sırrı Paşa'nın Leyla Saz ile evliliğinden doğan Feride Hanım, Mehmet Ali Ayni ile evlenir. Mehmet Ali Ayni'nin görev yerlerinde mahalli türkü ve maniler toplayan Feride Hanım, daima faal bir kadındır. Harput'tan derlediği türkü ve maniler en orijinal örneklerdir. [133] Eşi Mehmet Ali Ayni'nin Kızıltoprak'taki köşkünün bir nevi reisi

131. Hüseyin Paşa Çıkmazı, No: 4 Ali Neyzi Karacan Y. İstanbul 1983, sf. 40-41.
132. Kızıltoprak Hatıraları Nezih Neyzi, İletişim Y. İstanbul 1993 Neyzi Ailesi -şecere-
133. Kızıltoprak Hatıraları, Nezih Neyzi, İletişim Yayınları İstanbul 1993, sf. 56.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

olan Feride Hanım, torunu Ali Neyzi'nin deyişiyle anaç bir tavuk gibidir. Feride Hanım burada annesi Leyla Saz, damadı Halim Neyzi, kızı Nefise Nezihe Neyzi ve torunlarıyla birlikte yaşar. Ali Neyzi anneannesi Feride Hanım'ın etkisini şöyle anlatır: "Bugün geriye doğru bakınca, kendi özel sebepleri ne olursa olsun, Kızıltoprağı seçmekle bizleri, bozulmuş Osmanlı sosyal hayatından kurtardığı ve bu nedenle yeni Atatürk çocukları olarak yetişmemize olanak verdiği için anneanneme şükretmekteyim."(134)

Feride Hanım; Rumca ve Fransızca bilen, ud çalan, klasik müzik yerine çengiden hoşlanan, balıkçılarla balığa çıkan, balık ve istakoz avlayan, saçlarını erkekler gibi kısaltan, ufaktan rakısıyla demlenen ilginç bir kadındır.

Bir Ruh Çağırma Olayı ve Ölen Sırrı Paşa'nın İkazı

Çalışma odasından dışarı pek çıkmayan Ahmet Ali Ayni ile Feride Hanım, farklı yapıda iki insandır. Torunu Ali Neyzi, bu durumu işaret ettikten sonra bir cin çağırma olayını anlatır bize: "Feride Hanım'ın kocası ile yaptığını dinlediğim yegane işin 'ruh çağırma' olayı olduğunu öğrenmek beni pek şaşırtmıştı. Dedemin çatıdaki odasında yuvarlak bir tahta sehpa, ortası da mihveri üzerinde dönen bir işaret sopası vardı. Sehpanın üstünde Arap harfleri ile alfabe çepeçevre yazılmıştı... Bunun ne olduğunu da çok sonra öğrenebildim. Mehmet Ali Ayni, çeşitli çalışmaları arasında ruhsal dünya, telepati ve benzeri konulara da ilgi sarmış. Bir tesadüf, eşi Feride'nin medyumluk hassasına sahip olduğuna inanmış ve beraberce ruh çağırma denemeleri yapmışlar. Feride Hanım, ellerini bu sehpanın altına yapıştırır, gözlerini kapar ve kendinden geçermiş. O bu halde iken, sehpanın üstündeki işaret sopası dönmeye başlarmış. Mehmet Ali Ayni Bey de işaret edilen harfleri not eder ve anlamını çıkarırmış. Bir defasında Çanakkale'de şehit düşmüş bir çavuş ile konuşmuşlar. Sonra Mehmet Ali Bey, Dahiliye Nezaretinden ahbapları yoluyla konuyu araştırmış ve böyle bir çavuşun Çanakkale Harbinde şehit düştüğünü öğrenmiş.(135) Son ruh çağırma seansında, ölen babası Giritli Sırrı Paşa ile temas kuran Feride Hanım, babasının 'artık böyle şeylere karışmaması-

134-135. Hüseyin Paşa Çıkmazı No: 4, Ali Neyzi, Karacan Y. İstanbul 1983, sf. 32, 36.

Levent Şahverdi Arşivi

nı' ithar etmesi üzerine korkudan bayılmış ve bir daha medyumluk yapmaya kalkışmamıştır.

Feride Hanım'ın Kocası Mehmet Ali Ayni

Mehmet Ali Ayni, Necip Bey ile Refika Hanım'ın oğludur. Şimdi Yunanistan'da kalan Serfice'de 1869 yılında doğmuştur. Ailesi Konya'dan Serfice'ye getirilerek yerleştirilmiş, onun için yerli Rumlar onlara "Kongar" demiştir. Babası ticaretle iştigal etmiştir.

Mehmet Ali Ayni Osmanlı Devletinin çeşitli illerinde idarecilik yapmıştır. Emekli olduktan sonra Darülfünün'da felsefe dersleri vermiş (Tek parti döneminde âdet olduğu vechile beleşine) profesör olmuştur. İslâm harfli kitapları inceleyen Tasnif Komisyonu Başkanlığı yapmıştır. 32 adet eseri vardır. Zincirlikuyu Mezarlığına defnedilmiştir.

1991'de Mülkiye'yi bitirdikten sonra Dedeağaç'ta ve bilahare Halep idadisine tayin olmuş. Bir yıl sonra da Diyarbakır'a tayini çıkmış. İlerde kayınpederi olan Sırrı Paşa, Diyarbakır Valisi iken onun yanında göreve başlamış. Bu görevden sonra, eğitim alanından idari alana geçmiş, 1893-1896 İstanbul'da kaldıktan sonra Kosova, Üsküp, Prizen ve Kastamonu mektupçuluğu görevlerinde bulunmuştur. Taif (Yemen) ve Ammare mutasarrıflığı yapmış buralarda Arapça ve Farsçasını geliştirmiştir.

İstanbul'a gelip bir yıl kaldıktan sonra Karesi (Balıkesir) mutasarrıflığına, buradan da Lazikiye'ye tayin edilmiştir.

Mehmet Ali Ayni, cumhuriyetin ilanından sonra başlanılan dinde reform faaliyetinin mimarları arasındadır. Bu haliyle günümüz din düşmanlarının da ona ilgisi devam etmektedir.[136] Türk Ahlakçıları kitabının yeni baskısı münasebetiyle sadeleştirmeyi yapan İsmail Kara, sunuşta onun Nakşibendi tarikatına mensup olduğunu söylemektedir.[137] Dinde reformcu bir kişinin Nakşibendi tarikatı mensubu olması kabulü zor bir hadisedir. Ayni'nin torunu Nezih Neyzi *Kızıltop-*

136. Söyleşi Niyazi Öktem'le kon. Ekonomi-Politika 28 Kasım 1993 sf. 26. "EP: Din Şûrasında sunduğunuz tebliğ neden tepki çekti? ÖKTEM: Kur'ân'ın metnine ters ama, ruhuna uygun yorumlanmasını istedim. Bunu daha önce Ömer Rıza Doğrul, Mehmet Ali Ayni de söylemiştir. Tutucu kesim de tepki yaratıyor."

137. Türk Ahlakçıları, M. Ali Ayni -kitap tanıtım- Türkiye, 10 Eylül 1993.

Levent Şahverdi Arşivi

rak Hatıraları kitabında onun konuyla ilgili bir başka yönünü açıklamaktadır. Ölünce Mehmet Ali Ayni'nin özel sandığından bektaşi külahları çıkar. Nezih Neyli hayret ediyor, Sünni zannettiği dedesinin Bektaşi çıkmasına.(138) Bektaşilerin bir kolunun Nakşibendi tarikatı içinde Tarik-i Nazen'in adıyla örgütlendiği biliniyor.(139) Mehmet Ali Ayni'nin Nakşi görünüp, hayatıyla İslâmiyet'e karşı olması ve Bektaşi alametlerini bulundurması bu örgütlenmeyle irtibatlı olabileceği ihtimalini düşündürüyor.

4.a Feride Ayni'nin Kızı Refika Hanım

Mehmet Ali Ayni ile Feride Ayni'nin evliliklerinden doğan üç çocuktan biri Refika Hanım'dır. Refika Hanım, Dr. Asım Arar'la evlenmiştir. Bu evlilikten Tek Parti'nin yılmaz savunucusu milletvekili ve bakan İsmail Hakkı Arar doğmuştur.

Refika Hanım'ın Oğlu İsmail Hakkı Arar

Mustafa Kemal'in ölüm raporunda ismi olanlardan biri de Sağlık Bakanlığı Müsteşarı Doktor Asım Arar'dır. Onun oğlu İsmail Hakkı Arar 1921 yılında İstanbul'da doğdu. Lise ve üniversiteyi (hukuk) Ankara'da bitirip İstanbul'da avukatlığa başladı. Bu yıllarda CHP'ye üye oldu. İsmet İnönü'nün ortaya attığı ortanın solu politikasının yılmaz savunucularından biri kesildi. Milletvekili seçildi. Mecliste CHP'den Başkanvekili oldu. 12 Mart 1971'de Boğaz'daki Aşiret'in Marksist fertleri mahrumiyetlere uğrarken, Kemalist İsmail Arar, Adalet Bakanlığı'na getirildi. Kendisine ya parti ya bakanlık denildiğinde tercihini bakanlıktan yana kullandı.

Politikada en ünlü özdeyişi "Beni güldürmeyin!" cümlesi olmuştur. Bu veciz söz 12 Mart'tan sonra söylenmiştir.

1944 yılında Güher Alataş ile evlendi. Ahmet Asım'ın babasıdır. Malum Asım ismi, babası Doktor Asım'dan geliyor. Adalet Bakanlığı'ndan sonra Milli Eğitim ve Devlet Bakanlığı koltuklarını işgal etti. Etibank ve Türk Hava Yolları Yönetim Kurulu üyelikleri görevlerinde semirirken, 12 Eylül 1980 darbesinden sonra, Milli Güvenlik Kurulu

138. Kızıltoprak Hatıraları, Nezih Neyzi. İletişim Y. İstanbul 1993 sf. 224
139. Aydın Yabancılaşması, Mahmut Çetin Adım, Y. İstanbul 1992, sf. 27.

Levent Şahverdi Arşivi

kontenjanından Danışma Meclisi üyeliğine seçilir. Bunun mânâsı İsmail Arar'ın rejimin "en son haso" evlatlarından olduğundan başka bir şey değildir.

12 Eylül'ün Danışma Meclisi Başkanlığı'nı benzer bir hayat yaşayan Prof. Sadi Irmak'a kaptırmışsa da, bunu Anayasa Komisyonu'na önce üye sonra da Komisyon Başkanı olarak telafi etti. Fakat anayasa hazırlayan komisyona üye olamadı.

Danışma Meclisi'nde ele gelir hiç bir faaliyeti yoktur. Yazarlığı Tek Parti'nin mana ve önemine dair takrizlerden ibarettir: Atatürk'ün Konuşmaları, Atatürk'ün Amerikan Milleti'ne Seslenişi... Onun bir de ansiklopedisi var. Altı ciltlik Okul Ansiklopedisi. Kârlı bir iş olan okul ansiklopedisi yazarlığını, eski bir milli eğitim bakanına çok görmüyoruz elbette.(140)

Danışma Meclisi'nden sonra yer altına çekilen İsmail Arar, Nurettin Sözen'in İstanbul Belediye Başkanlığı döneminde Darülaceze'ye müdür olacak şayiası çıkartıldıysa da gerçekleşmez.

1992'de bir haber... TBMM Tarihi yazı kurulunda İsmail Arar'ın ismine rastlarız. Hasan Celal Güzel'den mülhem Hande Şevkat Mumcu'nun babası Prof. Ahmet Mumcu da heyetin başkanıdır. Proje'nin ön çalışması sevimli araştırma dergisi *Kebigeç*'in ilk sayısında İsmail Arar adıyla Türk Parlamento Tarihinin Başlangıç Dönemine İlişkin Bir Kaynakça Derlemesi başlığıyla yayınlanır.(141)

Emr-i Hak Vaki olur

12 Mart (1971) dönemin bakanlarından İsmail Hakkı Arar, Ankara'nın Kavaklıdere semtindeki evinde ölü olarak bulundu. 72 yaşındaki Arar'ın ölüm sebebi belirlenemedi. Eski bakanın ölümü şüpheli bulunarak otopsi yapılmasına karar verildi.

Nihat Erim hükümetinde Adalet Bakanlığı yapan Kocaeli ve İs-

138. Kızıltoprak Hatıraları, Nezih Neyzi. İletişim Y. İstanbul 1993 sf. 224
139. Aydın Yabancılaşması, Mahmut Çetin Adım, Y. İstanbul 1992, sf. 27.
140. Büyüklerimizden Portreler, Ahmet Kahraman, Nokta 14 Mayıs 1982 y. 1, s. 14, sf. 6-7.
141. Meclis Tarihi, Melih Aşık, Milliyet 12 Aralık 1992.

Levent Şahverdi Arşivi

tanbul eski milletvekili İsmail Hakkı Arar'ın, işleri nedeniyle bir hafta önce İstanbul'dan Ankara'ya geldiği öğrenildi.

Öldüğü gün sabahı, günlük gazetelerini almayınca kapıcı kuşkulanarak yakınlarına haber verdi. Eski bakanın dünürü Salih Diler, kapıcı ile birlikte çilingir çağırarak eve geldiğinde Arar'ın yatak odasındaki karyolanın yanında yatan cesediyle karşılaştı.(118)

Konunun polise bildirilmesi üzerine Cinayet Masası dedektifleri olay yerinde yaptıkları incelemede Arar'ın ölümünde şüpheli bir duruma rastlamadılar. Ancak, Nöbetçi Cumhuriyet Savcısı, eski bakanın ölüm sebebini şüpheli bularak otopsi yapılmasını istedi.

Kalp, şeker ve tansiyon hastası olduğu bilinen Arar'ın ikinci karısı Nazan Arar'la birikte İstanbul'da kaldığı, zaman zaman da Ankara'ya geldiği biliniyordu. Eski bakanın ilk eşinden olan oğlu Asım Arar'ın da Birleşmiş Milletler Cenevre Temsilciliğinde diplomat olduğu bildirildi.(142)

Nihai olarak İsmail Hakkı Arar'ın künyesi şöyle: "İsmail Arar (1921) İstanbul), Adalet Bakanı (1971), Milli Eğitim Bakanı (1971-1972), Devlet Bakanı (1972-1973), TBMM Başkan Vekili (1968), Milletvekili (1965-1973), Danışma Meclisi Üyesi (1981-1983), avukat, yazar, felsefe profesörü Mehmet Ali Ayni'nin torunu.(143)

İsmail Hakkı Arar, dedesi Mehmet Ali Ayni'nin eserlerinden bazılarını yayına hazırlamıştır. Bunlardan birisi "Demokrasi Nedir?" adlı broşürdür. (144) Onun son yazılarından biri Trabzon Basını başlıklı kitap tanıtım yazısıdır. Arar, İhsan Hamamioğlu'nun Trabzon'da İlk Kitapçı adlı kitabını tanıtmaktadır bu yazıda.(145)

4.b Feride Ayni'nin Kızı Nefise Nezihe Neyzi

Mehmet Ali Ayni ile Feride Ayni'nin evliliklerinden doğan üç ço-

142. Eski Bakanın Şüpheli Ölümü, Sabah 21 Mart 1993.
143. Türkiye'yi Kimler Yönetti? M.O. Bayrak, Milliyet Y. İstanbul 1984 1. baskı sf. 66.
144. Demokrasi Nedir? Prof. D7r. M. Ali Ayni, Yayınlayan Av. İsmail Arar İstanbul 1961.
145.Trabzon Basını, İsmail Arar, Tarih ve Toplum Ağustos 1988, s. 56, sf. 57-58.

Levent Şahverdi Arşivi

cuktan biri Nefise Nezihe'dir. Nefise Nezihe, Muzaffer Neyzi ile evlenir. Bu evlilikten Ahmet Halim Neyzi, Nezih Halim Neyzi, Ali Halim Neyzi, Melek Neyzi doğar.

Nefise Hanım'ın Kocası Muzaffer Neyzi

Mehmet Ali Ayni ile Feride Ayni'nin kızı Nefise Nezihe, Muzaffer Halim Neyzi ile evlenmiştir. Muzaffer Halim Neyzi, Kızıltopraklı bir ailenin çocuğudur. Annesi, Saime Hanım, babası Halim Bey... Muzaffer Halim, İstanbullu olduğu için askere alınmamış. Nefise Nezihe'den dört çocuğu olmuştur. Ahmet Halim Neyzi, Melek, Nezih Halim Neyzi, Ali Halim Neyzi.

Muzaffer Neyzi iki de kitap yazmıştır. Büyük İstirham (1932) ve Türkiye Ulus Bankası (1948). Birinci kitaptan bir iktibas, Boğaz'daki Aşiret'in yeni şartlara intibakını göstermesi açısından ilginç olacak.

"İnsanların en büyüğü, bütün Türklerin gözbebeği, çok sevgili, çok aziz Reisicumhurumuz, Ulu Gazimiz Mustafa Kemal hazretleri; çok kıymetli muhterem Başvekilimiz İsmat Paşa hazretleri..."

Satırlarına şöyle devam ediyor Muzaffer Neyzi: "Bütün Türkler hepimiz biliyoruz ki..." Türklükle uzaktan yakından alâkası olmayan bu her devrin adamından bu sözleri duymak bizim için pek şaşırtıcı olmuyor. "Sultanlar belasından kurtardığımız sevgili yurdumuzu çok kısa zamanda çok zengin bir yurt haline getirmeyi" diye başlayan dilekler, "İstanbullu olduğu için askerlik" yapmayan bir insanın ağzına yakışmıyor.

İkinci kitap Türkiye Ulus Bankası 1948'de İstanbul İktisat Kongresi azalarına hitaben yazılmıştır.

Muzaffer Neyzi, Osmanlı döneminde ticarete atılır. G ve A. Baker Şirketinin Ankara temsilcisidir. Bir çok şirketin mümeslillik işlerini yapar. İsviçrelilerle TÜRİS diye bir şirket kurar. 1920'de geldiği Ankara'dan Askeriye'ye mal tedarik etti. Elbise, matara, çadır, cephane...

Mustafa Özel, Türkiye'de ticari zihniyetin oluşamama sebeplerini tesbit ederken Muzaffer Neyzi örneğinden hareket eder: "Girişken ve bilgili Muzaffer Halim Bey, Adam Smith veya Goethe'yi okumamış

Levent Şahverdi Arşivi

olabilirdi; ama Ahmed Mithat Efendi veya Halit Ziya'yı okumamış olması affedilmez bir günahtı. Hiç değilse Felatun Bey ve Rakım Efendi veya Ferdi ve Şürekası'nı okumuş olsaydı, hem iflas etmez ve Nezihe Hanım'ı üç oğlu ile birlikte tekrar annesinin Kızıltoprak'taki köşküne dönmek zorunda bırakmaz; hem de velinimeti Gazi Hazretleri'nin 'Her köşede bir milyoner yaratmalıyız' sözünü kendi payına boşa çıkarmış olmazdı. Heyhat! Muhasebe şuuruna sahip olmaması memleketi büyük bir müteşebbisten, aile efradını da belki asırlara kök salacak büyük bir servetten mahrum etti."(146)

4.b.a. Oğul Nezih Neyzi ve Bir Rumluk Nostaljisi

Nezih Neyzi anlatıyor, Kızıltoprak Hatıraları'nda: "1983 yılında büyük kızım Furuğ, Sakız adası'na gitti ve soruşturdu. Metaksas ismi çok yaygınmış Yunanistan'da, fakat Rodokanaki ismi, Sakız adasında bilinen bir isim. 'Onlar fakir bir balıkçı ailesiydi ve Londra'ya göç ettiler' demişler. Orada tanıştığı insanlar Furuğ'a çok yakınlık göstermişler ve hatta turist olduğunu bile kabul etmek istememişler. Furuğ da kendini pek yakın hissetmiş. Nereden nereye?"(147)

Kuşaklar sonra Nezih Neyzi'nin kızı Furuğ; köklerini araştırıyor Sakız adasında. Metaksas ve Rodokanaki Rumlarına çıkıyor soyları.

Evet nereden nereye?

Ailedeki Rum'luk eski değildir, yakın zamana kadar Rumca konuşulur. "Dedem (Mehmet Ali Ayni) Fransızcayı iyi bilir, İngilizce de okur, fakat annemin yardımını isterdi. Bizden gizli konuşulacağı zaman Rumca veya İngilizce konuşurdu büyükler. Leyla Hanım Rumca'yı gayet iyi bilirdi. Anneannem (Feride Ayni) daha çok İstanbul Rumcası konuştuğundan annesi tashih ederdi."(148)

Nezih Neyzi, bürokraside değişik görevler yapar. Emeklilikten sonra da devlet hizmetleriyle ilgili görüşlerini açıklar. Satır aralarından onun acılarına da şahit oluyoruz: "Savarona, Deniz Kuvvetleri

146. Romanlar, Ticaret ve Muhasebe, Mustafa Özel, Dergah Haziran 1995 s. 64, sf. 14-15.

147.Kızıltoprak Hatıraları, Nezih Neyzi, İletişim Y. İstanbul 1993, sf. 117.

148. Kızıltoprak Hatıraları, Nezih Neyzi, İletişim Y. İstanbul 1993, sf. 27.

Levent Şahverdi Arşivi

elinde eğitim gemisi olarak kullanılırken, bir ihmal sonucu yandı ve Atatürk'ten kalan bütün anılar yok oldu."(149)

4.b.b. Diğer Oğul Ali Neyzi

Sırrı Paşa'nın kızı Feride Ayni'nin Mehmet Ali Ayni'den olma kızı Nezihe Neyzi'nin çocuklarından biri de Ali Neyzi.

Ali Neyzi, 1927 yılında İstanbul'da doğdu. 1946 yılında Robert Kolej Erkek Lisesi'nin Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. Amsterdam'da gemi şantiyesinde çalıştı. Londra (bbc) radyosunda Türkçe tercümanlığı ve spikerlik yaptı. Askerlik görevini yaptıktan sonra, bu defa Ankara Radyosu'nda İngilizce tercümanı ve spikeri oldu. 1950 yılında evlendi. İstanbul'da yerleşti ve sigortacılığa başladı. 1955 yılında burs kazanarak Harvard Üniversitesi'nin İşletme Bölümü'nde eğitim gördü. *Pazar Postası* ve *Vatan* gazetesi'nde tiyatro eleştirileri yaptı. Sigorta Enstitüsü'nde ve Robert Kolej'de öğretmenlik yaptı. Sigorta konusunda değişik çalışmaları olan Ali Neyzi'nin iki de çocuğu var.(150)

Ali Neyzi, iki ciltlik *Beyzade-Paşazade* kitabı hakkında konuşurken kendisi hakkında şu bilgileri veriyor: "On yıl önce, kendi geçmişimi, Kızıltoprak'taki çocukluğumu anlatarak başlamıştım ikinci yazarlık serüvenime ikinci diyorum çünkü ömrüm boyu hep yazmışım. İlk romanımı onbir yaşında yazmışım ve üstelik ilgilenen dedem (Mehmet Ali Ayni Beyefendi) onu bastırmış. Bab-ı Ali yokuşuyla ilişkilerim de hep böyle gel-gitli oldu. *Vatan* yılları, *Pazar Postası* (Ankara) sonra uzun süre ayrı bir meslek seçimi ve ellisinden sonra yine yazarlığa dönüş." Ali Neyzi, İstanbul'un eski İstanbul olmayışından şikâyet edip, "Bu nedenle yazıldı *Beyzade-Paşazade*. Beşinci kuşak İstanbullu bendeniz de artık Akdenizli oldum." diyor (151) Ali Neyzi, Akdenizli olmakla haklıdır. Çünkü Anadolu'nun biz köylüleri tarafından bir daha iade etmemek üzere işgal edilen İstanbul, artık sizin için yaşanıl-

149. Özelleştirme mi, Peşkeş Çekme mi? Dr. Nezih H. Neyzi, Cumhuriyet 12 Ocak 1996
150. Dadı -an, roman- Ali H. Neyzi Karacan Y. İstanbul (b. tarih) Kapak Arkası
151. İstanbul'un Büyülü Örtüsü, Nur Buhum, Cumhuriyet Kitap, s. 71, sf. 5.

Levent Şahverdi Arşivi

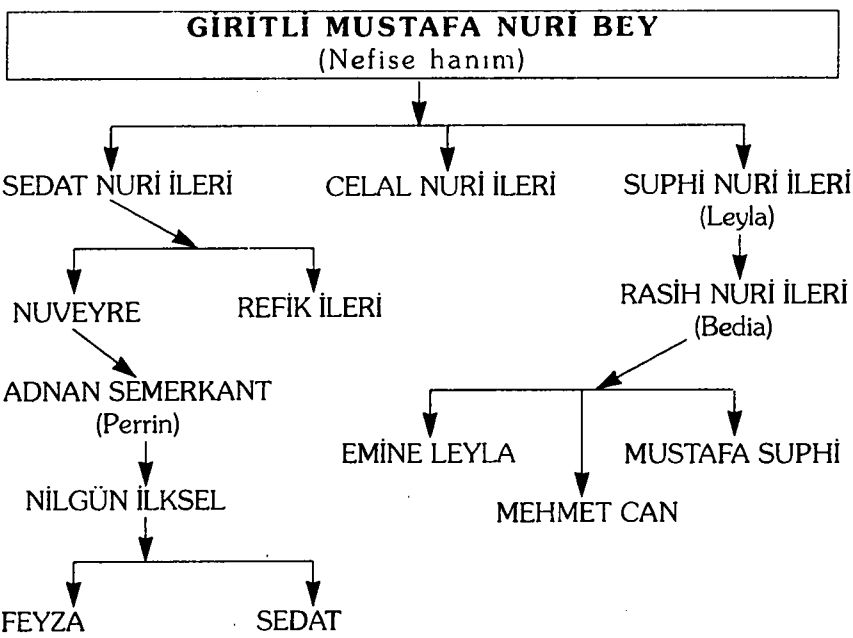
maz hale gelmiştir. Öyleyse irem özlemcileri, bu şehr-i İstanbul'u terketmelidir.

Ülkemizdeki kültürel birikime, sol bakış açısıyla yaklaşan Tarih Vakfı'nın Sözlü Tarih Projesi'ni de bir Neyzi yönetir; antropolog Leyla Neyzi. (152) Neyzi ailesinin soy ağacına bakınca, ailede Leyla Neyzi bolluğu, hemen dikkati çekiyor. Antropolog Leyla Neyzi, büyük ihtimal Ali Neyzi'nin kızı olabilir.

Sotori'nin Damadı Sırrı Paşa'nın Kardeşi Giritli Mustafa Nuri Bey

Mustafa Nuri (1851-1923 İstanbul): Hazine-i Hassa Nazırı, Ayan üyesi, vali, Abidin Paşa'nın damadı, Vali Giritli Sırrı Paşa'nın kardeşi, yazar Celal Nuri İleri ile Prof. Suphi Nuri İleri ve karikatürcü Sedat Nuri İleri'nin babasıdır.

Mezarı, Rumelihisarı'nda Kayalar Mezarlığı'ndadır.(153)

(152) Yazıya Dökülen Anılar, Yeni Yüzyıl, 26 Mart 1996.

(153) İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar, M. Orhan Bayrak, T. Anıtlar Der. İst. Şub. Y. İstanbul 1979 sf. 105.

Levent Şahverdi Arşivi

Giritli Mustafa Nuri Bey'in Çocukları

1. Celal Nuri İleri

Celal Nuri, Ayan Meclisi (Senato) azasından Giritli Mustafa Nuri Bey'in oğludur. Ana tarafından Abidin Paşa'nın torunu olup 1877'de Gelibolu'da doğmuştur. Babasının mutasarrıf ve vali bulunduğu şehirlerde ilk tahsilini yapan Celal Nuri, Galatasaray'ı ve İstanbul Hukuk Mektebini bitirmiştir. Son Osmanlı Meclisi'nde Gelibolu mebusu bulunduğu gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1-5. devreleri içerisinde de milletvekili olmuştur.

Celal Nuri'nin İkdam, Ati ve İleri gibi gazetelerde üç bin kadar makalesi çıkmıştır.(154)

Giritli Nuri Bey'in üç oğlu vardır. Cemal Kutay bu üç kardeşin birbirini tamamladığını şöyle ifade eder: "Fikir hayatımızda aileler vardır. Fertleri kısa tarih farkıyla aynı yolda birbirlerini tamamlamışlardır: İkinci Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e erişmişlerdir. Celal Nuri İleri (1877-1939), Suphi Nuri İleri (1887-1962), Sedat Nuri İleri (1888-1944) günümüzde pek rastlanılmayan bu yol birliğinin örnekleri arasındadır.(155)

Mondros Mütarekesi'nin getirdiği kaos ortamında İngiliz ve Amerikan muhipleri iki ayrı koldan mandacılığa soyunmuşken, bir istisna olarak Celal Nuri de İtalyan mandacılığını savunmuştur.(156)

Ayrıca Jeune Turc gazetesindeki yazılarıyla da siyonistlerle irtibatı olmuştur.(157)

---

154. Türkiye'de Ruhcu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi, Prof. Dr. S. Hayri Bolay, Akçay Y. Ank. (b. tarih) 3. Bs. sf. 164-167.
155. Celal Nuri Bey'in Kafası, Cemal Kutay, Dünya Kitap, 4 Aralık 1992, y. 2, s. 14.
156. Mütareke İstanbul'unda Bir İtalyan Dostu, Celal Nuri, Mevlüt Çelebi, Tarih ve Toplum, Aralık 1992 s. 108 sf. 45-46.
157. a) 1924'de Kılıç Ali'nin Celal Nuri'ye Saldırısı ve İzmir Basının Tavrı Turan Akkoyunlu, Tarih ve Toplum, Mart 1992, s. 99, sf. 54-56.
b) Celal Nuri'nin Jeune Turc Gazetesi ve Siyonist Bağı Orhan Koloğlu, Tarih ve Toplum, Aralık 1992, s. 108, sf. 46-48.

Levent Şahverdi Arşivi

Giritli Mustafa Nuri Bey'in Çocukları

2. Suphi Nuri İleri

Giritli Mustafa Nuri Bey'in oğlu Rasih Nuri İleri'nin babasıdır. 1887-1962 yılları arasında yaşadı. Gelibolu'da doğan Suphi Nuri İleri, Paris'te hukuk doktorası ve siyasal bilgiler öğrenimi yapmış Birinci Dünya Savaşında subay olarak Cemal Paşa'nın Şam'daki karargahına katılmış, savaş sonrası Ordu Hazinesini kaçırıp Halep'te Mustafa Kemal'e teslim etmiştir. Mondros Mütarekesi ile silahlar teslim edilince İstanbul'a gelip kardeşi Celal Nuri ile İleri gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Bu sırada hem Sosyalist Parti'nin Genel Sekreteri olup Tramvay Grevlerinde rol almış, hem de İhtiyat Zabitleri Cemiyeti'nin Genel Sekreterliğini yapmıştır. Daha sonra Şefik Hüsnü'nün partisine katılmışsa da Mustafa Kemal'in safında yer almıştır. 1919'da Mustafa Kemal'in emriyle Cami Baykut'la birlikte Romanya'ya gitmişler ve orada İtalyanlar'ın aldıkları silah ve cephaneyi tekneyle Ege bölgesine gizlice indirmiş ve yine onun emriyle Cenevre'ye yerleşmiş Fransa ve İngiltere'yle Ankara Hükümeti adına görüşmelerde bulunmuştur. Sedat Nuri daha sonra Lozan Konferansı'na İsmet İnönü ile katılmış olmasına rağmen, 1925'de Şeyh Said İsyanı'nın ardından İstanbul gazetelerinin başyazarları Elazığ İstiklal Mahkemesi'ne götürülünce, o da mahkemeye çıkarılmıştır. Ancak İsmet Paşa'nın torpil telgrafıyla İstiklal Mahkemesi'nin gazabından kurtulabilmiştir. Bu olaya bozulan Sedat Nuri İleri, politikadan uzaklaşıp öğretmeliğe başladı. Profesör olan Sedat Nuri'nin öğretmenlik yaptığı okullarda şöyle: İstanbul Hukuk Fakültesi, Ticaret Yüksek Okulu ve Maltepe Askeri Lisesi.(158)

2.a. Suphi Nuri İleri'nin Oğlu Rasih Nuri İleri

Rasih Nuri İleri, Cenevre'deyken 1920 yılında orada doğdu. Fen Fakültesi'nin Matematik-Fizik Bölümünde okudu. Beyoğlu Havagazı Şirketinde teknisyen olarak çalıştı. Aynı yıllarda *Servetifünun*, *Yeni Adam*, *Ses* dergileriyle çeşitli gazetelerde yazılar yazdı. Akrabadan Mehmet Ali Aybar ve Sabahattin Ali ile yayın faaliyetlerinde bulun-

158. Görüşler-Görüşmeler Şahap Balcıoğlu, Yön. Y. İstanbul 1991, sf 130-131

Levent Şahverdi Arşivi

du. 1946'da Adana İşçi Sendikaları Birliği'ni kurdu. Sendika kapatılınca mizah dergilerine yöneldi. 1948'de askere gitti. 1950 yılında evlendi. Fuar İzer'le birlikte Türkiye'nin ilk serigrafı atelyesini kurdu.

1959 yılında yeniden öğrenime başladı, Hukuk Fakültesi'ne yazıldı. 1960'dan önceki öğrenci olaylarına katıldı. Yazı hayatına yeniden girdi. TİP kurulunca Şişli İlçe Başkanlığı, Parti Genel Denetçiliği, Genel Yönetim Kurulu Üyeliği görevlerinde bulundu. Partinin İkinci Büyük Kongresi'nde 13 arkadaşıyla beraber partiden ihraç edildi. Demokratik Devrim Derneği kurucuları arasına katıldı. İstanbul İşçi Birliği Genel Sekreterliğini yaptı. Sürekli olarak TİP'e girme mücadelesi verdiyse de başaramadı. 1966'da kurulan Anadolu Yayınları'nı yönetti. Yurtdışına çıkma yasağına çarptırıldı. Bu yasağı 1978 yılında Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın tavassutuyla kaldırıldı. 1977'de ikinci TİP'e kaydoldu.

1990'da TBKP kurucusu, Kontrol Komitesi Başkanı ve Merkez Komitesi üyesi oldu. Ocak 1992'de parti genel merkezinde sağa sapma olduğu gerekçesiyle istifa etti. Aynı yıl Sosyalist Birlik Partisi'ne girdi. Merkez Komite Üyesi oldu. Bilahare Birleşik Sosyalist Parti kurucusu ve Merkez Komite Üyesi oldu.

Pozitivizmden komünizme uzanan bir zihniyet değişmesini Rasih Nuri İleri ve ailesinde görürüz. Çok geniş bir aileye mensup olan İleri'nin akrabalarından bir kısmı şunlardır: Ali Fuat Cebesoy'un babası İsmail Fazıl Paşa, Profesör Yusuf Razi, ünlü mimar Vedat Tek, Mehmet Ali Ayni, İsmail Arar, Ali Neyzi, Mehmet Ali Aybar, büyük amcası Celal Nuri, dedesi Nuri Paşa, babası Suphi Nuri İleri, Arif ve Abidin Dino, Rasih Nuri'nin dayısıdır.(159) Cemal Süreya; İkibin'e Doğru dergisinde, onun Şakir Paşa ailesiyle de akraba olduğunu yazmışsa da yanlış bir bilgidir. (160) Aynı yanlış, Rahis Nuri'nin ikazına rağmen Süreya'nın 99-Yüz kitabında da tekrar edilmiştir.(161)

Bürokrasinin özelliklerinden biri de değişik dönemlere şartlara intibak kabiliyetidir. Rasih Nuri'nin dedelerinden Abidin Paşa'nın intiba-

159. Görüşler - Görüşmeler, Şahap Balcıoğlu, Yön Y. İstanbul 1991, sf. 130.
160. Rasih Nuri İleri Cemal Süreya, İkibin'e Doğru, 24 Nisan 1988, s. 18.
161. 99-Yüz Cemal Süreya, Kaynak Y. İstanbul 1991, sf. 207-209.

Levent Şahverdi Arşivi

kırı da Niyazi Berkes'in kaleminden öğreniriz. Abdülhamid Han iktidara gelince, "Tanzimat döneminde masonlukları, rindlikleri bilinen kişilerden tumumunu değiştirip aşırı dindar gözükebilenler yakayı kurtarabiliyorlardı. Kendisi de bir mason olan (Meşrutiyet döneminde şeyhülislam) ulemadan Musa Kâzım Efendi (1858-1910) anılarında bu dönüşümü şöyle anlatır: "Mürtekiplerin büyükleri arasına geçen zatlar, ayıplarını örtmek, günahlarını saklamak için, daima namaz kılarlar; seccadelerini resmi makamlara bile taşıttırırlardı. Rahmetli Abidin Paşa (Kanun-u Esasi Komisyonu üyesi) feylesof bir zat olduğu halde (o zaman feylesof demek dinsiz demekti) başını seccadeden kaldırmazdı."(162)

Abidin Paşa, Rasih Nuri İleri'nin dedelerindendir. Rasih Nuri'nin dedesi Abidin Paşa'yı övüş tarzı da ilginçtir: "Vali Abidin Paşa Dino Yanya Rum Lisesi'nde okuduklarından Batı kültürüne erişebilmişler, sivrilebilmişlerdir."(163)

Akrabaları arasında yer alan büyük amcası Celal Nuri, ilk pozitivistlerdendir. "Materyalist felsefeyi memleketimizde yaymak için gayret sarfeden Baba Tevfik ve arkadaşlarına karşı bir hayli itiraz sesleri yükselmişti. Bu grubun karşısında bilhassa Rıza Tevfik bulunuyordu. Baha Tevfik'le Rıza Tevfik arasında mücadele devam ederken, İslamiyet'i müdafa etmek kasdıyla münakaşaya Celal Nuri de karıştı. Celal Nuri, Tarih-i İstikbal isimli kitabın Mesail-i Fikriye kısmında, İslamiyet'in ilerlemeye mani olmadığını, fakat esaslı bir ıslahata muhtaç olduğunu söylüyordu. Lakin aslında bu müdafa İslâmiyet'in değil, materyalizmin müdafaası idi. Celal Nuri, bu eserde İslâm dini ile materyalizm arasında münasebet kurmağa çalışıyor ve İslâm dininin bünyesine materyalizmin uyduğunu söyleyerek, İslâmiyet'e yapılmasını istediği tasfiyenin (elemenin) yerine maddeci felsefeyi yerleştirmek istiyordu."(164)

Şahap Balcıoğlu kitabında Rasih Nuri İleri'yi takdim ederken şunları söylüyor: "Aile geleneklerine çok bağlı; Önce soyu sopu mater-

162 Türkiye'de Çağdaşlaşma, Niyasi Berkes, Doğu-Batı Y. (b. tarih) sf. 338

163. Aydın Ortak Kitap, R. Nuri İleri, Yazko Y. İstabul 1984 sf. 20.

164. Türkiye'de Ruhcu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi,
Prof. Dr. S. Hayri Bolay, Akçağ Y. (b. Tarih) 3. Bs. sf. 166.

Levent Şahverdi Arşivi

yalist, yani maddeci. Elbet kendisi de öyle. Bu ayıp yetmezmiş gibi, üstüne üstlük bir de sosyalist ki, o kadar olur." (165) Rasih Nuri bu durumu şöyle yorumlar: "Nasıl ki bir Müslüman aileden insan Müslüman olur, ben de sosyalist bir ailede sosyalist oldum. Bu benim kişisel bir meziyetim değil. Aile kaderi diyeceğim geliyor."(166)

Aslında bu aile içinde bir önceki kuşakta da sosyalizm vardır. Rasih Nuri'nin babası Suphi Nuri, İştirakçi Hilmi'nin kurduğu Sosyalist Parti'nin Genel sekreteridir. İştirakçi Hilmi bahsinde gördüğümüz Tramvay Grevinde Suphi Nuri de rol alır. "Daha sonra Doktor Şefik Hüsnü'nün partisine katılmış, ama Mustafa Kemal Paşa'nın direktifiyle gidip Cenevre'ye yerleşmiş. Fransa ve İngiltere'yle Ankara adına ilişki ve görüşmeleri sürdürmüş. Bekir Sami Bey Londra'dan dönerken onu, birlikte Ankara'ya getirmiş. Daha sonra babam, İsmet Paşa'nın başkanlığındaki heyetle Lozan Konferansı'na da katılmış... Ancak Suphi Nuri Bey politikadan çekildi, kendini öğretmenlik mesleğine verdi. İstanbul Hukuk Fakültesi'nde, Ticaret Yüksek Okulu'nda ve Maltepe Askeri Lisesi'nde hocalık yaparak yaşamını sürdürdü."(167)

Rasih Nuri İleri'nin hayatı, sosyalizme adanmış bir hayattır. TKP-TİP çizgisini proto-tiplerindendir. Eserlerinde ve hayatında pozitivizmden komünizme yönelen yabancılaşmanın izleri vardır. Eserleri arasında Kapital'in Özeti, TKP Gerçeği ve özellikle Atatürk ve Komünizm ilginçtir. Yabancılaşmanın izahı açısından onun şu sözleri dikkat çekicidir. "Gariptir, imparatorluğun son döneminde ülkeye bütün ilerici hareketler, o günlerin Başkenti olan İstanbul'dan değil Selanik'ten geldi. İttihat ve Terakki Selanik'te kuruldu. Sosyalist akımlar ve işçi kıpırdanmaları, Selanik'ten kaynaklandı. Mustafa Kemal, Selanik ortamında yetişti. Neden? Çünkü Selanik, kapitülasyonlu Osmanlı İmparatorluğu'nda Batıya açık bir pencere, bir potaydı. Özgür bir eğitim, kapitalist bir toplum, işçi sendikaları ve dernekleri, Alman eğilimli mason örgütü, bütün yeni düşünceler o kentte olgunlaştı. İşin ilginç yanı, o dönemdeki Selanik'te nüfusun çoğunluğu Musevi ve

165. Görüşler-Görüşmeler, Şahap Balcıoğlu, Yön. Y. İstanbul 1991, sf. 132.
166. Eski Tüfeklerin Sonbaharı, Emin Karaca, Toplumsal Dönüşüm Y. İstanbul 1996, sf. 63.
167. Görüşler-Görüşmeler, Şahap Balcıoğlu, Yön. Y. İstanbul 1991, sf. 131.

Levent Şahverdi Arşivi

dönmeydi. Selanik olayını incelersek, çok önemli sonuçlara varabiliriz. O günlerde Manastır, Üsküp ve Selanik illerindeki nüfusun ancak yarısı Türk'tü... Görülüyor ki, Mustafa Kemal gökten inme bir varlık değil."(168)

TKP-TİP sosyalizmin örnek tiplerinden olduğunu söylediğimiz Rasih Nuri yıllar sonra bu çizginin zaafını şöyle anlatır: "TKP Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kemalizm'e karşı çıkamaması en önemli zaaflarından biriydi."(169) Evet iktidarın nimetlerinden istifade etmek hem de muhalif geçinmek zor bir zanaattır. Zaten bu yapay Marksist muhalefete en iyi cevabı Tek Parti'nin Ankara Emniyet Müdürü Nevzat Tandoğan verir. Bir hücreyi yakalayan Tandoğan, "Siz kim oluyorsunuz da Türkiye'ye komünizmi getireceksiniz" der. "Eğer komünizm gelecekse onu da biz getiririz." Bu müthiş sözün bize çağrıştırdığı şudur. İktidarda kalmak istiyorsan, kendi muhalefetini kendin yetiştir. İşte aşağıda görülecek Aybar'a, Rasih Nuri muhalefeti bence böyle bir muhalefettir.

Rasih Nuri İleri-Mehmet Ali Aybar İlişkisi

Mehmet Ali Aybar TİP'in Genel Başkanıyken akrabadan Rasih Nuri İleri, partide edilgen görevlerde bulunur. Mehmet Ali Aybar, Behice Boran ekibi tarafından devrildiğinde Boran'ın yanında Boğaz'daki Aşiret'in bir başka kolundan Nihat Sargın vardır. Ailenin diğer ferdi Rasih Nuri bu dönemde partiden ihraç edilir. Sargın'ın aileyle irtibatı Şevket Mocan bahsinde şematik olarak gösterilmiştir.

Rasih Nuri İleri-Nazım Hikmet İlişkisi

Nazım Hikmet'le ilgili bir belgesel yayınlanır atv'de. Bu belgeselde Rasih Nuri İleri, bir dönem TKP'ye paşazadelerin hakim olduğunu söyler. Bunun üzerine 12 Mart döneminde Nurhak Dağlarında öldürülen teröristlerden Sinan Cemgil'in babası Adnan Cemgil, Rasih Nuri'yi hedef alan ve onu 'arşivci' diye küçümseyen bir yazı kaleme alır.

168. Görüşler-Görüşmeler, Şahap Balcıoğlu, Yön. Y. İstanbul 1991, sf. 135
169. ürkiye Komünist Partisi'nin Öyküsü, Nokta 18 Ekim 1987, y. 5, s. 41, sf. 17.

Levent Şahverdi Arşivi

Rasih Nuri cevabi yazısında Nazım Hikmet'in de dahil olduğu ilk dönem TKP'lilerin bir istisna dışında paşazade olduğunu belirtir.(170) Burada Rasih Nuri'nin sözleri doğruysa da, unuttuğu bir şey vardır. O da kendi paşazadeliği. Rasih Nuri bunu da yazısında belirtseydi daha doğru olurdu. Malum herkes arşivci olmak zorunda değil. Üstelik babası Suphi Nuri İleri TKP öncesinden, Osmanlı döneminde iştirakçi Hilmi'yle beraber Türkiye'deki ilk grev olan Tramvay Grevi'ni de örgütleyenlerdendir. Okuyucu, sadece Nazım Hikmet'in paşazadeliğini değil, Rasih Nuri dahil bütün paşazade solcuların bu yönünü bilmeli.

Rasih Nuri İleri-Abidin Dino İlişkisi

1930 sonlarında resim sanatında başlayan D Grubu çalışmaları, daha sonra bazı ressamlar tarafından eleştirilir. Karşı çıkanlar Yenilikçi Grubu oluşturur. D Grubu kurucularından olan Abidin Dino, zamanla Yenilikçi Gruba katılır. Abidin Dino'nun Kamondo Han'ın çatı katındaki atölye, merkez durumuna gelir. Hem buluşma yeri, hem de bir kültür çevresi olur atelye. Atelyenin sahibi Rasih Nuri İleri ve dayısı Abidin Dino'dur. Müdavimler arasında Boğaz'daki Aşiret'in bir diğer kanadından Oktay Rifat da vardır.(171)

2.a.a. Torun Emine Leyla İleri

Emine Leyla İleri, Rasih Nuri'nin genç yaşta ölen kızı. Çalışma arkadaşları adına yayınlanan ilanda Aksigorta görünür. Babasının partisi, TBKP'nin merkez yönetim kurulu da bir ilan verir. Aile adına verilen ilanda ise genişçe bir sülale cetveli verilir.

"Vefat/Giritli Nuri Paşa, Demirtaş Aslan Paşa, Abidin Paşa Dino, Gazi Turhan Celal Paşa, Mostarlı Salih Behlil Bey, Bosnalı Salih Efendi torunlarından, Suphi Nuri İleri, Leyla İleri, Mehmet Ali Behlil, Emine Behlil torunu, Abidin Dino, Arif Dino, Cemil Dino, Sabri Dino, Boris Dino, Esma Aslan, Leyla Karan, Nilgül İlksel, Sedat Nemli, Fehmi Behlil, Beyza Behlil, Dura, Ayral, Neyzi ve Madra ailelerinin yeğeni, Zeynep Fadıllıoğlu, Aslı Ersu, Hakan, Melis, Mehmet Ali Beh-

170. Sınıfsal Köken ve Dil Üzerine, Rasih Nuri İleri, Yeni Yüzyıl 11 Ekim 1995
171. Abidin Dino ve Kamondo Han, Emsal Şahin, Nokta 19 Şubat 1995 y. 13, s. 8, sf. 52-53.

Levent Şahverdi Arşivi

lil, Ali Haydar ve Semine İleri, Salih ve Sezai Madra'nın kardeş çocuğu, Bedia İleri ve Rasih Nuri İleri'nin sevgili kızları, Mustafa Suphi, Mehmet Can, Mahmure Durbaş İleri'nin kardeşi, Esin İleri'nin sevgili halası Leyla İleri genç yaşta aramızdan ayrıldı, 13 Şubat 1991 Çarşamba günü öğle namazından sonra Bebek Camii'nden Rumelihisarı aile kabristanında son ikametgâhına götürülecektir. AİLESİ [172]

Giritli Mustafa Nuri Bey'in Çocukları

3. Sedat Nuri İleri

Giritli Mustafa Nuri Bey'in oğludur. 1888-1944 yılları arasında yaşayan Sedat Nuri İleri, Sakız adasında doğdu. Belçika'da ziraat tahsili görmesine rağmen, gazetecilik yaptı ve karikatürleriyle dikkat çekti.[173]

BAĞLAÇ

* Boğaz'daki Aşiret'in Giritli Kanadından Mustafa Nuri Bey, Abidin Paşa'nın kızıyla evlenerek Dino'larla bir akrabalık tesis ederler.

* Giritlilerden Suphi Nuri İleri, Dinolardan Arif ve Abidin'in kardeşi Leyla ile evlenerek ikinci bir bağ tesis edilir.

* Rasih Nuri İleri'nin kızı Emine Leyla İleri'nin ölüm ilanından hareketle şair Refik Durbaş'la Giritliler arasında da bir akrabalık sözkonusu. Mahmure Durbaş İleri vasıtasıyla gerçekleşen akrabalığın mahiyetini çözemedik.

* Firdevs Dino; Vedat Tek'le evlenerek Dino'larla Giritli kanadı arasında bir başka akrabalık bağı kurulur.

* İzmir Valisi Rahmi Bey'in oğlu Alp Arslan, Nebil Dino ile Peren Dino'nun kızı Esma ile evlenerek Boğaz'daki Aşiret'e bir başka bağlacı kurmuş olur. Bu evlilikle Boğaz'daki Aşiret'in Detrois Kanadı ile de bağlantı kurulmaktadır ki, Rahmi Bey'in eşi Nimet Hanım, Detrois'in torunlarındandır.

---

172. Vefat Leyla İleri
Cumhuriyet 12 Şubat 1991

173. Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi,
Kemal Zülfü Taneri Altın Kitaplar Y. İstanbul 1958 İst. 146.

Levent Şahverdi Arşivi

Bir Dünür Familyası: Dinolar

Ailenin başı, Şam'dan göçerek Dilvinye'ye yerleşen Hüseyin Ağa'dır. Hüseyin Ağa eşraftan birinin kızıyla evlenir. Bölgenin ileri gelenlerinden Bakkaloğlu ile anlaşarak Korfo Adası karşısındaki Lapsi (veya Liops) adasını ele geçirip buraya yerleşir. Bu hadise 1690'lı yıllara rastlar.

Elebaşı Hüseyin'in oğlu Ali, onun oğlu da Zeynel Abidin'dir.

Ahmet Bey

Zeynel Abidin Bey'in oğlu Ahmet Bey, 1785-1848 Osmanlı tarafından Konya'ya sürülür. Sürgün gerekçesi yakın arkadaşı Kavalalı Mehmet Ali Paşa gibi onun da benzer bir Rumeli devleti kurmaya kalkışabileceği kaygısıdır. Ahmet Bey bir veba salgınında burada ölür.

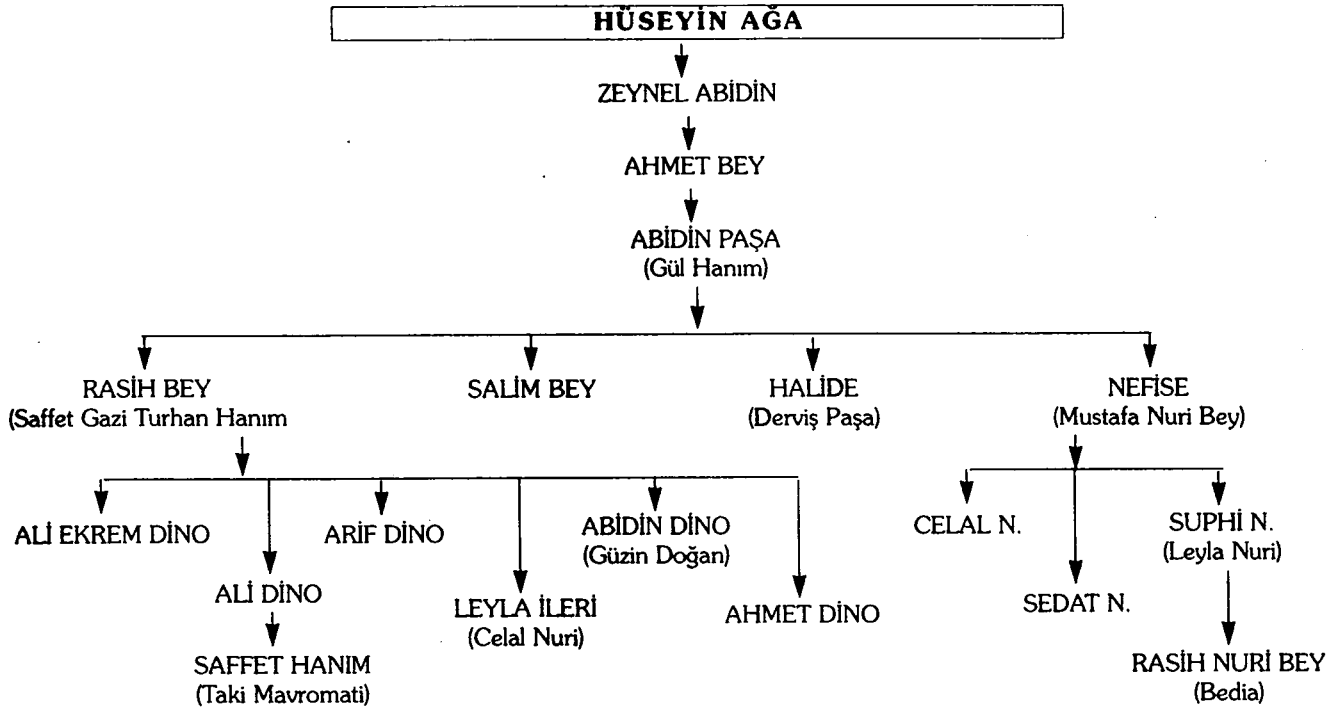
Abidin Paşa

Ahmet Bey devlet tarafından sürgüne gönderilmişse de oğlunun bürokraside yükselmesi sağlanmıştır. Ahmet Bey'in oğlu Abidin Paşa (1843-1907), Ankara ve Adana'nın meşhur valilerinden olan Paşa, üç ay da Hariciye Vekilliği yapmıştır. Arapça, Farsça, Fransızca, Arnavutça ve Yunanca bilir. "Hatta Rumca yazdığı şiirler, Atina gazetelerinde yayınlanmıştır."

Ankara valiliğinden sonra Akdeniz Adaları Valisi olan Paşa, Rodos'a yerleşmiş, bir vali konağı yaptırmış ve aile fertlerini yanına almıştır. Politika ile sanat faaliyetlerini birlikte yürütür. En çok sevdiği iki şair Homeros ve Mevlana'dır. Ankara Valiliği sırasında Mesnevi'yi şerh etmiş, Rodos'ta ise bir vapur seferinde rastladığı bir güzelden söz eden Saadet-i Dünya adında bir kitapçık kaleme almıştır. Torunlarından Abidin Dino bu dönemi şöyle anlatır:

"... Akdeniz'in masmavi güzelliği Vali Paşa'yı oyalıyordu biraz. Gerçi İstanbul'dan uzak yaşıyordu, hatta bir çeşit sürgünlük sayılırdı bu valilik, bununla beraber maiyeti ve ailesi ile eski çağ kalıntıları arasında, denize karşı zaman zaman Mesnevi'yi yorumluyor, pek düşkün olduğu ada hanımlarına, Yunanca aşk şiirleri döktürüyor, Voltaire okuyordu."(174)

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Abidin Paşa'nın Çocukları

Abidin Paşa, Gül Hanım'la evlenir. İki oğlu (Rasih ve Salim) iki kızı (Halide ve Nefise) dünyaya gelir. Kızlarından ilki Derviş Paşa'yla ikincisi Nuri Bey'le evlenirler.

Salim Bey çocuksuz ölür.

Nefise Hanım'ın Nuri Bey'le evliliğinden Celal Nuri, Sedat Nuri ve Suphi Nuri kardeşler doğar.

Rasih Bey

Abidin Paşa'nın diğer oğlu Rasih Bey, Divan-ı Muhasabat Reisidir. Rasih Bey, Saffet Hanım'la evlenir, 6 çocuğu olur. Evlendiklerinde Rasih Bey 16, Saffet Hanım 13 yaşındadır. Saffet Hanım ilk çocuğu Ali Ekrem'i 14 yaşında doğurur. Tanınmış bir karikatürist olan Ali Ekrem Dino (1891-1938) Atina'da ölür. Yunan Karikatüristleri Derneği Başkanlığı'nı yapmıştır.

İkinci oğul Ali Dino'nun Saffet adlı bir kızı olmuş ve bankacı Taki Mavromoti ile evlenmiştir.

Üçüncü oğul Arif Dino, (1892-1957) tarihleri arasında yaşadı, ressam ve heykeltraştır.

Dördüncü evlat Leyla İleri, Sedat Nuri ile evlendi. Rasih Nuri İleri'nin annesidir.

Beşinci evlat dördüncü oğlan Ahmet Dino (1899-1978)'dur.

Altıncı evlat, beşinci oğlan Abidin Dino, ressamdır. Abidin Dino annesi ve babasını şu sözlere anlatır: "... babam sürekli yolculuklarda. Türkiye'de çok genç yaşta Divan-ı Muhasebat Müdürüydü. Sonra birden kulakları duymaz oldu. Ama yolculuk aşkı hiç eksilmedi. Babamdan hatırladığım ilk şey, bir tür boğa ya da bir karayılanın kuyruğunun bir ucunu kulağına sokup öteki ucunu konuşturması. Korkunç bir ağız bu. Annem güzel bir kadın değildi. Ama elleri olağanüstü güzellikteydi, endamı da öyle. Ayakları da."(175)

---

174. Anılar Defterinden Kopuk Sayfalar, Abidin Dino, Yeni Yüzyıl 18 Nisan 1995.

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Dünya Savaşı çıkmadan hemen önce Rasih Bey ailesi bir-iki aylık bir seyahat için Avrupa'ya gider. Savaş çıkınca aile Cenevre'ye yerleşir. Adres ilginçtir: Krallık evi. Canlı Sular Rıhtımı. Cenevre... Peki aile Cenevre'de nasıl geçinir: Abidin Dino bu sorunun cevabını şu sözlerle anlatır: İnanılacak gibi değil ama, gerçek, Epir'in (Balkanlarda, Yunanistan'ın kuzeybatı bölümünde bir bölge) hemen hemen yarısının sahibi bizim ailemiz. Çukurova'da da sonsuz araziler var... Birinci Dünya Savaşı sırasında bu böyle devam etti. Sonra birden hepsi çöktü. Herşey yitip gitti. Savaştı, şuydu, buydu derken büyük toprak sahipleri, bizim dilimizde yok ama o sözcüğü kullanmam gerekiyor, senyörlerin işi bitti. Bizimkiler de 19. yüzyılın Rus senyörleri gibiydi, aslına bakarsanız yaşama tarzları hayli benzerlik gösterir. Zaten Cenevre'de bizlerle birlikte, bizlere pek benzeyen bu Rus senyörleri de bulunuyordu."[176] Servet-i kâzibenin çöküşü mukadderdir ve çökmüştür de netekim.

Rasih Bey ailesi Cenevre'den İstanbul'a gelir. Boğaz'ın ortalarında Yeniköy'de bir yalıya yerleşir.

Abidin Dino:

Abidin Dino 1913'te İstanbul'da doğar. 1934'de Sovyet Rusya'ya gider. Dönüşte ağabeyi Arif Dino ile birlikte Adana'ya sürüldüğünde eşi Güzin Hanım'la tanışır. Asım ve Feridiye Dikel'in kızları Fransızca öğretmeni Güzin hanımla evlenir. Çocukları olmamıştır.

Taha Toros; Güzin Hanım'ın soyu hakkında şu bilgileri verir: "Geçmişte güçlü kalemiyle ve yarı mizahin makaleleriyle, istibdat dönemi yöneticilerini ürküten ve bu yüzden sürgüne gönderilen kişilerle, maarif nazırlığına yükselen paşalar, Güzin Hanım'ın aile şeceresinde yer alır."

Adana Sürgünü'nden sonra Ankara'ya gelen Dino'lar, polis tahkikatlarından kurtulmak için önce İtalya'ya oradan Fransa'ya geçtiler. Paris'e yerleştiler. Abidin Dino Paris'te sanatını geliştirme ve tanıtma imkanı bulurken Güzin Dino, Doğu Dilleri Fakültesi profesörlüğün yükseldi. UNESCO faaliyetlerine katıldı. Güzin Dino hatıralarını "Gel Zaman Git Zaman" adıyla kitaplaştırdı.

175-176 Gırtlağıma Kadar Doluyum
Yeni Yüzyıl 16 Nisan 1995

Levent Şahverdi Arşivi

12 Aralık 1993 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan ölüm ilanından Abidin Dino'nun bir isminin daha olduğunu öğreniyoruz: Celal Abidin Dino. Abidin Dino'nun ölüm ilanındaki diğer ilginç bir not da annesi Saffet Gaziturhan Hanım'ın babası Celal Paşa'nın başına eklenen sıfat "Bektaşi şair". Bu aydın yabancılaşmasındaki hedonizm sapık inançlar-masonluk-pozitivizm-materyalizm tesbitimizi teyit eden bir bulgu olarak kendini gösteriyor.

Aynı gün Abidin Dino için DISK/Bank-Sen adına verilen "Yitirdik"li ilan ise, zavallı sendikacıların paşa solcularına göz yaşından başka bir şey ifade etmiyor.

Abidin Dino-Nazım Hikmet İlişkisi

Körler ile sağırlar birbirini ağırlar... Boğaz'daki Aşiret fertlerinin ortak özelliklerinden biri, aşiret fertlerinin birbirlerine referans olması, pazarlamasıdır. İşte bir örnek: "Abidin Dino'nun bir anısı var. Yves Montad Amerika turnesinde, Nazım Hikmet'in 'Akrep gibisin kardeşim' şiirinden bestelenmiş şarkıyı söyleyeceğini dinleyicilere haber verir vermez, salonda büyük bir alkış kopmuş."[177] Dino, Nazım'ın etkisinin Amerikalara kadar nasıl uzandığını bu sözlerle gösterirken, Nazım da kendisi için Abidin Dino'nun yaptığı Yürüyüş adlı tablo için şu şiiri söyler:

"Bu adamlar Dino,
ellerinde ışık parçaları
bu karanlıkta Dino,
bu adamlar nereye giderler?
Sen de ben de Dino,
onların arasındayız,
biz de biz de Dino,
gördük açık maviyi."

Karşılaştığı kişiler arasında en önemli insanın kim olduğu sorulduğunda Abidin Dino, bu soruyu şöyle cevaplar: "Öyle sanıyorum ki Nazım Hikmet'ti. O sıralar ünlü şairler, yazarlar, gazeteciler vardı çevremde, ama onların arasında biri vardı ki, benim için odak noktası

177. Nazım Hikmet'in Dosyasının Açılması, Mehmed Kemal; Cumhuriyet Dergi (b. Tarih)

Levent Şahverdi Arşivi

oydu. O da Nazım'dı... İlk kez bir kitabını yayımlıyor o sıralarda. Ve ben yanılmıyorsam onun bu kitabını (Sesini Kaybeden Şehir) resimleyen ilk ressamım. Niçin beni seçti illüstratör olarak?"[178] Bu sorunun cevabı bizce malum! Aşiret; yine aşiret, yine aşiret.

Abidin Dino Öldü

Abidin Dino ölümünden sonra, davasına uygun bir törenle gömülür: "Evet, Dino da tıpkı Nazım gibi elinde ışık parçalarıyla gitti. Dostları ona verdiği sözü tutup, Dino'yu 'Enternasyonal' marşıyla uğurlarken, Aşiyan'da, Boğaz'ın suları açık maviydi!.."[179]

Eşi Güzin Dino; onun hatırasını en iyi şekilde yaşatmak için, Abidin Dino'nun bıraktığı resimlerin önemli bir bölümüyle, eserlerinin bütün telif haklarını İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'na bağışladı. Ve Güzin Dino'nun sözleri. "Hiç kuşkum yok, Abidin'in anısı şimdi daha da mutludur."[180] Davası için çalışmak da buna denir her halde. Doğruya doğru.

Dino Ailesinden Ünlü Bir Elçi Cemil Dino

Cemil Dino, Abidin Paşa'nın yeğenidir. Arnavutluk hanedanıyla akrabalığı vardır.

Arnavut ağalarından Şevket Virlas 1908'de bölgesinden milletvekili seçilir. Şevket Virlas'ın kızı, Arnavut kralı Ahmet Zago ile nişanlanırsa da, kral nişanı bozar.

Cemil Dino, kralın eski nişanlısıyla evlenir. Diplomasiye atılan Galatasaray mezunu Cemil Dino, Arnavutluk'un elçisi olarak çeşitli başkentlerde görev yapar.

Sofya'daki görev süresi ilginçtir. Bulgar Kralı Boris'le can ciğer bir hayat yaşar. Kralla dostluğu sırasında dünyaya gelen oğluna kralın adını verir: Boris. Cemil Dino, 1972 yılında Madrit'te ölür, cenazesi Roma'ya nakledilir.

---

178. Mutluluğun Resmi Abidin Dino Anlatıyor, Yeni Yüzyıl 18 Nisan 1995.
179. Boğaz'ın Suları Açık Maviydi, Dino Korkut Tankuter, Millilyet 7 Aralık 1994.
180. Abidin Dino'nun Yapıtları İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nda, Milliyet Sanat Dergisi, 15 Ekim 1995 s. 370, sf. 56.

Levent Şahverdi Arşivi

Ve Futbolcumuz Sabri Dino

Dinoların Sabri, Beşiktaş'ın eski kalecilerinden bir zamanların unutulmaz isimlerindendi. Sabri Dino futbolu bıraktıktan sonra Sabri Dino Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş.'yi kurar. Modern, şehirli giyimde bir imza olma yolunu tutan Sabri Dino, 4 Ocak 1990 tarihinde Boğaz Köprüsü'nden atlayarak intihar etti. İntihar sebebi şirketinin içinde bulunduğu krizi göğüsleyememesiydi.

Sabri Dino'nun intiharından sonra şirketi yürütmeye çalışan eşi Meral Dino'nun konkordato ilanını mahkeme kabul etmedi. Şarköy'de 44 dairelik kagir bina ile Ortaköy'deki arazisini mahkeme teminat olarak kabul etmeyince 100 alacaklı hacize başvurdu. Meral Dino ve iki oğlunun çabaları sonuç vermedi.(181)

181-a. Sabri Dino'nun Eşi Pes Etmedi, Sabah 12 Ağustos 1991.
181-b. Meral Hanım Başaramadı, Sabah 18 Aralık 1991.
181-c. Rahat Uyu Sabri, Türkiye 22 Eylül 1992.

Levent Şahverdi Arşivi

Dördüncü Bölüm

SİYAVUŞ'UN ÇOCUKLARI

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

SİYAVUŞ'UN ÇOCUKLARI

Siyavuş Paşa

İkinci Selim Han'ın kızlarından Fatma Sultan'la evlenen Siyavuş Paşa, Osmanlı hanedanına damat olmuşsa da, karısı kendisinin sadaretinden evvel ölmüştür. Üç defa sadarete gelmiştir. Son iki görevinde isyanlar çıkması üzerine uğursuz sayılarak görevine son verilmiştir. Namık Kemal'in büyük cedlerinden olan Siyavuş Paşa'nın Hırvat ve Macar olduğuna dair görüşler varsa da ağırlık Hırvat olduğu yönündedir.

1. BAĞLAÇ.. Namık Kemal; Abidin Paşa'nın kardeş torunudur.(182)

2. BAĞLAÇ: Hasan Enver Paşa'nın kızlarından Münevver Hanım'ın kocası Samih Rifat Bey'dir. Samih Rifat'ın ilk evliliğinden olan kızı Zeynep Hanım, Menemencioğlu ailesinden Hasan Menemencioğlu ile evlenmiştir.(183)

Namık Kemal'in Misyonu

Namık Kemal, ismi etrafında belirli bir popülarite oluşturabilmiş sayılı müelliflerden biridir. Onun yabancılaşma tarihimizde yakın çevresini, devrini ve sonraki devirleri etkileme açısından önemli bir yeri vardır. Doğu edebiyatının edebî türlerinin terk edilip, Batılı edebî türlerle eserler verilmesine öncülük edenlerden de biridir. Burada bakış açımız, onun zihniyet değiştirmesi ve bu değişmenin yabancılaşma tarihi içindeki yerini yakalamağa çalışmak şeklinde olacaktır. O, baba tarafından ziyade annesinin sülalesi içinde büyümüş ve özellikle annesinin babası Abdüllatif Paşa'nın yönetiminde yetiştirilmiştir.(184) Ab-

182. a. Görüşler-Görüşmeler, Şahap Balcıoğlu Yön. Y. İst. 1991 s. 129.
b. Rasih Nuri İleri ile bir telefon görüşmesi yaparak, bu akrabalık bağının sözlü olarak da teyidini aldım.

183. Hasan Enver Paşa, Tarih ve Toplum, s. 1. Ocak 1984 sf. 6.

184. Aydın Yabancılaşması, Mahmut Çetin Adım Y. İstanbul 1992, sf. 55.

Levent Şahverdi Arşivi

düllatif Paşa, "Bektaşi meşrep" bir zattır.[185] Kaymakamlık, valilik görevlerinde bulunmuştur." 1885'te, Namık Kemal henüz 15 yaşındayken, Abdüllatif Paşa, Kars'tan sonra Sofya'ya kaymakam tayin edildi. Namık Kemal, ilk şiir denemelerine Sofya'da başladı. Gençliğinin şiir defterlerinde, klasik İran ve Arap yazarlarının etkisinde yazılmış gazeller ve nazireler bulunuyor, bunlar arasında, özellikle çok sayıda Kerbela mersiyesi, yani Kerbela şehitlerine dökülen gözyaşlarını dile getiren şiirler de var. Kerbela mersiyelerinin dışında, Namık Kemal'in şiir defterlerinde, Hazreti Ali aşkıyla dolup taşan mısralar görülüyor: Örneğin, Şahımdır Ali, ayrıca Eşref Paşa'nın Aleviyiz diye başlayan bir gazeline nazire.[186]

Namık Kemal'in Bektaşiliğe sempatisini anlama konusunda Bektaşilikle ilgili şu notlar önemlidir: "Liberal, hoşgörücü ve herkesçe benimsenmiş töre ve inançlar karşısında bağımsız düşünceleriyle tanınmış olan Bektaşi tarikatı, ezilmişleri desteklemesi dolayısıyla, Osmanlı İmparatorluğu'nda entellektüel yaşamı etkilemiştir ve bu destek, şiir ve müzik olarak, sanatsal biçimlerde kendini göstermiştir. Bu ezilmişler topluluğunun, her şeyden önce mistik ve dinsel bir niteliği vardı, çünkü bu topluluk, vaktiyle Kerbela ovasında katledilmiş olan şehitlere dökülen gözyaşlarından doğmuştu. Ancak, daha sonraları, bu dinsel hak davası siyasal bir renk kazandı ve şehitler, her türden adaletsizlik ve baskıyla karşılaşan herkes için bir simge haline geldi.

Namık Kemal, böylece çocukluğundan başlayarak, bu düşüncelere hazırlanmıştı. Avrupa'nın etkisi altında tanımayı öğrendiği liberal, hoşgörülükçü, çeşitli ırk ve sosyal sınıflar arasında eşitliği dile getiren ülküler, böylece onda yalnız uygun değil, aynı zamanda daha önceden iyice hazırlanmış bir zemin buldu.

Öte yandan, Bektaşiler, 1826'dan beri gizliliğe itildikleri için, Masonlar nezdinde bir destek buldular. Masonlarla aynı ülküyü paylaşıyorlardı: Yani liberalizm, hoşgörürlük, herkesçe benimsenmiş töre ve inançlar karşısında bağımsızlık (non-conformis me) ve din adamlarına karşı oluş. Masonluk kayıtlarında Namık Kemal'e I Prootos

185. Namık Kemal Ailesi, Taha Toros, Yakın Tarihimiz, Milliyet Y. sf. 79

186. Saded Dışında Namık Kemal, Hüseyin Hatemi, Gösteri Ölümünün 100. Yılında N. Kemal sf. 12-14.

Levent Şahverdi Arşivi

(İlerleme) adını taşıyan bir Yunan locasında rastlıyoruz. Bu Yunan locası, Maşrık-ı Azam'ın YÜksek Kurulunun verdiği yetki sayesinde, 28 Ocak 1868'de İstanbul'da kurulmuştu. Birinci Başkanı Alexandre İsınyrides oldu; ancak, 31 Aralık 1870'te başkanlık Cleanthi Scalieri'ye geçti ve onun zamanındadır ki, loca büyük bir gelişme içine girdi. Çoğu Yunanlı olan hıristiyanların yanı sıra, sarayda ve devlette büyük makam sahibi pek önemli müslüman şahsiyetler de görüyoruz bu locada. Locanın yerleşmesine göz kulak olan Louis Amiable gibi, Cleanthi Scalieri de, imparatorlukta çeşitli milletlerin aynı çatı altında kardeşçe bir arada yaşamalarından yanaydı; Doğu Birliği'nde olduğu gibi, toplantılara Türkçeyi o da soktu. 1872 Ekim'inde, bu locada, 19'ü Türk olan 68 üye bulunuyordu. Bu Türkler arasında şu adı da: "Kemal, Mehmed Namık, edebiyatçı"[187]

Namık Kemal, masonluğa hiç kuşkusuz Avrupa'da bulunduğu sırada girmişti; ancak, bir Fransız locası değil, Maşrık-ı Azam'a bağlı bir Yunan locası idi bu. Göze ilk çarpan nokta da şu; İngiliz masonluğuna girmiş Mustafa Reşit Paşa, Midhat Paşa ya da Prens Mustafa Fazıl Paşa gibi ünlü Türk masonlarının tersine, Namık Kemal Fransız Maşrık-ı Azam'ına bağlı bir locaya girdi. Bu bizi şu varsayıma götürüyor. Namık Kemal, Fransa'da bulunduğu sırada masonluğa girmiş olmalı. Mehmed Kemal onun için 'Kırda olsa Alevi olacaktı, kentte olduğu için Bektaşilikte karar kılmıştır" der.[188] Bektaşi itikadı çevresinde yetişen Namık Kemal, Osmanlı sultanı ve ilmiye sınıfının değişmez temel kabulü olan ehl-i sünnet itikadına ve müesseselerine karşı mücadele etmiştir. Masonluk, Batı desteğinde Bektaşiliğin mahalli fonksiyonlarını kapsamağa ve pozitivizmi yoğurmağa koyulmuştur. Bu yoğurma İslamiyet'in doğrudan reddinden önce, dinin içinde olduğu izlenimini veren "yumuşatılmış" heterotoks hareketlerin değereriyle, Batılı beynelmilel kabullerin İslamiyet'te de bulunduğu şeklinde tevillerin kabulüyle başarıya ulaştı." Bu gerçeğin altını çizen Paul Dumont,' 19'uncu yüzyılın 60'lı ve 70'li dönemlerinde bir Osmanlı aydını için-Namık Kemal'in kıratında da olsa-şeriattan

187. Namık Kemal'in Bektaşiliği ve Masonluğu, İrene Melikoff Tarih ve Toplum Aralık 1988 s. 6, sf. 17-19.

188. Aslan Yeleli Şair Mehmed, Kemal Cumhuriyet 21 Aralık 1988

Levent Şahverdi Arşivi

bağımsız ve tamamıyla dünyasal bir hukuk düşünmek için vakit pek erkendi' diye yazıyor."[189] Yine aynı yazıdan Namık Kemal'in 1871 Paris Komünü'nü Osmanlı ülkesinde savunduğunu da öğreniyoruz.

Topal Osman Paşa

Siyavuş Paşa'nın torunlarından Topal Osman Paşa, "90 yaşında bulunduğu sırada Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem olarak İran seferine çıkan ve meşhur Nadir Şah'ı mağlup ettiği sırada şehit edilen" bir devlet adamıdır. Paşa'nın bir sıfatı vardır ki bu sıfat isminin başında zikredilir: "Sarıgüzel" 1732 tarihinde şehid edilen Topal Osman Paşa'nın dört çocuğu vardır. Bunlar Zeynelabidin Bey ve Damad Ahmed Ratip Paşa ile kaynaklarda isimlerine rastlayamadığımız iki kız çocuğudur. Kız çocuklardan birincisi 1749 yılında ölen Sarı Mehmed Paşa ile evlenmiş ve bu evlilikten (1726-1777) tarihleri arasında yaşayan Sarı Ali Paşa doğmuştur. Kızlardan ikincisi ise 1808 yılında ölen Köse Musa Paşa ile evlenmiştir.Namık Kemal, bu Topal Osman Paşa'nın torununun torunudur. Ve Namık Kemal, paşanın torunu olmakla övünür.

Damat Ahmed Ratip Paşa

Topal Osman Paşa'nın oğlu Ratip Paşa, devrinin ünlü kişilerindendir. Şöhretinin iki yönü vardır. Birincisi Osmanlı ailesine damatlığı, ikincisi de zürriyetinin bolluğudur. Ayşe Sultan'la evli olan Ahmed Ratip Paşa'nın 41 çocuğu vardır. Bu da ona haklı bir şöhret sağlar. Damatlıktan sonra kaptan-ı deryalığa tayin edilen Ratip Paşa'nın en meşhur çocuğu ise Müderris Osman Paşa'dır.

Müderris Osman Paşa ve Kardeşleri

Ratip Paşa; oğlu Osman'ı, medreseye verip din adamı olarak yetiştirmiştir. Fakat Rusya ile yapılan bir savaşta askerlere yardım gerekince, medreseden cepheye giden gönüllüler arasında Müderris Osman Efendi de yer alır. Ruscuk taraflarında büyük varlık gösteren Müderris Osman Efendi'ye serdar rütbesi verilir. Ardından da vezirlik rütbesine kavuşur ve Müderris Osman Efendi, Müderris Osman Paşa olur. Müderrislikten paşalığa yükselen Müderris Osman Paşa'nın

189. Öncü Namık Kemal İlhan Selçuk, Cumhuriyet 3 Ocak 1989.

Levent Şahverdi Arşivi

çekemeyeni de olmuş ve Paşa, isyan etmesi ihtimali önce sürülerek Eğriboz Adası valiliğine tayin edilerek merkezden uzaklaştırılmıştır. Düşmanları sürgünle yetinmeyip, Müderris Osman Paşa, Eğriboz Adasını karaya bağlayan köprüyü geçip maiyeti henüz karada iken köprü havaya uçurulmuş ve paşa adada yalnız başına kalmış ve bilahare gelen bir fermanla boynu vurulmuştur. Osman Paşa'nın oğlu Zeynelabidin Bey de 1820 tarihinde ölmüştür. Bu sırada Müderris Osman Paşa'nın kardeşi Ali Bey (ölümü 1808) de sarayda içağalığı vazifesindedir ve ağabeyinin idamı üzerine görevinden ayrılmıştır.

Ratip Paşa'nın 41 evladından ve Müderris Osman Paşa'nın küçük kardeşlerinden Asaf Mehmed Paşa (ölümü 1780) ile Naşit İbrahim Bey (1748-1791) de babaları gibi devrin ünlü kişilerindendir ve ikisinin de divanları vardır. En küçük kardeşleri Şemseddin Bey'dir. Diğer erkek kardeşlerin isimleri de şöyledir: Ebubekir Bey (öl. 1784), Salih Bey (öl. 1824), İsmail Paşa (öl. 1808), Cavid Ahmed Bey (öl. 1803), Abdurrahman Bey (öl. 1791)

Şemseddin Bey

Damat Ahmed Ratip Paşa'nın en küçük oğlu Şemseddin Bey'dir. Şemseddin Bey (ölümü 1825) III. Selim Han'ın maiyetinde uzun müddet başmabeyincisi olarak çalışmış, onun tahttan indirilmesiyle mallarına el konulmuş ve saraydan ayrılmıştır. 109 yaşında nüzul inerek ölen Şemseddin Bey'in 101 yaşında iken bir çocuğu dünyaya gelir. Mustafa Asım adı verilen çocuk, Namık Kemal'in babasıdır.

Şemseddin Bey'in çocuklarından biri de Ahmed Bey'dir. Ahmed Bey iki evlilik yapmıştır. Aşçıbaşı ile evliliğinden iki kızı olmuş, bunlardan Esma, Hafız Said Efendi ile evlenmiş, bu evlilikten Ahmed Ratib doğmuştur.

Namık Kemal'in Babası Mustafa Asım Bey

Mustafa Asım Bey müneccimbaşı ve yazardır. Orhan Bayrak'ın "Mevlevî"[190] dediği Mustafa Asım Bey'i, Taha Toros "Bektaşiliğe

190. İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar M. Orhan Bayrak, T. Anıtlar Der. İst. Şub. Y. İstanbul 1979 sf. 190.

Levent Şahverdi Arşivi

meyilli"[191] olarak bildirir. Her iki durum da Mustafa Asım Bey'in ehl-i sünnet dışı bir itikatla irtibatını gösterir. Mustafa Asım Bey oğlu Namık Kemal Sakız Adasında mutasarrıf iken ondan zeytinyağı, sakız, reçel ve rakı istemiştir. İkinci mektubunda da bu ricasını tekrarlamış ve sonunda sadece rakı gelmiştir. Ailede rakının tabii görülmesi o devir için heterodoksiye açılır bir kapı olarak görülebilir.

Mustafa Asım Bey, ilk evliliğini mutasarrıf ve valiliklerde bulunan Abdüllatif Paşa'nın kızı Zehra Hanım'la yapmıştır. Namık Kemal bu evlilikten dünyaya gelmişse de, 7 yaşında annesini kaybeden Namık Kemal bu tarihten sonra annesinin babası Abdüllatif Paşa tarafından yetiştirilmiştir.

Mustafa Asım Bey, eşi Zehra Hanım'ın ölümünden sonra ikinci defa Dilber Hanım'la evlenmiş ve bu evlilikten Ömer Naşit Erasoğlu adında bir oğlu olmuştur. Onun da iki oğlu vardır Ahmed ve Fahreddin Erasoğlu.

Mustafa Asım Bey'in Maide ve Dürriye adlı iki eşi daha vardır.[192]

1816 yılında doğan Mustafa Asım Bey, oğlu Namık Kemal'in ölümünü de gördükten sonra 1900 yılında 84 yaşında ölmüştür. Mezarı Eyüp Sultan Mezarlığında Şimşirdede karşısındadır. Torunu Ali Ekrem Bolayır; babasıyla dedesinin Sultan II. Abdülhamid Han hakkında nefret dolu sözlerine şahitlik eder.

Namık Kemal

Namık Kemal, edebiyat ve siyasî hayatımızdaki etkisi yanında, bürokraside de görevler almış bir şahsiyettir. Bu görevleri yerine getiriş tarzı onun sanatçı, Bektaşi ve mason kişiliğinin bir tezahürü gibidir. Onun özel hayatı, umumi efkarın kusursuz memur anlayışı ile bağdaşmaz. Hakkındaki şikayetler şöyle özetlenebilir. Devlet dairesine işi düşen vatandaşları evi ile hükümet konağı arasındaki köşkte kabul etmek, üzerinde daima gecelik entarisi ile görünmek,

191. Namık Kemal Ailesi, Taha Toros (Milliyet) Yakın Tarihimiz sf. 79.
192. Namık Kemal'in Şeceresi, A. Ekrem Bolayır'ın Hatıraları, Metin Kayahan Özgül Kültür Bakanlığı Y. Ankara 1991

Levent Şahverdi Arşivi

bu yüzden idare meclisi toplantılarına riyaset etmek üzere mütfü ya da muhasebeciyi vekil bırakmak ve çok fazla içki içmek. Özellikle aile geleneğinde içkinin var olmasına rağmen, ona rakı siparişi veren babasının bile az içki içmesini istemesi ilginçtir. İçkili olarak kavgaya tutuşması ve bunun mahkemelere yansıması işin vehametini ortaya koyar.[193] Halkın şikayetleri arasında dinî bayramlara ve namaza katılmaması ise bir başka noktadır.[194]

Namık Kemal 1856 yılında 17 yaşındayken Niş Kadısı Mustafa Ragıp Efendi'nin kızı Nesime Hanım'la evlenir. Bu evlilik daha çok aile zoruyla olur. Bu evlilikten Feride, Ulviye ve Ali Ekrem (Bolayır) adlarında üç çocuk dünyaya gelir. Nesime Hanım'la Namık Kemal'in evlilikleri uyumlu olmamıştır. Bu yüzden Nesime Hanım, Namık Kemal'den ziyade kızı Feride'nin evinde yaşamıştır. Feride 1864 yılında doğmuş ve bilahare Rıfat Bey'le evlenmiştir.

Kayınpeder Mustafa Ragıp Efendi

Namık Kemal'in kayınpederi Mustafa Ragıp Efendi, Cevriye Hanım'la evlenir. Dört çocukları olur. Tahsin Paşa, M. Ali Bey, Neşet Efendi, Nesime Hanım. Nesime Hanım, Namık Kemal'le evlenir. Neşet Efendi, Emine Hanım'la evlenir iki çocukları olur: Fitnat ve Kemal.. Tahsin Paşa'nın da üç çocuğu vardır: Cevdet, Süleyman, Fahriye.

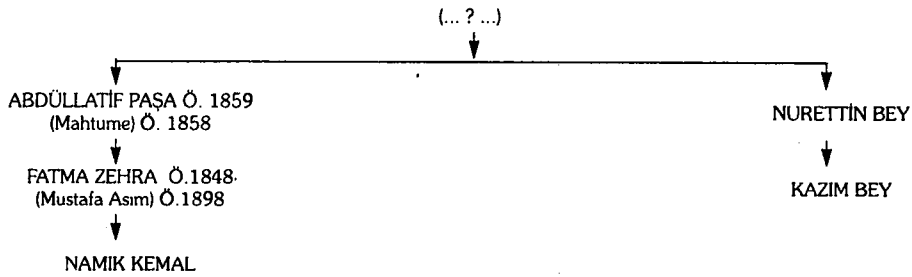
Namık Kemal-Mehmet Nazım Paşa İlişkisi

Malum Mehmet Nazım Paşa, Nazım Hikmet'in baba tarafından dedesi, Boğaz'daki Aşiret'in iki kanadının ilişkilerinin tarihi temelleri var. Mehmet Nazım Paşa; hatıratında mektupçuluğunu yaptığı Ziya Paşa ve Namık Kemal'le irtibatını şöyle anlatır: "... Her ikisinin hayatlarına yakından karışmak bahtiyarlığına nail olmuş bir adam sıfatıyla söyleyebilirim ki, zamanlarının bu iki büyük şahsiyeti, millet ve memleket mes'elelerinde hemen elele vermekten bir an bile fariğ

193. Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil. A.Ü. Edebiyat Fak. Y. Erzurum 1980 sf. 67, 133.

194. Namık Kemal'in Mektupları, Cilt 3 Hz. Fevziye Abdullah Tansel Türk Tarih Kurumu Y. Ankara 1973, sf. 47.

Levent Şahverdi Arşivi

olmamışlardır. "Mehmet Nazım Paşa'nın, Ziya Paşa Şam Valisi olunca mektupçuluğuna tayini Namık Kemal'in tavassutuyla olmuştur.

Namık Kemal'le Mehmet Nazım Paşa ilişkisinin bir başka zemini de Hersek Vak'ası sırasında kurulan Hediye adlı yardım kuruluşu vesilesiyle olmuştur. Masum bir askere yardım kuruluşu görünüşündeki cemiyet Mehmet Nazım Paşa'nın ifadesiyle 'hürriyet yanlılarınca' yani Jöntürkler tarafından kurulmuştur. Hediye Cemiyeti, yardım toplama faaliyetinin dışında gönüllü toplama ve bunları kendine has üniformaları içinde Asakiri Mülkiye Taburları adıyla örgütlemeye kalkınca dananın kuyruğu kopar. Ve bir kısım cemiyet üyeleri değişik görevlerle İstanbul'dan uzaklaştırılır.(195)

Hediye Cemiyeti'nde Boğaz'daki Aşiret'den iki isim Namık Kemal ve Mehmet Nazım Paşa yanında bir üçüncü isme rastlarız bu da Nuri Bey'dir. Eğer bu Nuri Bey, aşiretimizin Giritliler kanadından Celal-Suphi-Sedat Nuri kardeşlerin babası Nuri Bey ise aşiretimizin üç kanadından üç kişi, görünüşü masum, niyeti şüpheli bir cemiyetin elebaşları olarak da tarihe birlikte geçerler.

Namık Kemal-Abidin Paşa İlişkisi

Mektup, yaşanılan dönemin en geçerli iletişim aracıdır. Telgraf yoldadır henüz. Fakat bazan mektuplar sırları ele verir. Bu sırlardan biri de, Boğaz'daki Aşiret'in bir kanadındaki Namık Kemal'in Hariciye Vekaleti'ne getirilen diğer kanattaki Abidin Paşa'ya, Abdül-

195. Nazım Paşa'nın Anıları, Arba Y. İstanbul 1992, sf. 68-69.

Levent Şahverdi Arşivi

hak Hamid Tarhan'ın bir göreve tayini için yazdığı tavassut mektubudur.(196)

Namık Kemal ve Zaptiye Müdürü Kazım Bey

Namık Kemal tutuklanacağı zaman aşiretten Kâzım Bey, İstanbul Zaptiye Müdürü yani Emniyet Müdürüdür. Tutuklama, Kâzım Bey marifetiyle yumuşak bir üslupla gerçekleşir. Bolayır anlatır: "Bu zat... babamın valide tarafından büyükamcası Nureddin Bey'in oğludur."(197) Yani Namık Kemal'in annesi Fatma Zehra Hanım'ın babası Abdüllatif Paşa'nın kardeşi Nureddin Bey'in oğludur.

NAMIK KEMAL'İN ÇOCUKLARI

1. FERİDE HANIM (Menemenlizade Rifat Bey'in Hanımı)

Namık Kemal, kızı Feride Hanım'ı, Menemenlizade Rıfat Bey ile evlendirmiştir. Bu evlilik, devrin bürokrasi gelenekleri üzerine padişah fermanı ile gerçekleşir. Rifat Bey "topal" bir zattır. Namık Kemal kızı Feride'ye yazdığı mektupta müstakbel kocası Rıfat Bey'in topallığını ve ismini kendisine has üslubuyla şöyle açıklar: "Topalın geliyor topalın... Bizim ecdadımızda da meşhur bir topal vardır" diyerek dedesinin dedesi Topal Osman Paşa'yı hatırlatıyor. Feride Hanım'ın Menemenlizade Rifat Bey'le evliliği, Namık Kemal'i çok mutlu etmiştir. Bunda Namık Kemal ile Rıfat Bey'in inanç birliği önemli bir faktör olmuştur.

Damat'la Kaympeder'in Tanışması

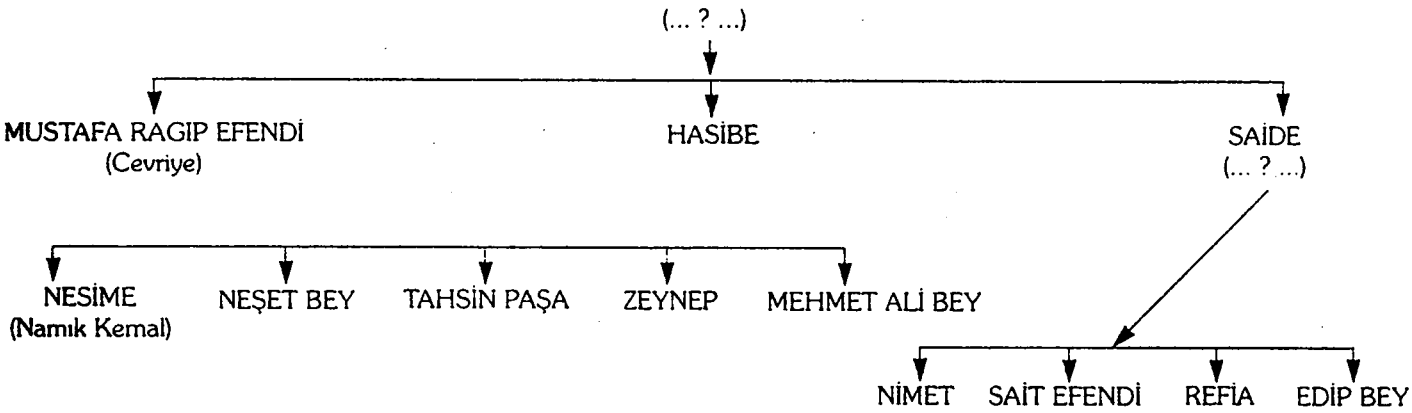
Sultan Abdülaziz Han'ın iktidardan indirildiği gün Magosa'da sürgünde bulunan Namık Kemal'e gönderilecek müjde telgrafını yazma görevi Rıfat Bey'e verilir. Namık Kemal Magosa'dan dönünce Rıfat Bey'le tanışır. Namık Kemal, Midilli Mutasarrıflığına gönderildiğinde Rifat Bey iki defa onu ziyarete gider ve misafiri olur. Damatlığı da bu ziyaretlerin ikincisinde kararlaştırılır.

---

196. Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları, Metin Kayahan Özgül Kültür Bakanlığı Y. İstanbul 1991 sf. 236-237.
197. Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları, Metin Kayahan Özgül, Kültür Bakanlığı Y. İstanbul 1991 sf. 53.

Levent Şahverdi Arşivi

NAMIK KEMAL'İN EŞİ NESİME HANIMIN SECERESİ

Levent Şahverdi Arşivi

Menemenlizade Rifat Bey'in Kökeni

Rıfat Bey'in soyu Adana'nın Karahisarlı kasabasının merkez alan Menemencioğulları âşiretine dayanır. Aşiretin kolları Toroslar'da yaşar. Rıfat Bey, Menemencioğulları âşiretinin son beyi olan Hacı Ahmet Bey'in oğludur. Sultan Abdülaziz Han zamanında Toroslar'da Kozanoğlu ile birlikte bazı aşiretlerin isyan hareketleri üzerine 1865 senesinde bazı aşiret reisleri yerlerinden tehcir edilmiştir. Bu arada Menemencioğulları âşiretinin reisi Hacı Ahmet Bey de İstanbul'a çağırılmıştır. Oğlu Rıfat Bey; bu sırada 8-9 yaşlarındadır ve ailenin en küçük erkek çocuğudur. Rıfat Bey İstanbul'da iyi bir tahsille yetiştirilirken, genç yaşta geçirdiği bir kaza ile de sakatlanmış ve "topal" olmuştur. Fakat özürlü olmak onun bürokraside ilerlemesine engel olmamıştır. Memuriyet hayatına Maliye ve Divan-ı Muharebat'ta kâtiplikte başlamış, daha sonra da Anadolu ve Rumeli'de çeşitli illerde defterdarlıklarda bulunmuştur.

Memuriyet'ten Bakanlığa

Menemencizade Rıfat Bey; Meşrutiyetin ilk senesinde kurulan Hüseyin Hilmi Paşa kabinesine Maliye Nazırı olarak girdi. Daha sonraki kabinelerde de aynı göreve getirildi. Son siyasi vazifesi Âyân Meclisi reisliğidir. Menemencizade Rıfat Bey 1932 yılında ölmüştür.

Feride Hanım'm Çocukları

1. Numan Kemal Menemencioğlu

Feride Hanım'la Menemenlizade Rifat Bey'in çocuklarından Numan Kemal Menemencioğlu babasının defterdarlığı zamanında Bağdat'ta doğdu. (1893). İlk ve orta öğretimini Selanik'te Terakki ve İstanbul'da Burhanı Terakki Mekteplerinde, lise tahsilini Fransız For Lisesinde yüksek tahsilini de Lozan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde bitirmiştir.(1914)

Viyana Elçiliği Üçüncü Katipliği'nde hariciyeye intisap etti. 1929 da elçi ünvanıyla Hariciye Bakanlığı Müsteşarı oldu. 1933'te Büyükelçi ünvanıyla Kâtib-i Umumiliğe tayin edildi. 1937 de Gazian-

Levent Şahverdi Arşivi

tep Milletvekili seçilerek Dışişleri Bakanlığı Siyasi Müsteşarlığına getirildi. Aynı yıl sonlarında milletvekilliğinden çekildi tekrar Hariciye Umumi Katipliği'ne getirildi. Sonra İstanbul Milletvekili seçilerek Hariciye vekili yani Dışişleri Bakanı oldu. Bakanlıktan istifa ettikten sonra 1944 yılı sonunda Paris Büyükelçiliği'ne tayin edildi.(198)

Feride Hanım'm Çocukları

2. Ahmet Muvaffak Menemencioğlu

Ahmet Muvaffak Menemencioğlu, uzun yıllar Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü yapmıştır. Batılı mânâda spor anlayışını ülkemize getirenlerdendir. Bu çabası Meşrutiyet'in ilk yıllarında başlar. Fotoğrafi spor yazarlığında ik kullanan da Muvaffak Menemencioğlu'dur. Muvaffak Menemencioğlu'nun Nermin ve Suzan adlı iki kızı, Turgut adlı bir oğlu vardır. Bunlardan Turgut, büyükelçilik yapmıştır.

Dedesinin Torunu Nermin Menemencioğlu Streater

Nermin Menemencioğlu, Türkiye Aydınlarıyla Dayanışma Girişimi'nin Namık Kemal'in 100. ölüm yıldönümü münasebetiyle Almanya'nın Mainz Kenti'nde 15 Nisan 1988'de gerçekleştirdiği kollogyuma bir tebliğiyle katılmıştır. Bu kollogyuma İrene Melikroff, Server Tanilli, Poul Dumont, Serol Teber ve torunu Nermin Menemencioğlu tebliğ sunmuştur. Bu kollogyum tebliğleri TKP çizgisindeki Amaç Yayınları tarafından neşredilmiştir. (199) Nermin Menemencioğlu'nun tebliği Namık Kemal Avrupa'da başlığını taşımaktadır. Nermin Menemencioğlu'nun bir yazısına 1960'ların Türk Solu için mektep misyonundaki dergilerinden Yön dergisinde rastlıyoruz.(200) Nermin Hanım'ın diğer bir yazısı da Enver Paşa ve Doğu Halkları Kurultayı (201) başlığıyla yayınlanır. Salah Birsel; Nermin Menemencioğlu'nun üniversite tahsilini

198.Türk Meşhurları Ansiklopedisi, İbrahim Alaettin Gövsa, Yenigün Neşriyatı (belirsiz tarih) sf. 252

199. Bir Çağdaş Öncü Namık Kemal Amaç Y. İstanbul 1988,

200. Korsan Çıkmazı, Nermin Menemencioğlu, Yön y. 1 s. 13, 14 Mart 1962, sf. 16.

201. Enver Paşa ve Doğu Halkları Kurultayı, Nermin Menemencioğlu-Streater, Tarih ve Toplum Nisan 1991, s. 88, sf. 46-50.

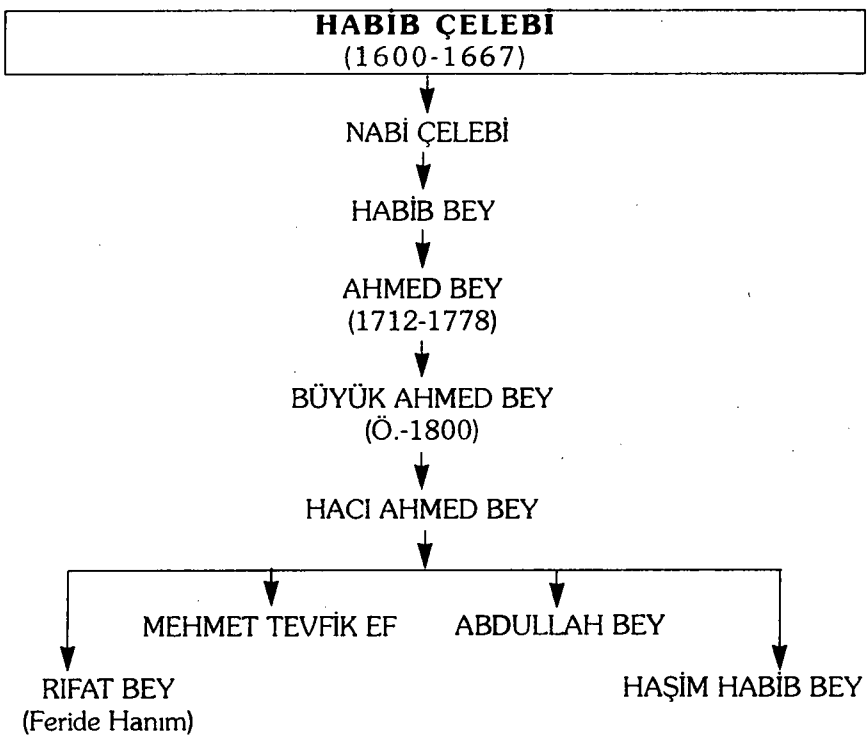
Levent Şahverdi Arşivi

Colombia Üniversitesi'nde yaptığını yazar. Birsel, Nermin Hanım'ın yolculuğunu da şöyle anlatır: "Eylül ayı da Bayan Nermin'in: 'O ne yazdı!' sözüne uygun düşer. Bu kez de Nermin Menemencioğlu, tek maşına, oh oh maşallah, üç bacalı bir gemiye-Cunard-binip yüreğindeki kütküttlerle New York'a çengel atar. Colombia Üniversitesi'ne gidiyordur"(202) Aile soyağacından Nermin Menemencioğlu Streater'in bir de oğlu olduğunu öğreniyoruz, adı Osman...(203)

Feride Hanım'ın Çocukları

3. Beraat Savut

Feride Hanım'la Menemencizade Rıfat Bey'in ilk kızları Beraat Hanım'dır. Aile içinde iki Beraat olduğundan buna "Büyük Beraat

202. Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi, Salah Birsel, T. İş Bankası Kültür Y. Ankara 1982, Sf. 318
203. Namık Kemal'in Şeceresi, Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları Metin Kayahan Özgül, Kültür Bakanlığı, Y. Ankara 1991.

Levent Şahverdi Arşivi

Hanım" denilmiştir. Beraat Hanım 1901 yılında Osmanlı bürokrasisinde hukuk müşavirliği yapan Mümtaz Bey'le evlenmiştir.

Mümtaz Savut (1872-1935) Adana Valiliği ve İller Bankası Genel Müdürlüğü yapmıştır. Beraat ve Mümtaz Savut'un oğullarından İlhan Savut, İçişleri Eski Bakanlarından Şükrü Kaya'nın damadı olmuştur. Genç bir hariciyeci olan İlhan Savut, Şehit Başvekil Adnan Menderes ile Londra'ya giderken düşen uçakta ölmüştür. Beraat Hanım ikinci oğlunun ölümünü de sağlığında görmüştür.

Beraat ve Mümtaz Savut'un çocuklarından İlhan Savut; Şükrü Kaya'nın kızı Bisan Hanım'la evlendi. Bisan Savut'la akrabadan Nermin Menemencioğlu'nun Ankara'da Nazilli basmalarından tuvaletler giyerek baloya gittikleri zamanlar oldukça ilgi çekmiştir.[204] Genç yaşta ölen diplomat İlhan Savut'un oğlu Ali Savut da baba mesleğini seçmiştir. Ali Savut ABD'de görev yapmıştır. [205]

Dünür İçişeri Bakanı Şükrü Kaya

Şükrü Kaya 1884 yılında İstanköy Adasında doğdu. İttihat ve Terakki üyesiydi. I. Dünya Savaşından sonra bu yüzden Malta'ya sürülenler arasında yeraldı. Cumhuriyetle Tek Parti'nin has adamları arasına girdi. 1. Şefin iktidarı boyunca milletvekilliği yaptı. (1923-1938). Ayrıca 1936-1938 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi'nin Genel Sekreteri oldu. Tarım (1924). Dışişleri (1924-1925) ve İçişleri bakanlıklarında (1927-1938) bulundu. 1959 yılında İstanbul'da öldü.[206]

Feride Hanım'ın Çocukları

4. Safiye Nahide Büktaş

Feride Hanım ile Menemencizade Rıfat Bey'in üçüncü çocukları Safiye Nahide Hanım'dır. Nahide Hanım 1887-1962 yılları arasında

204. Sümerbank'ın Yaşam Defilesi Müşerref Hekimoğlu, Cumhuriyet Dergi 12 Kasım 1989 s. 192, sf. 8.
205. Başkent Günleri, Müşerref Hekimoğlu, Çağdaş Y. İstanbul 1990, sf. 83.
206. Türkiye'yi Kimler Yönetti, M. Orhan Bayrak, Milliyet Y. İstanbul 1984 sf. 114-115.

Levent Şahverdi Arşivi

yaşamıştır. Babasının akrabalarından Bedii Büktaş'la evlenen Nahide Hanım'ın iki oğlu, iki kızı olmuştur. Bunlar tanınmış işadamları Bülent Büktaş ve Mücahit Büktaş ile Nevin ve Berin adlı kardeşleridir.

Safiye Nahide Hanım'ın eşi Bedii Büktaş, Balkan, ve Harb-i Umumiye iştirak etmek ve sonra İnhisarlar İdaresinde Nakliyat Şubesi Müdürü olarak çalışmıştır.(207)

Safiye Nahide Hanım'ın kızlarından Nevin Menemencioğlu 1940'lardan beri Paris'te yaşıyor. Önce dayısı Numan Menemencioğlu döneminde elçilikte görevaldı. Sonra da Basın ve Turizm Danışmanlığı yardımcılığı görevi yaptı. Müşerref Hekimoğlu onu şöyle anlatır: "Nevin Menemencioğlu Paris'te vazgeçilmez birkişi halinde, geniş bir çevresi, her çevreden dostları var. Coşkusunu yitirmeden çalışıyor."(208)

Bir Başka Torun Nahide

Nahide Hanım'ın bebekliği Namık Kemal'e çok benzermiş. Adı önce Safiye konulmuşsa da, Namık Kemal'in beğenmemesi üzerine Nahide ismi konulmuştur.

Bir Şaire Menemencioğlu

Muazzez Menemencioğlu Davullar Vurur adlı kitabıyla okuyu karşısına çıkan bir şaire. Onun düşünce dünyası 12 Mart dönemini anlatan bir şiirinde dile gelir:

"Radyoda adın suçlandı
Gazetelerde resmin boy boy
koktum, arayıp soramadığım oldu
anayı çocuktan kopardı korku
utandım arlandım, kınandım"(209)

Muazzez Menemencioğlu değişik toplumlardaki kadınların durumunu karşılaştırırken Amerika'da yaşayan bir kardeşinden bah-

---

207. Müverrih-i Mader-zadın Fülannamesi, Ali Birinci Polemik Ekim 1992 s. 5, sf. 17.
208. Başkent Günleri, Müşerref Hekimoğlu, Çağdaş Y. İstanbul 1990 sf. 101.
209. Davullar Vurur Muazzez Menemencioğlu, Kendi Yayını, İstanbul 1980 (hk. kitap tanıtımı) Bedia Akınlı, Kitaplar Mayıs 1980, s. 5 sf. 62-64.

Levent Şahverdi Arşivi

seder.[210] Bu yazıda sosyalist kadının övülüş biçimi akıllara sezadır: "Kadın da erkek de çalışır elbette yabancı ülkelerde. Kapitalizmin ileri aşamasında olan ülkelerde teknoloji öylesine ileridir ki, ev işleri bir düğmeye basmakla çözümleniverir. Amerika'daki kız kardeşim sabahleyin evden çıkarken buzdolabından çıkarıp fırına koyduğu eti, akşam eve dönünce pişmiş, kızarmış olarak çıkarır otomatik fırından. Sosyalist ülkelerde ise çalışan kadınlar yemeklerini -belki de çok ucuza geldiği için olacak- işyerlerinden sefer taslarıyla evlerine taşırlar. Sonuç olarak her iki düzende de kadın önünden önlük çekilip alınmıştır. Ne var ki, birinde varlıklı kesim kadını yararlanır bu kolaylıklardan, öbüründe tüm kadınlar."

Muazzez Menemencioğlu'nun kız kardeşinden başka, ailenin diğer kanadından Ali Ekrem Bolayır'ın çocuklarından Hatice Selma'nın da Amerika'da olduğu düşünülünce, ailenin yeni dünya ile bağlarının oldukça iyi olduğu görülecektir.

Diğer Menemencioğulları

Menemencioğlu ailesinden Fatma Saibe Hanım, emekli öğretmen Ömer Sıtkı Erdi ile evlenir. Bu evlilikten Cansevil ve Ünal adlı çocukları olur. Oğul Ünal Erdi, Rose Hanım'la, kızları Cansevil Hanım ise Tekfen Holding kurucu ortağı, yönetim kurulu başkanı ve murahhas azalardan Necati Akçağlılar ile evlidir.[211]

Aileden Mürüvvet ve Müeyyet Menemencioğlu'nun kızları Güzin Hanım, Tarık H. Koyutürk ile evlenir. Çocukları Rengin Avunduk, Gönül Bakay ve A. Hakkı Koyutürk dünyaya gelir. Tarık H. Koyutürk 3. Temmuz 1996 tarihinde vefat eder. Oğul A. Hakkı Koyutürk, Dekart İnşaat Mimarlık Dekorasyon Ticaret Ltd. şirketinin sahibidir.[212]

Ve yine bir ölüm ilanı: Menemencioğlu Ailesinin Leyla'sı (Leyla Özer) 3 Temmuz 1996'da vefat eder.[213]

---

210. Kadının Yeri, Muazzez Menemencioğlu, Kitaplar, Mayıs 1980, s. 5. sf. 63.
211. Acı Kaybımız Ömer Sıtkı Erdi, Hürriyet 23 Mayıs 1989
212. Vefat, Tarık H. Koyutürk, Hürriyet 5 Temmuz 1996
213. Vefat, Leyla Özer, Hürriyet 5 Temmuz 1996

Levent Şahverdi Arşivi

NAMIK KEMAL'İN ÇOCUKLARI

2. Ali Ekrem Bolayır

Namık Kemal'in Nesime Hanım'dan doğan ikinci çocuğu Ali Ekrem'dir. Ali Ekrem 1867 yılında doğmuştur. O doğduğu zaman Namık Kemal, Avrupa'dadır. Namık Kemal, Recaizade Ekrem'e izafeten çocuğuna Ekrem adını verir. "Ali" ismini ise Bektaşiliğinden kaynaklanarak çocuğuna koyması muhtemeldir.

Ali Ekrem çocukluğunu kısmen babasının, kısmen dedesi Mustafa Asım Bey'in yanında kısmen de eniştesi Menemencizade Rıfat Bey ile ablası Feride Hanım'ın yanında geçirmiştir. Özel eğitimle yetişen Ali Ekrem, Avrupa kültürü yanında Arapça ve Farsça da öğrendi. Namık Kemal oğlunu Avrupa'da okutmak için Hazine'nin tahsil masraflarını karşılamasını II. Abdülhamid Han'dan talep etmesi üzerine Sultan, Ali Ekrem'i mabeyn kâtipliğine, yani saraydaki bürosuna tayin etti. Ali Ekrem bu görevdeyken, Namık Kemal Sakız Adasında mutasarrıftı.

Kayınpeder Mısırlı Celal Paşa

Ali Ekrem, Mısırlı Celal Paşa'nın kızı Celile Hanım'la evlendi. Ali Ekrem mabeyn katipliği görevindeyken babası ölür. İdari görevleri sırasında yazı faaliyetleri de devam eder. H. Nadir takma adıyla manzumeler yayınlar. Mabeyn katipliğinden Kudüs Mutasarrıflığına sonra da Akdeniz Adaları valiliğine tayin edilir.

II. Meşrutiyet (1908) ilan edildiğinde İttihatçılar önce onu azl ettilerse de sonra görevine tekrar iade ettiler. Daha sonra İstanbul Edebiyat Fakültesi, Galatasaray Lisesi ve Askeri liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı.

Ali Ekrem çocukları Cezmi ve Masume'yi kaybetmenin acısıyla kendisini bir ara içkiye verdi. İçki de onu teselli edemedi. 1937 yılında öldü. Eşi Celile Bolayır ise 1953 yılında öldü.

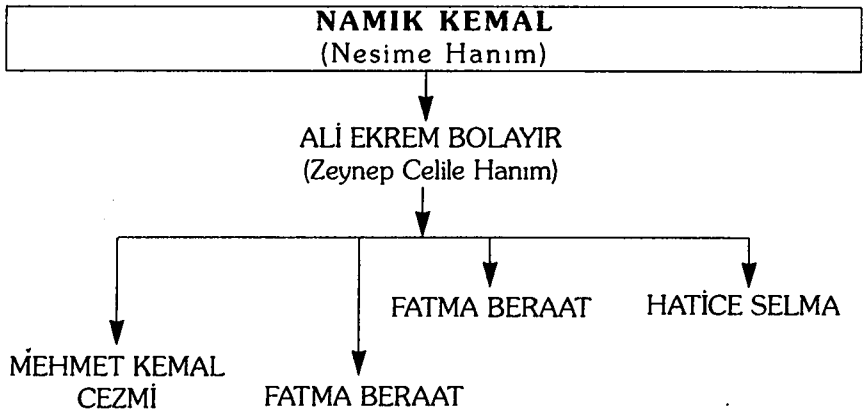
Ali Ekrem'in Çocukları

1. Cezmi

Ali Ekrem; Mısırlı Celal Paşa'nın kızı Celile Hanım'la evlendikten

Levent Şahverdi Arşivi

sonra 11 Mart 1896'da oğlu Mehmet Kemal Cezmi dünyaya geldi. Namık Kemal'in Cezmi adlı roman kahramanından hareketle ismi konulan çocuk, mürebbiyeler elinde büyüdü. Bu arada Cezmi'nin müzikte kabiliyetli olduğu vehm edilip, bu yönde yönlendirildi.

Cezmi önce İstanbul'da Türk ve yabancı okullarda okutulduktan sonra İsviçre'ye gönderildi. İsviçre'den yurda döndüğünde musiki eğitimine Belçikalı bayan bir hocadan ders alarak devam etti. Ali Ekrem'in evi o zaman Boğaz'da Arnavutköy'dedir, Cezmi'nin müzik hocası ise Büyükada'dadır. Cezmi ile kendisinden çok yaşlı evli barklı müzik hocası arasında başlayan aşk, ruhi dengesi bozulan Cezmi'nin müzik hocasını, kocasından bile kıskanmaya başlamasıyla açığa çıktı. 6 Mart 1917 günü Cezmi, eniştesi Menemencizade Rıfat Bey ile ablası Feride Hanım'ın Şişli'deki evinde, eniştesinin tabancasıyla intihar etti. Yakında oturan Doktor Aristidi Paşa tabanca sesine koşup ilk müdahaleyi yaptıysa da, Şişli Etfal Hastanesi'ne kaldırılan Cezmi iki gün sonra öldü.

Namık Kemal'in torunu, Ali Ekrem'in oğlu Cezmi, 8 Mart 1917'de öldü. Cenaze törenine bütün İttihatçı kodamanlar katıldı.

Ali Ekrem Çocukları

2. Ayşe Masume

Ayşe Masume doğduğunda babası Ali Ekrem mabeyn kâtipliğin-

Levent Şahverdi Arşivi

de çalışmaktadır. Doğumdan haberdar edilen Sultan II. Abdülhamit Han, çocuğa Ulviye Şükriye ismini vermişse de daha sonra Ayşe Masume ismi kullanılır. Masume 6 yaşındayken Şehzade Kemalettin Efendi'den Türkçe dersleri alarak eğitime başlamış, bilahare Rodos Sörler Mektebi ve 1912'de Harbiye'deki Fransız Kız Mektebi'nde okumuştur.

Evlenme çağına geldiğinde halasının oğlu Numan ile evlenmesi söz konusu olursa da gerçekleşmez. Masume, başarısız iki evlilikten sonra annesinin akrabalarından Topuzzade-Tevfik Bey ile üçüncü evliliğini yaptı. 1926 yılında Kahire'ye gelin giden Masume 28 yaşındayken tifodan öldü.

Babası Ali Ekrem Bey; oğlu Cezmi'yi 20 yaşında, kızı Masume'yi 28 yaşında kaybetmenin acısıyla hatıra defterine şu acılı kıtayı yazdı.

Yavruların annesine dedim ki,
İki kalbe az gelirdi bir mezar
Yalnız kalsın (Cezmi) senin kalbinde
Kalbimde de Masume'nin kabri var.

Ali Ekrem'in Çocukları

3. Hatice Selma

Ali Ekrem Bolayır ile Celile Hanım'ın üçüncü çocukları Hatice Selma Bolayır'dır. 1902 yılında doğan Hatice Selma, Amerika'da yaşamaktadır. Arasıra Türkiye'yi ziyaret eden Selma Hamm'ın İngilizce yayınlanan üç kitabı vardır. Babası Ali Ekrem Bolayır'ın Hatırat'ından Selma'nın Amerika'ya gidiş sebebinin tedavi maksatlı olduğunu öğreniyoruz.(214)

Ali Ekrem'in Çocukları

4. Fatma Beraat

Ali Ekrem Bolayır ile Celile Hanım'ın dördüncü çocukları Fatma

214. Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları, Metin Kayahan Özgül, Kültür Bakanlığı Y. İstanbul 1991 sf. 117.

Levent Şahverdi Arşivi

Berat Hanım'dır. Aile içinde Küçük Beraat olarak adlandırılan Beraat Hanım ömrünün son günlerini Şişli'deki evinde hayır işlerine ve kimsesiz çocuklara yardım ederek geçirmiştir.

NOT: Bu dosyadaki bilgiler ana hatlarıyla Taha Toros'un Milliyette yayınlanan Yakın Tarihimiz Namık Kemal Ailesi adlı araştırmasından alınmış diğerdip notlarla da zenginleştirilmiştir. Metin Kayahan Özgül'ün Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları adlı eserindeki Namık Kemal'in Şeceresi ise, çalışmaya son şeklini vermemizi sağlamıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Bölüm

Konstanty'nin Çocukları
Fotoğraflar

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Mustafa Celalettin Paşa

Hasan Enver Paşa'nın
Kartviziti ve İmzası

Matmazel Hortanse

Hasan Enver Paşa

Mustafa Celalettin Paşa
(Konstanty Borzecki)

Nazım'ın teyzesi Sara Hanım

Mustafa
Celalettin
Paşa'nın Eşi
Saffet Hanım.

Leyla Hanım

Levent Şahverdi Arşivi

Baştımar Ailesi'nin kızı Yıldız Sargın eşi Nihat Sargınla

TKP liderlerinden Zeki Baştımar

Boğaz'daki Aşiret'in Pembe Yalı'sı

Pembe Yalının Bahçesi
Ayşe Baştımar Gazeteci Selma Türkel'le

TİP'in eski lideri Aybar'ın yanında aşiretin diğer bireyi Nihat Sargın
ve Haydar Kutlu

Levent Şahverdi Arşivi

Nazım Hikmet'in kızkardeşi
Samiye Yaltırım

Nazım'ın Annesi Celile Hanım

Nazım'ın
Büyükbabası
Nazım Paşa

Levent Şahverdi Arşivi

Mustafa Refik Bey Salacak'taki yalısında, eşi ve üç çocuğuyla. Ortadaki Çocuk Refik Erduran'ın annesi Refika.

Avukat Hüsameddin Ahmet Erduran
Refik Erduran'ın Babası

Refika Erduran
Kucağında Küçük Refik Erduran

Levent Şahverdi Arşivi

Ahmet Midhat Efendi
Refik Erduran'ın dedesinin dayısı

Nazım'ın son eşi Vera ile
Refik Erduran'ın ikinci eşi Leyla Umar

Refik Erduran ilk eşi
Nazım'ın Kızkardeşi Melda ile

Nazım Ve Refik 1950'de Büyükada'da

Refik Erduran'ın Annesi'nin dayıoğlu olan İstanbul
Kuzey Deniz Saha Komutanı Amiral Münci İlhan

Levent Şahverdi Arşivi

Refik Erduran
askerde

Nazım'ın üvey Annesi Cavide Hanım'dan olan Kardeşi Melda, Refik Erduran'la evlenir
Cavide Hanım'ın Kızkardeşi Macide Hanım'ın oğlu Turgut Sunalp'le Refik Erduran Kore Savaşı Sırasında Seul'de.

Refik Erduran'ın ilk eşi, Nazım'ın kızkardeşi Melda
ve oğlu Murat

Levent Şahverdi Arşivi

Piraye Altınoğlu ilk kocası Vedat Örfi İle. Vedat Bey Memet Fuat'ın babasıdır.

Piraye Hanım oğlu Memet Fuat'la

Piraye Hanım Kızı Suzan'la Birlikte

Piraye 1938-39 yıllarında Ablası Fahamet Hanım'la

Altunizade Ailesinin Damatlarından Eğitimci Selahattin Öksüzcü'nün Kızı İzgen (Son günlerinde) Piraye Hanım, ve ayrıldığı eşi Vedat Örfi'nin ağabeyinin kızı Vildan

Levent Şahverdi Arşivi

Nazım ile Piraye'nin nişanlılık dönemi. Samiye Yaltırım, Nazım Hikmet, Piraye ve Samiye Hanım'ın Kocası Seyda Yaltırım

Nazım ile Piraye'nin nişanlılık günlerinde

Nazım'ın yaptığı bir resim. Nazım'ın gözüyle Piraye

Piraye Hanım'ın Vedat Örfi ile evliliğinden çocuğu eleştirmen Memet Fuat.

Levent Şahverdi Arşivi

Nazım'ın Oğlu Memet. O şimdi Paris'te bir ressam.

Nazım tek çocuğu Memet'in annesi Münevver Hanım'la

Münevver Hanım ve Memet Moskova'da

Münevver Hanım ve Nazım Hikmet dostlarıyla

Levent Şahverdi Arşivi

Macar Ali Rıfat Beyin oğulları Samih Rıfat ve Ali Rıfat Çağatay

Macar Ali Rıfat Beyin torunu Oktay Rıfat eşi Sabiha Hanımla

Oktay Rıfat oğlu Samih Rıfat'la

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci Bölüm

Detrois'in Çocukları
Fotoğraflar

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Müşir Mehmet Ali Paşa'nın damatlarından üçü. Hasan Enver, İsmail Fazıl ve Hüseyin Hüsnü

Karl Detrois
(Müşir Mehmet Ali Paşa)

Müşir Mehmet Ali Paşa'nın Damadı,Mehmet Ali Aybar'ın dedesi Hüseyin Hüsnü Paşa

Levent Şahverdi Arşivi

Aybar kızı Güllü ve eşi Siret Hanım'la

Hüseyin Hüsnü Paşa'nm damadı İzmir Valisi Rahmi Bey

Aybar eşi Siret Hanım'la

Baba oğul Paşalar: İsmail Fazıl ve Ali Fuat Cebesoy

Nazım'ın anneanesi Leyla Hanım'la Aybar'ın babaannesi Hayriye Hanım Kardeştir. Akrabalık bağına zamanla bir de ideolojik beraberlik eklenir.

Levent Şahverdi Arşivi

M.Ali Aybar kızı Güllü ve Çiğdem Talu ile

Aybar torunu Memo ile

Güllü Aybar

Levent Şahverdi Arşivi

Sabahattin Ali eşi Aliye Hanımla

Sabahattin Ali

Filiz Ali Bedrettin Dalan döneminde İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Konser Salonunun Genel Sanat Yönetmeni'ydi.

Sabahattin Ali kızı Filiz Ali'yle Atatürk Orman Çiftliği bira bahçesinde

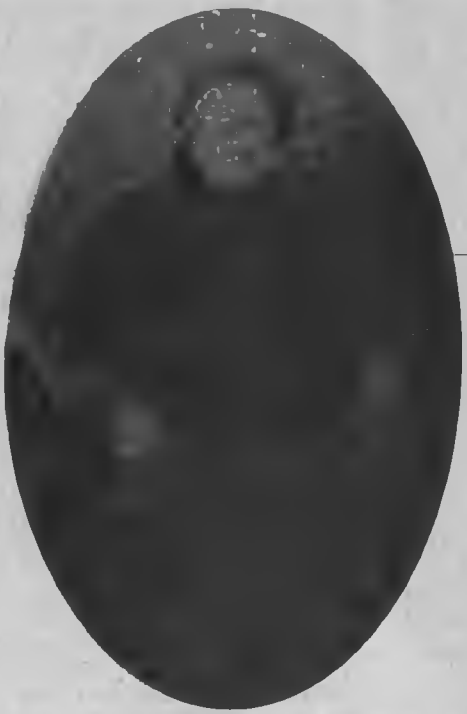
Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncü Bölüm

Sotori'nin Çocukları
Fotoğraflar

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Kiveli Rododanaki Sotori'nin yani Hekim İsmail Paşa'nın Annesi

Sotori - Hekim İsmail Paşa

Levent Şahverdi Arşivi

Hekim İsmail Paşa'nın kızı
şaire Leyla Saz

Leyla Saz'ın eşi Giritli Sırrı Paşa, Oğlu Yusuf Razi ve damadı Mehmet Ali Ayni ile yıl 1894

Sırrı Paşa Diyarbekir Müftüsü ile. Yerde oturan çocuk Kamurân Kandiyeli. Sırrı Paşa'nın ikinci hanımından oğlu

Levent Şahverdi Arşivi

Mehmet Ali Ayni, babası Necip Efendi ve kızkardeşi Fatma ile. 1877

Hekim Ismail Paşa'nın torunu Feride Ayni'nin kocası Mehmet Ali Ayni

Ahmet Halim ve Nezih Halim Neyzi'ler Saint Joseph Lisesi ünifonması ile.

Levent Şahverdi Arşivi

Halim Neyzi'nin çocukları

Sırrı Paşa'nın kardeşi Giritli Ahmet Fuat Paşa'nın Kütahya'daki heykeli yanında Nezih Neyzi kızları Füruğ ve Füsun

Ayni'nin damadı müteahhit Muzaffer Halim Neyzi,Başbakan İsmet Paşa'nın yanında. İnönü'nün solunda oğulları Erdal ile Ömer

Levent Şahverdi Arşivi

Giritli Mustafa Nuri Beyin oğulları Celal Nuri İleri ve Suphi Nuri İleri

Giritli Sırrı Paşa'nın kardeşi Mustafa Nuri Bey

Mustafa Nuri beyin torunu Rasih Nuri İleri son dönemdeki dostlarından Doğu Perinçek'le

Levent Şahverdi Arşivi

Mustafa Nuri Beyin dünürü
Abidin Paşa

Abidin Paşa'nın Oğlu Rasih
Bey ve çocukları Ali, Arif, Leyla

Nazım Hikmet akrabalarından Abidin Dino'yla

Levent Şahverdi Arşivi

Abidin Dino
Paris'teki
atölyesinde

Güzin Dino, Nazım Hikmet ve Abidin Dino

Arif, Abidin, Güzin Dino.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Dördüncü Bölüm

Siyavuş'un Çocukları
Fotoğraflar

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Hırvat Siyavuş Paşa'nın torunlarından Mustafa Asım Bey. Namık Kemal'in babası

Namık Kemal

Levent Şahverdi Arşivi

Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bolayır, Oğlu Cezmi ile

Ali Ekrem Bolayır Osmanlı döneminde

Bolayır Cumhuriyet döneminde

Levent Şahverdi Arşivi

Rıfat Beyin çocukları Ahmet Muvaffak ve Beraat

Namık Kemal'in damadı
Menemenlizade Rıfat Bey

Namık Kemal'in kendisine benzeyen torunu
Nahide eşi ve çocuğu Bülent'le

Levent Şahverdi Arşivi

Namık Kemal'in genç yaşta intihar eden torunu Cezmi

Ali Ekrem'in kızı Selma Hanım

Namık Kemal'in torunu Dış İşleri
eski Bakanı Numan Menemencioğlu

Levent Şahverdi Arşivi

Selma, Masume, Fatma Beraat. Bolayır'ın üç kızı

Masume Bolayır

Beraat Bolayır

Levent Şahverdi Arşivi

BOĞAZ'DAKİ AŞİRET -YANKILAR

Boğaz'daki Aşiret Fatih Sinan
Yörünge 23 Mart 1997

"Mahmut Çetin...Bu ismi pek fazla duymamış olabilirsiniz.Ama yakında kitapseverlerin sayesinde bu isim adından hayli söz ettireceğe benzer.Çünkü elimde Mahmut Çetin'in önümüzdeki günlerde piyasaya çıkacak olan Boğaz'daki Aşiret isimli kitabının orijinal metinleri vardı.Bu metinler bir ay falan bende kaldı. Sağolsun Mahmut Bey, şahsıma güvendiği için, büyük yankılar uyandıracağını tahmin ettiğim kitabının orijinalini vermekte tereddüt etmedi,Boğaz'dan kasıt,tabii ki İstanbul Boğazı.Aşiret'ten kasıt ise , Osmanlı'nın son döneminden başlayarak TC'nin kuruluşunda ve halen rejim içinde güç odaklarını oluşturan 'kast'lardır."

Boğaz'daki Aşiret Erol Cihangir
Türk Diplomatik Mayıs 1997 sayı 29

"Ailenin dört kolundan biri olan Konstanty Borzecki, Polonya asıllı bir Osmanlı paşası.Sonradan Mustafa Celaleddin Paşa adını alan Borzecki gibi, bir çok Polonyalı Osmanlı askeri ve sivil bürokrasisi içinde görev almış."

Boğaz'daki Aşiret Ahmet Taha
Zaman 5 Mayıs 1997

"Mahmut Çetin'in Boğaz'daki Aşiret adlı incelemesi yakın tarih kütüphanemize yeni katılan ilginç bir kitap.İstanbul'un Boğaziçi kıyılarında yaşamış ailelerin birbiri arsındaki akrabalıkların deşifre edilmeye çalışıldığı kitap, yer yer türk solunun veya Türkiye'de batılılaşmanın öncülerinin tarihine dönüşüyor."

Devrialem Hatice Akkaya
TGRT FM 12 Mayıs 1997 saat 12.30

"Kitabın bizce ilginç yönü, kulaktan kulağa dolaşan parça parça , küçük hakikatleri birleştirip topluca önümüze sermiş olması."

Levent Şahverdi Arşivi

"Tarih perdesini aralayan kitaplardan korkar insanlarımız.Remi tarih penceresinin ardındaki gerçekleri kurcalayan son dönem değerlendirme ve tahlil kitapları , bilinmesi istemeyenleri ortaya koyması bakımından önemli ipuçları taşıyor.Dikkatli ve titiz çalışmalarıyla tanıdığımız Mahmut Çetin de Boğaz'daki Aşiret isimli çalışmasıyla bazılarının huzurunu kaçıracağa benzer.

Boğaz'daki Aşiret Süleyman Karakulluk
Yörünge 1 Haziran 1997

"Boğaz'daki Aşiret, Türk aristokrasisi içindeki bir sülalenin tarihi.Bu büyük familyanın dört kolu var.Konstanty,Detrois,Sotori ve Siyavuş aileleri evliliklerle birbirine akraba olmuşlar.Eser akrabalık bağları ve bu bağların siyasete,ticarete,sanata ve topyekun hayata nasıl yansıdığını anlatıyor."

Haftabaşı Enver Durmuş
Mora FM 16 Haziran 1997 saat 19.30

"Bugünkü programımızın konusu Boğaz'daki Aşiret kitabı.Kısa süre önce piyasaya çıkan eser oldukça büyük bir ilgiye mazhar oldu.Kitap, çoğumuzun dikkate almadığı aile tarihi gibi bir alanı ele alıyor.Bugün kitabın yazarıyla ve siz dinleyicilerimizle bu kitabı enine boyuna tartışacağız."

Medine Pazarı Fahri Sarrafoğlu
Marmara FM 3 Temmuz 1997 saat 13.30

"Son dönemde yazılamayanları yazan değerli bir kitap.Özellikle şu anda piyasaya sürülmesi bizler için çok büyük bir şans oldu.Çünkü mevcut sistemin çarpıklığını gözler önüne sermemizi sağlıyor"

Boğaz'daki Aşiret'ten Metin Hasırcı
Akit 4 Temmuz 1997

Levent Şahverdi Arşivi

Akit 18 Temmuz 1997

Yayınevinin adıyla müsemma olan bir eser.Bir çok olayları gerçek belgeleriyle ve gerçek kişileriyle açıklaması kitaba ayrı bir önem kazandırıyor.İşte Akit okuyucuları için faydalı bir kaynak.

Kitap Sohbetleri: Boğaz'daki Aşiret
Hazırlayan ve Sunan Dr.Hidayet Y. Nuhoğlu
AKRA FM 26 Temmuz 1997 saat 14.10

"Bu kitap; her ne kadar isimlere boğulmuş görünüyor ise de,yazarının Takdim'inde ifade ettiği gibi Türk Solu Tarihi,Batılılaşma Tarihi ve aynı zamanda ferdi ve ailevi olmanın yanında bir dayanışma içinde işgal edilen bürokratik pozisyonlar itibarı ile de ülkenin kendisine yabancılaştırılmasının hikayesini vermektedir.Öyle bir yabancılaşma ki günümüze kadar gelmekle kalmamış yarınımıza doğru uzanmakta ve Sayın Çetin'in sözleri ile 'bugünkü zilletimizin sorumlularından biri."

Boğaz'daki Aşiret
Tarih ve Medeniyet Ağustos 1997 sayı 41

"Yakın tarihimizin bir çok ismi Boğaz'daki Aşiret'in üyesi.Yapay gündemlerle oyalanan bu ülke, perde arkasındaki gerçeklerden önce, sahnedeki insanların birbiriyle iribatmı bilmeli.İşte Mahmut çetin'in Boğaz'daki Aşiret adlı kitabı, yeni senaryolarla süreceğe benzeyen bu hayal perdesinin oyuncularını, ismen de olsa tanıtıyor bizlere."

Mahmut Çetin Boğaz'daki Aşiret'i Anlatıyor Kadir Yazıcı
Kültür Dünyası Ağustos 1997 sayı 4

"Boğaz'daki Aşiret Türk aristokrasisi içindeki bir sülalenin tarihi.Bu büyük familyanın dört kolu var Konstanty,Detrois, Sotori ve Siyavuş'un çocukları.Bu aileler evliliklerle birbirine akraba olmuşlar."

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

"Boğaz'daki Aşiret"

"Boğaz'daki Aşiret" başlığı ister istemez "Boğaz Neresi" ve "Aşiret Kim" sorularını akla getiriyor. Evet Boğaz, bildiğimiz Boğaziçi. Genelde kırsal kesimle alakalı bir kavram olan aşiret kelimesi ise Boğaziçi"nde bir kast oluşturan büyükçe bir ailenin tarihini anlatırken hassaten seçildi. Bir sülale tarihi diyebileceğimiz Boğaz'daki Aşiret yer yer Türk Solu tarihi, yer yer de Batılılaşma Tarihi'nin belirli dönemlerini resmediyor. Aileler arasında evliliklerle kurulan bağların, sanata, ticarete, eğitime, bürokrasiye ve giderek bir yabancılaşma zihniyeti şeklinde hayata nasıl yansıdığı eserdeki ipuçları yardımıyla daha iyi görülecektir zannediyoruz.

Boğaz'daki Aşiret, dört büyük ailenin birbirleriyle irtibatından oluşur. Eser bu sebeple dört bölüm olmuştur.. Aile büyüklerinin asıl isimleri seçilerek de Konstantin'in Çocukları, Detrois'in Çocukları, Sotori'nin Çocukları, Topal Osman Paşa - Namık Kemal kanadı bölümleri ortaya çıktı.

Boğaz'daki Aşiret! şenlikli bir kitap. **Ali Fuat Cebesoy'dan Nazım Hikmet'e, Oktay Rifat'tan Refik Erduran'a, Rasih Nuri İleri'den Ali Ekrem Bolayır'a, Zeki Baştımar'dan Sabahhattin Ali'ye, Numan Menemencioğlu'ndan Abidin Dino**'ya uzanan ilginç akrabalık zinciri.

Polonez, Hırvat, Alman, Macar ve Rum kökenli meşhurların, yerlilerle evliliklerinden oluşan "Boğaz'daki Aşiret"in, batılılaşma tarihinde oynadığı roller...

Kimlerin kimlikleri. Çıldırtan çizelgelerle soyağaçları. Ve dipnotlar!

Onlar hiç bu kadar sevimli olmamışlardı.

Levent Şahverdi Arşivi